

Aastha

2021-22

**Kamla Nehru College for Women
Phagwara**

Our Vision

To blossom as one of the leading and most preferred institutes with earnest endeavours to enhance its quality in imparting excellent education-vocational & competitive to the highest academic standard with full devotion and dedication

Our Mission

To nurture, nourish and chisel our girls into a host of well-shaped individuals-self reliant, self-sufficient and responsible citizens, leading to the upliftment of the society.

यह अत्यंत हर्ष का विषय है कि कमला नेहरू कॉलेज फार विमेन, फगवाड़ा अपनी वार्षिक पत्रिका 'आस्था' का अंक कोविड-19 के विरुद्ध हमारे संघर्ष को समर्पित करने जा रहा है।

कमला नेहरू कॉलेज फार विमेन, फगवाड़ा पंजाब की जानी मानी शिक्षा संस्था है जो अपनी लगन और निष्ठा से नारी शिक्षा को सबल बनाने में अपनी विशेष पहचान रखती है। आपकी संस्था के शानदार परीक्षा परिणाम और इतर गतिविधियाँ इस बात का प्रमाण हैं कि इस देश की बेटियाँ आत्मनिर्भर और सशक्त बनकर अपने राष्ट्र का गौरव बन सकती हैं।

कोरोना महामारी के इस कठिन दौर में आज प्रत्येक मनुष्य कई प्रकार की आर्थिक, सामाजिक और शारीरिक विपमताओं का सामना कर रहा है जिसमें शिक्षा का क्षेत्र भी एक ज्वलन्त चुनौती बन गया है। आपकी पत्रिका 'आस्था' का यह अंक प्राध्यापकों तथा छात्राओं के अनुभवों और विचारों को पाठकों तक नई दिशा प्रदान करने में सहायक सिद्ध होगा, ऐसी आशा करता हूँ।

मैं 'आस्था' के इस अंक के सफल सम्पादन तथा प्रकाशन के लिए कॉलेज प्रचार्या डॉ. सविन्दर पाल, प्रबन्धक समिति के प्रधान श्री धीरज सरदाना व प्राध्यापकवर्ग को हार्दिक बधाई देते हुए छात्राओं के सुखद भविष्य की कामना करता हूँ।

सोम प्रकाश
केंद्रीय मन्त्रालय
भारत सरकार

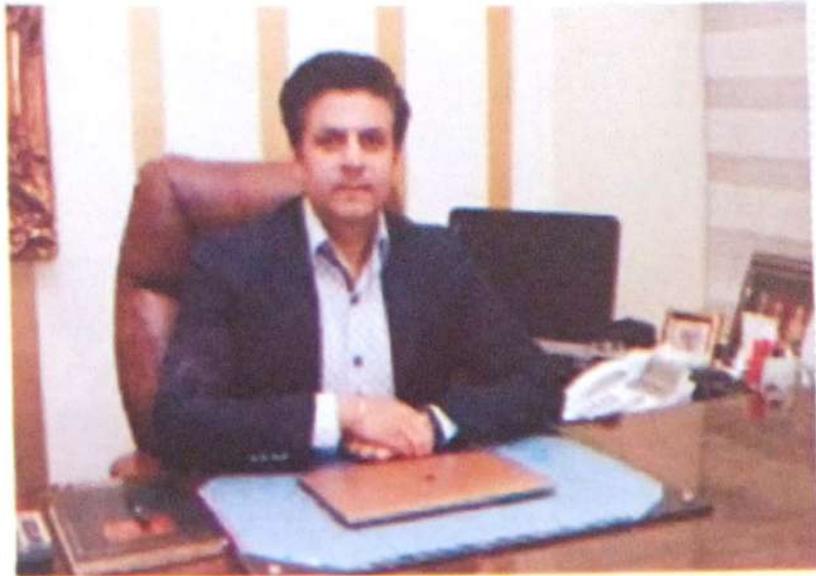

ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸਿਰਮੋਹ ਸੰਸਥਾ ਕਮਲਾ ਨਹਿਰੂ ਕਾਲਜ ਫਾਰ ਵੋਮੈਨ ਆਪਣਾ ਸਾਲਾਨਾ ਰਸਾਲਾ "ਆਸਥਾ" ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਸਰਵਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਇਹ ਸੰਸਥਾ 56 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਫਰ ਤੈਅ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਫਰ ਦੌਰਾਨ ਗਿਣਾਤਮਕ ਅਤੇ ਗੁਣਾਤਮਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਨੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਮਾਣ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਕਿਤਾਬੀ ਅਤੇ ਕਿੱਤਾ-ਮੁੱਖ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਣੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ, ਜੋ ਸਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ।

ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ "ਆਸਥਾ" ਦਾ ਇਹ ਅੰਕ ਕੋਵਿਡ-19 ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੋਚ ਹੈ। ਕੋਰੋਨਾ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਨੇ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਪੇਟ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਚਣੌਤੀ ਇਸ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਉਪਰ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਸੰਭਵ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਦਮ ਸਲਾਹੁਣਯੋਗ ਹਨ। "ਆਸਥਾ" ਦਾ ਇਹ ਅੰਕ ਵੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਪੁੱਟਿਆ ਇੱਕ ਉਸਾਰੂ ਕਦਮ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੋਵਿਡ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਬਦਲ ਚੁੱਕੇ ਜੀਵਨਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਚਣੌਤੀ ਨੂੰ ਮਾਤ ਦੇ ਸਕਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ।

ਮੈਂ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਕਾਲਜ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਸਵਿੰਦਰਪਾਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼੍ਰੀ ਧੀਰਜ ਸਰਦਾਨਾ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸੋਚ ਸਦਕਾ ਸੰਸਥਾ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਛੂਹ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਸਥਾ ਦੇ ਇਸ ਅੰਕ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵੀ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ। ਸੰਸਥਾ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ
ਸਦਾ ਮੁਕਤ ਆਈ.ਏ.ਐਸ.
ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਫਗਵਾੜਾ

I am extremely delighted to learn that our college is bringing out its latest edition of college magazine 'Aastha' which throws light on the latest topic 'Covid-19' and 'The New National Education Policy 2020'. As education is conceived to be a powerful tool in bringing about the desired changes in the social and cultural life of an individual, our students have made an endeavour to explain how the New Education Policy – 2020 aims to transform India's education system with a special focus on skill development and vocational education. As the world is fighting COVID the editorial team has also made an effort to include this topic in the magazine. Students have efficiently explained how Covid-19 is transmitted and what measures can be taken to prevent the disease. Alongwith that the magazine includes wonderful articles on how to combat this pandemic stress with creativity and by channelizing artistic skills and energy. Devoted and dedicated faculty members of Kamla Nehru College for Women, Phagwara are continuously making untiring efforts to equip their girl students with the latest trends of education and excellent mindsets to cope up with any situation that emerges such as Pandemic Covid-19 or any other global challenge. Here the girls are taught to conquer all hardships and apparent impossibilities with confidence and strong determination. This pandemic is an example of how the society has changed its mind set and teachers have adopted novel ways to teach their students online and students have also got used to the virtual platform to showcase their academic, extracurricular and cultural activities, which is a laudable effort, both on the part of teachers as well as the taught. As the world is trying to combat this pandemic stress, I assure you all that with the proper coordination and cooperation of students and parents alongwith dedication and hardwork of faculty members, we will soon overcome this. I congratulate the Principal Dr. Savinder Pal and the Editorial team for bringing out this issue on the most relevant topics in the present scenario.

Best wishes.

Dhiraj Sardana

President
College Governing Council

“Literature adds to reality, it does not simply describe it. It enriches the necessary competencies that daily life requires and provides; and in this respect, it irrigates the deserts that our lives have already become.” C.S. Lewis

It is a matter of great pride for me to write this prelude for the college magazine 'Aastha'. It is a well known fact that education is not only confined to the walls of a classroom, as it provides means to enable a person to transcend the limitations of human perception and to contribute towards the organic growth of the society. Keeping this in view, the college has introduced 'New Education Policy-2020', having quality education, vocational education and interdisciplinary studies as its hallmarks, as one of its themes. Besides this, as we know that the world has come to a standstill with this ongoing pandemic crisis, we have also included 'Covid-19' as the other theme of this magazine. The students have made an effort to devote their writings to educate the common masses about this pandemic. F. Scott Fitzgerald once rightly remarked “It is part of the beauty of all literature. You discover that your longings are universal longings, that you're not lonely and isolated from anyone. You belong.” From these words we collect that we are not alone in these tough times and such literature binds us all together and leads us unidirectionally towards the universal aim of creating a world worth living.

As the Principal of this esteemed institution, I deem it a profound privilege to inform that the institution is making consistent efforts to reach new heights of glory by conducting free of cost webinars, workshops and FDPs to maintain the informative and enlightening essence of education. The students were able to imbibe a great deal of knowledge from the webinars on higher education and pandemic stress and channelize it to create a powerful and enlightening discourse.

I extend my heartiest congratulations to the Editorial team of this magazine, our diligent students and the college management on the successful launch of this magazine. I also extend my warm wishes to the readers of the magazine and invite you to join hands with us in this noble mission of imparting fruitful and quality education.

Best Wishes

Dr. Savinder Pal

Principal

ਕਾਲਜ ਮੈਗਜ਼ੀਨ "ਆਸਥਾ" ਦੇ ਇਸ ਅੰਕ ਦਾ ਥੀਮ ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ-2020 ਅਤੇ ਕੋਵਿਡ-19 ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਕਾਦਮਿਕ, ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਿਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਚਾਹੁਣ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਹੁਨਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕੋਵਿਡ-19 ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਆਨਲਾਈਨ ਸਿੱਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ/ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਰਾਹੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਬੇਸ਼ਕ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵੱਸ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ/ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਇਸ ਬਦਲਾਵ ਨੇ ਸਾਡੀ ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੋਰਸਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੇਂ ਰਸਤੇ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਨ-ਲਾਈਨ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸਵਾਗਤੀ ਕਦਮ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜਿੱਥੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਰੁਚਗਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਆਨ-ਲਾਈਨ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਿਚਰਨਯੋਗ ਬਣਾਉਣਾ ਵੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦਿਕਤਾਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਉਹ ਬਹੁਤ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਰਥਿਕ ਕਦਮ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਫਲਤਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ।

ਕਾਲਜ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨਿਖਾਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਲਈ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਜ਼ਰੀਆ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਕੋਵਿਡ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੇਖ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਰਜਨਾਤਮਿਕ ਖੂਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝਿਆਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰਵਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸਾਰਥਿਕ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸ਼ੁੱਭ ਇੱਛਾਵਾਂ

ਰੁਮਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

EDITORIAL BOARD

Principal

Dr. Savinder Pal

Chief Editor

Dr. Ruminder Kaur

Editor

Dr. Neeti

Pictorial Section

Mrs. Kamlesh

Technical Committee

Mrs. Swati

Mrs. Anjali Walia

Cover Page

Dr. Sudhamani

English Section

Mrs. Aman Lata

Miss. Sanjana (Student Editor)

Hindi Section

Dr. Asha Sharma

Miss. Priya (Student Editor)

Punjabi Section

Dr. Nimratdeep Kaur

Miss. Jaspreet Kaur (Student Editor)

Science Section

Mrs. Priyanka Mankhand

Miss. Prabharan Kaur (Student Editor)

Planning Forum

Dr. Kanwaljit Singh

Miss. Ankita

Miss Shyna (Student Editor)

Commerce & IT Section

Mrs. Sandeep Nandra

Mr. Harvinder Chauhan

Miss. Shally Kapoor

Miss Gurjit Kaur (Student Editor)

Miss. Priyanka Bhanot (Student Editor)

Statement about ownership and particulars about Magazine

AASTHA

Form IV

(See Rule 8)

1. Place of Publication - Kamla Nehru College for Women, Phagwara
2. Periodicity of Publication - Yearly
3. Printer's Name - Dr. Savinder Pal
Nationality – Whether citizen of India - Indian
(If foreigner, state the country of origin) Principal
Address - Kamla Nehru College for Women, Phagwara
Distt. Kapurthala Punjab
4. Publisher's Name - Dr. Savinder Pal
Nationality – Whether citizen of India - Indian
(If foreigner, state the country of origin) Principal
Address - Kamla Nehru College for Women, Phagwara
Distt. Kapurthala Punjab.
5. Chief Editor's Name - Dr. Ruminder Kaur
Nationality – Whether citizen of India - Indian
(If foreigner, state the country of origin)
Address - Kamla Nehru College for Women, Phagwara
Distt. Kapurthala Punjab
6. Name and Address of Individuals who
Own the magazine and Partner or
Share-holder holding more than one
Percent of the total Capital - Management of Kamla Nehru College for
Women, Phagwara
through Dr. Savinder Pal Principal

I (Dr.) Savinder Pal hereby declare that the particulars given above are true to the best of my knowledge and belief.

**SD/-(Dr.) Savinder Pal Principal
Kamla Nehru College for Women,
Phagwara**

Printed by Dr. Savinder Pal, Principal through M/s Icon Printers, Ludhiana (M) 98724-04050 and published by her at Kamla Nehru College for Women, Phagwara

Achiever's Gallery

MERIT POSITION

Jasdeep Kaur
B.A.

Sonali
B.A.

Sukhmani
B.A.

Gurleen Kaur
B.A.

Tanveer
B.A.

1st Position

Manpreet Kaur
B.Sc. (FD) Sem VI

Sarabjot Kaur
M.Sc. (FD) Sem VI

Ramandeep
MA (Eco.) Sem IV

Ritika Arora
B.Sc. (Eco.) Sem VI

Ekta
BCA Sem VI

Sachi
BBA Sem VI

Rajvir Kaur
MA (Pol.Sc.) Sem IV

Amandeep
B.Sc. (N.Med) Sem VI

Vanshika
B.Sc. (Med.) Sem VI

Amandeep
BCA Sem II

Rupinder Kaur
PGDFD Sem II

Harpreet Kaur
PGD Cosmetology Sem II

Shelly Chauhan
MA Hindi Sem IV

Shivani Arora
B.Com Sem VI

Navjot Kaur
PGDCA Sem II

Simranjit Kaur
BA (Pbl. Hons) Sem VI

Jasvir Kaur
MA (Punjabi) Sem IV

Saira Bano
B.Sc. (C.Sc.) Sem VI

Sunita
BCA Sem IV

Priya
DCA Sem II

Achiever's Gallery

1st Position

Sukhmani
BA Sem V

Surpreet
BA Sem V

Anjali
B.Sc (N.Med) Sem III

Avneet Kaur
B.SC (C.Sc) Sem I

Jaskaranpreet Kaur
B.Sc Med. Sem I

Jaskirt Kaur
B.Sc (FD) Sem III

Priya Salhan
B.Sc (FD) Sem V

Garima Khurana
B.Sc (N.Med) Sem III

Ambika Soni
B.Sc. (Med) Sem V

Mandeep Kaur
B.Sc. (C.Sc.)Sem III

Gaganpreet
B.Sc. (Med) Sem III

Kavita
B.Sc. (FD) Sem I

Manpreet Kaur
M.Sc. (FD)Sem I

Gursimran Kaur
M.Sc. (FD) Sem III

Ramandeep
B.Sc. (C.Sc.) Sem-V

Satwinder Kaur
B.A Sem I

Charu
B.A Sem III

Arvinder
B.Sc. (N.Med) Sem V

They Brought Laurels To Us

Gursimran (B.Sc Med.)
1st in Poster Making held at
Lyallpur Khalsa College Jal.,
on National Science Day.

Amanpreet (B.Sc Med.)
1st in Rangoli Making held at
Lyallpur Khalsa College Jal.,
on National Science Day.

Manjot (B.Sc Med.)
1st in Rangoli Making held at
Lyallpur Khalsa College Jal.,
on National Science Day.

Nitika (B.Sc. Med.)
2nd in Poster Making held at
Lyallpur Khalsa College Jal.,
on National Science Day.

Sanjana (B.Sc. N.Med.)
2nd in PPT. held at
Lyallpur Khalsa College Jal.,
on National Science Day.

Harshpreet Kaur
2nd (Cash Prize rs.750) in
Quiz compt. organised by
Bhasha Vibhag Kpt.

Shivangi (B.Sc N. Med.)
IIIrd position Poster Making,
Lyallpur Khalsa College Jal.,
on National Mathematics Day

Karitii (B.Sc. Eco)
IIIrd position Poster Making,
Lyallpur Khalsa College Jal.,
on National Mathematics Day

Jaskirat (B.Sc. C.Sc.)
consolation prize in
Rangoli Making held at Khalsa College,
Asr on Mathfest...

Laxmi (B.Sc. C.Sc.)
consolation prize in
Rangoli Making held at Khalsa College,
Asr on Mathfest...

Garima Khurana (B.Sc. N.Med.)
consolation prize in
Declamation held at Khalsa College,
Asr on Mathfest.

Our Shining Stars

Gurpreet Kaur
Phulkari
1st Prize

Anshu Devi
Installation
1st Prize

Heena
Installation
1st Prize

Muskan Kanojia
Installation
1st Prize

Harshpreet Kaur
Painting on the Spot
1st Prize

Tania Kaur
Poster Making
1st Prize

Simranjeet
1st in Gidha & 2nd
in Indian Group

Harleen Kaur
Installation
1st Prize

Anjuman
Geet/Gazal, Folk
Songh and Indian
Group Song

Anjali
Rangoli Making
2nd Prize

Komal
Collage Making
2nd Prize

Gagandeep Kaur
2nd in Indian
Group Song

Anjali
2nd in
Rangoli Making

Amandeep Kaur
2nd in Indian
Group Song

Daljit Kaur
2nd in Indian
Group Song

COVID-19: A DETAILED STUDY

It's been after 100 years that this type of pandemic has been repeated but the Covid-19 Pandemic has waved off the sight of terror and fear in the general public. Today, the wrath of Covid- 19 or coronavirus is not unknown to almost anyone alive. In this article, I try to summarize what I've felt along with analyzing a people's view for the same.

Till the date of this article in June 2021, the world has experienced over 38 lakh deaths with almost 3.86 lakh from India alone. Around 3 crores Indians have been a victim of this virus at least once officially. The coronavirus has created havoc in our country with many people losing their lives, livelihood, and near and dear ones.

The coronavirus or Covid-19 derives its name from the family of viruses called *coronaviridae*. This family of viruses has a crown-like structure on their outer body which was responsible for their name. The literal meaning of corona is crown. There are a lot of theories as to how this virus was exposed to the world. One thing that we can say for sure is that the epicenter or the ground zero of the virus was China. It is said that the virus spread from the meat of infected bats from the animal meat market of Wuhan, China which was considered to be famous. Other theories suggest that the virus could have been made in the lab of the Institute of Virology in China. In any scenario, the ground zero was China.

Fear has been mongering in the world since the spread of the virus. The virus is a highly infectious and quickly mutating virus making it extremely dangerous. Till the date of the article, seven different strains from six different species are known. The schools, colleges, and universities are shut and there have been total lockdowns over the whole world. The world came to such a standstill that it was said that vibrations due to motion on Earth have reduced considerably.

The fear of the virus is such that vaccines were developed for emergency use purposes. Any vaccine in today's era undergoes high amounts of testing and trials before being introduced to the world, but the Covid-19 vaccine was hastened without undergoing a complete procedure. The vaccines have been developed in the US, UK, and India as well. The Indian vaccines make many Indians proud and a lot of help has been provided in the form of exports to other countries as well.

Today, people have a very mixed response to the virus. Some deny the existence of the virus while those who have faced health issues related to the virus are scared of it. Life has been very different after corona. Schools, colleges, and universities have deployed online methods of teaching which has caused too many issues in itself. The student learning has suffered greatly and so have the ordeals of teachers. Overall, the times we are going through are not at all very likeable and we need to find ways to survive better.

Ms. Aman Lata
Teacher Editor
English Section

NEW EDUCATION POLICY

“Education is not a problem , Education is an opportunity”.
“An one new initiative action is better than 34 years of repeated action”.

The New National Education Policy 2020 launched on 29 th July 2020; it outlines the

vision of India's New Education System. The PILLARS OF NEP2020 are; AFFORDABILITY, QUALITY, EQUITY, ACCESSIBILITY, ACCOUNTABILITY. The NEP 2020 ensures continual learning . It aims to provide Quality Education and creating lifelong learning opportunities for all.

We need NEP 2020 ; to increase the no. of higher educated students, to give priority to knowledge , Quality Education, to have practical knowledge along with theory knowledge. Some of Major Reforms brought up by NEP 2020 are;

PARAKH- (performance, assessment, review and analysis of knowledge for holistic development) a new platform will be set up; Vocational education will start in school from class 6th including internships. It's New Curriculum Structure tell about; Restructuring of school curriculum and pedagogy to new 5=3+3+4 pattern; Foundation stage will be of 5 years. It was designed in contrast to the interest of learners at different levels of their development skills such as 3 to 8, 8 to 11, 11 to 14, 14 to 18 years. Thus, NEP provides opportunities for all leading to full and productive employment and decent work as enlisted in United Nations Sustainable Development Goals 2030, forms the thrust of NEP 2020. The NEP replaces the previous Education Policy 1986 and forms a comprehensive framework to transform both elementary and higher education in India by 2040.

Sanjana

B.Sc. Non-Medical (Sem-IV)

Student Editor

TRANSFORMING EDUCATION THROUGH NEP 2020

The year 2020 marked a major positive breakthrough in the form of the National Education Policy 2020 — re-imagining the educational landscape through equity, inclusion and excellence in education. Though the year started with unprecedented times, NEP 2020 was the much-needed silver lining. As we complete a year to this progressive roadmap, let's look at the instructional sensitivity and mounting steps which are accelerating our progress towards the realisation of this omnibus policy. Based on the pillars of “Accessibility, Equity, Quality, Affordability, Accountability”, NEP aims at transforming India into a vibrant knowledge hub.

With almost 85 per cent of brain development of children occurring before the age of 6, the policy emphasises early childhood care and education with universal provisioning and equipping young children to participate and flourish in the educational ecosystem. Schools are gradually moving towards a flexible, multifaceted, multilevel, play-based, activity-based and inquiry and domain-based learning. With this overarching goal, it has already made headway towards universal access to high-quality ECCE in a phased manner.

Gradually breaking the shackles of the past in adopting a curricular framework and classroom

pedagogy that is based on the 5+3+3+4 system, starting at age 3, there is an emphasis on the primacy of the formative years from ages 3 to 8 in shaping the child's future.

"If you talk to a man in a language he understands, that goes to his head. If you talk to him in his own language, that goes to his heart." The focus on instruction in the mother tongue is largely to celebrate the idea of being Indian, globalising Indian thoughts, eulogising the rich cultural heritage of our country and bringing it to our classrooms. The policy necessitates the continuation of the three-language formula and its implementation to promote multilingualism — a USP of the educated Indian.

In 2021, we had already shifted assessment gears to a diagnostic approach — from content-based assessment to competency-based, making Board exams "easier" in the sense that they test primarily core competencies rather than content memorisation. With the ongoing emphasis on transforming assessment for optimising learning and the holistic development of all students in tandem with the environment, the focus is on regular, formative and competency-based learning and development; focus on "assessment for learning", testing of higher-order skills (analysis, critical thinking and conceptual clarity, etc), multimodal assessment through multiple-choice questions to reach the top bracket of Bloom's Taxonomy, learning through reasoning, storytelling, podcasts, puppetry, etc. Report cards are becoming 360-degree holistic progress cards that will give comprehensive feedback on skills and capabilities, substituting the age-old system of marks.

Holistic development and a wide choice of subjects and courses are proposed as the new distinguishing

feature of secondary school education. Today, the school planners and annual calendars are reflecting no hard separation amongst "curricular", "extra-curricular" and "co-curricular" activities among arts, humanities, and science or between vocational or academic streams.

It is said that the jobs of the future are yet to be invented, but with the focus on 21st-century skills — scientific temper and evidence-based thinking, creativity and innovativeness, sense of aesthetics and art, oral and written communication, health and nutrition, physical education, wellness, fitness and sports, collaboration and teamwork, problem solving and logical reasoning, coding and computational thinking, environmental awareness, water and resources conservation, etc. — we are slowly beginning to resonate with the Fourth Industrial Revolution. Therefore, one of the targets is that curricular and pedagogical initiatives including the introduction of contemporary subjects such as artificial intelligence, design thinking, holistic health, organic living, etc, are integrated.

More significantly, schools are to be hubs for endorsing resource efficiency and robust governance in the form of school complexes/clusters which aim to improve support for children where we care and share, collaborate and co-create the best pedagogical practices.

Each of these reforms reflects the fact that India is evolving as an economy, and is preparing to be recognised as a force to be reckoned with.

Ms. Deeksha Singh
Assistant Professor,
Department of English

NEW EDUCATION POLICY

Education is the key element in the development of a child for getting ready to lead a happy life. The new education policy came into existence on 29 July, 2020, after replacing the existing national education policy 1986. It was made after a gap of 34 years. It is the change of the entire system of education by new structural outlines. The policy aims to transform India's educational system.

The earlier system of education was basically focused on learning and giving results. The students were judged by the marks obtained. But this new policy visualizes the formation of a new curriculum and structure of education which will help the students at different stages of learning in order to provide good quality education to children. The main motive is making children learn in whatever field they are interesting and make them skilled also. In this way, they can figure out their aim and capabilities. There must be an effort in making the learners responsive and skilled.

The new policy has some advantages like it focuses on the overall development of the learners, the new system pitches for a '5+3+3+5' design corresponding to the age groups 3-8 years which is a foundational stage, 8-11 years, preparatory stage, 11-14 years middle stage and 14-18 years is secondary stage. The board exams will also be made easier. It enhances practical education instead of book learning. The new education policy also lays stress on the reformation of teacher's education and training processes. The 4 year integrated B.Ed. is made important for teaching workshops will be organized for the training of teachers regarding various teaching aids.

In the end, it is said that the New Educational Policy focuses on the child's overall development. It laid down with several programs which are really very important for present scenario.

Harman Kaur
BBA SEM IV

COVID - 19

Corona virus disease (COVID-19) is an infectious disease caused by a newly discovered virus. This virus has come like a storm in our lives and disrupted what we call NORMAL..... A lot of people lost their loved ones, their jobs and some lost their lives. What else worse than this could ever happen. But during all these things happening all around us, we didn't give up. The best thing that I love which year 2020 did to us, it helped us to, and it helped us to stop fighting among ourselves and start helping each other. All social workers, doctors, nurses, cab drivers, cops, did thought about us instead of thinking about themselves. I want to say

thank you to all of you for standing up and helping others. Because of you guys we are alive here. But also, I want to apologize to the families who lost their loved ones and their jobs. We can protect yourself and others from infection by washing your hands or using an alcohol based rub frequently and not touching your face. Wear a mask when physical distancing is not possible. Stay home if you feel unwell. If you have a fever, cough and difficulty breathing, seek medical attention. To sum up above I would like to say one thing that is "STAY HOME STAY SAFE".

Alisha
B.Com. Sem VI

COVID - 19

COVID-19 or Corona Virus is an infectious disease which was originated in China in the year 2019. It affects different people in different ways. It has many symptoms like dry cough, fever, tiredness, pains, loss of taste or smell, etc. . . It is a very dangerous disease which is spread all over the world. Number of people had lost their lives just because of this disease.

COVID-19 is caused by a newly discovered virus i.e. Corona Virus. This virus mainly spreads by a contact with an infected person through cough, sneeze, etc. . People of all ages from children to old can be infected by this disease. The disease can be spread from an infected person to another person through small droplets from the nose or mouth. These small droplets which land on any object or on any surface, when touched by any other person and then when they touch their nose, eyes, mouth, etc.

Then other person will be a victim of this disease. This is why, it is important to STAY AWAY more than a One Meter (3 feet) from a person who is sick. Nowadays, vaccine is available to prevent COVID-19 or to treat this disease. But what we can do to prevent ourselves from this dangerous and infectious disease is one and only "SELF CARE". We should wash our hands properly with any kind of soap and water. Avoid going to any crowded place. Avoid touching your face, eyes, nose, mouth will be very much helpful. We should take help or consult a doctor whenever we feel low. Always wearing mask on your face and keeping sanitizer along with you will help you a lot in curing from this disease. Eat healthy and freshly prepared food, fruits, fruit juices, etc. Keep your body hydrated.

Panna Rani
(B.Sc. N.M.) Sem IV

"STAY HOME" "STAY HEALTHY" STAY SAFE"

“Formal education teaches how to stand, but to see the rainbow you must come out and walk many steps on your own.” By - Amit Ray

Introduction: The new National Education Policy came into existence on 29 July 2020, after replacing the existing National Education Policy. The change in education policy is made after a gap of a total of 34 years. But the change was necessary and the need for the time should have been made earlier. The Necessity of New Education Policy 2020: The earlier system of education was focused on learning and giving results. The students were judged by the marks attained. This was a unidirectional approach to development. But the

new education policy focuses on the relevance of a multi-disciplinary approach. It aims at the all-round development of the student. New education policy visualizes the formation of a new curriculum and structure of education which will help the students at their different stages of learning. The change has to be done in the existing education system to make education reach up all, ranging from urban to rural areas. It will be towards meeting sustainability by fulfilling Goal 4- Quality Education.

Advantages of the New Education Policy 2020:

- The new education policy focuses on the integrated development of the learners.
- It replaces the 10+2 system with 5+3+3+4 structure, which states 12 years of schooling and 3 years of pre-schooling, thus kids with the

experience of schooling at an earlier stage.

- The examinations will be conducted in 3, 5, and 8th grades only, others will go for the regular assessments. Board exams will also be made easier and, and held twice in a year so that each child gets two attempts.
- The policy envisages a multi-disciplinary and integrated approach to the under-graduate programs with greater flexibility of exit from the course.
- The state and central government both will work together towards greater public investments by the public for education will give rise to GDP by 6%, at its earliest.
- The new education policy focuses on enhancing practical education instead of laying stress on books for learning.
- NEP allows for the development and learning of children by general interaction, group discussions, and reasoning.
- The NTA will conduct a common entrance exam for universities at a national level.
- The students will have the freedom to select the course they desire to learn along with the course subjects, thus promoting skill development.

- The government will be setting up new ways of research and innovations at the university and college level by setting NRF (National Research Foundation).

Disadvantages of the New Education Policy 2020:

- The implementation of the language i.e. the teaching up to 5th grade to be continued in the regional languages is the utmost problem. The child will be taught in regional language and therefore will have less approach towards the English language, which is required after completing 5th grade.
- Kids have been subject to structural learning, which might increase the burden on their small minds.

Conclusion

The present education system is the result of changes made in the existing education policy of 1986. It has been implemented to foster the learner and the nation's development. The new education policy focuses on the child's overall development. The policy is destined to achieve its objective by 2030.

Riya Nangla

B.Sc. Non Medical Sem IV

COVID-19

The virus spreads easily and has affected people all over the world. The virus can be more serious in some people and some people have no symptoms at all. There are different symptoms of this universal virus such as fever, cough, trouble in breaths, muscle pain, headache, diarrhea, and so on. People can catch coronavirus from others who are infected even if they do not have any symptoms. This happens when an infected person's breaths, talks, sneezes or coughs. Sending tiny droplets into the air. These can land in the nose, mouth or eyes of someone near by, or be breathed in. But it seems that

the risk of spread is highest when people are less than 6 feet, apart. On the other hand, there is no specific medicine for Covid-19 but still there are different protective measures like wearing mask, avoid large crowds and busy places, avoid eating from restaurants and bars, do not provide fresh air from outdoors because it carries a lot of Corona germs, people must stay at least 6 feet away from each other lastly, wash your hands well and often at least for 20 sec. and also keep sanitizers always and every time.

Sonia Rall

(B.Com) Sem-IV

सर्वे भवन्तु सुखिना, सर्वे सन्तु निरामया ।
सर्वे भद्राणी पश्यन्तु, मां कश्चित् दुःख भाग भवेत् ॥

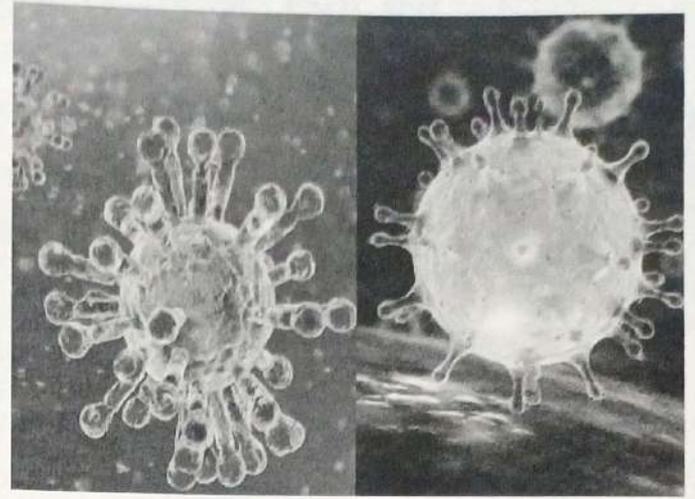
“सारा विश्व सुखी हो, सारा विश्व निरोगी हो, ‘ऐसी विचारधारा का अनुसरण करने वाला भारत आज उस दहलीज पर आकर खड़ा हो गया है जहाँ वह विश्व तो क्या, स्वयं की सुरक्षा और जीवन पर प्रश्न चिन्ह लगा देख रहा है। मूक दर्शक, बदहवास, स्तब्ध और बेबस हर भारतीय आज अपने ही अस्तित्व के खतरे में जी रहा है। कारण? एक महामारी की त्रासदी ने, जिसे कोरोना या कोविड-19 का नाम देकर पूरी दुनिया दहल रही है, जल रही है पूरा आलम दहशत में है आगे क्या होगा? इस विषाणु कोरोना का अंत कब होगा? कोई नहीं जानता। अपने झूठे अहम के वहम में फँसे मानव ने यह जान लिया है कि एक सूक्ष्म जीवाणु की बिसात उसकी ‘मैं’-मेरा से कितनी बड़ी है, कितनी भयंकर और विकराल है। ओह! दुःख और पीड़ा के इस दौर में सम्बन्ध, खून के रिश्ते, रोटी का सम्बन्ध, मानव मूल्य जैसे भाव कहीं पीछे छूट गए हैं। मीडिया में दिन-रात खबरें भरी पड़ी है, कितने मृतक? कितने तड़प रहे हैं? कानों में गर्म शीशा घोलने वाली, आँखों को गर्म आँसुओं से भिगोए रखने वाली त्रासदी की यही तसवीरें पीछा नहीं छोड़ती। कारण? पता नहीं, शायद हमीं दोषी हैं, इस विषाणु को पैदा करने वाले, हवा में बिखेरने वाले।

एक-दूसरे को छू कर प्रेम और अपनेपन का अहसास कराने वाले हाथों से अब डर लगता है। यह किस दौर में पहुंच गए हैं हम? कारण? नहीं पता। शायद ‘धोना’ शब्द हमारे जीवन से सदा के लिए जुड़ गया है फिर चाहे वह हाथ हो, कपड़े हो, या फिर फल-सब्जियां। “अतिथि देवो भव” छूट गया पीछे, ‘अतिथि भागो भव’ पहचान बन गया है हमारी। कोरोना आया—कोविड-19 आया। तालियां, थालियां, घंटियां, मोमबत्तियां, दीए सब बजकर—जलकर बंद भी हो गए पर आने वाला गया क्या? कैसे जाएगा? कारण? नहीं पता। शायद हमीं से चूक हुई। खाने में, हाथ मिलाने में, आने-जाने में। ग्लोबल होने के मोह में हम ग्लोब से ही अपना नामोनिशान खोते जा रहे हैं। विज्ञान फेल, बुद्धिमान फेल, स्टे सेफ, ‘स्टे एट होम’ अब तो यही शब्द कानों में अनहद नाद बनकर अमर सत्य की तरह गूँजते रहते हैं।

जानती हूँ, पीड़ितों के प्रति लोगों की सहानुभूति भी है, अमन-शांति की गुहार के साथ-साथ जीवन बचाने का प्रयास भी जारी है सेवा—संगत, दान-कल्याण सब जारी है। पर कोरोना दैत्य का संहार कब करोगी—दुर्गा? हे महिषासुर मर्दिनि! बचा लो अपनी सन्तानों को, यह क्रंदन यह चीखें—पुकार अब और सुनी नहीं जाती। सदी के इस दुष्ट दैत्य का सदा-सदा के लिए नाश कर दो माँ! नहीं तो मानव जाति कभी इस धरती का श्रृंगार हुआ करती थी, यह इतिहास न बनकर रह जाएं हम। आस्था का यह अंक कोरोना के संकट काल में आप सबकी सुरक्षा और स्वास्थ्य की मंगल कामना के साथ आप सभी को समर्पित।

सम्पादिका :
डॉ. आशा शर्मा
अध्यक्षा, हिन्दी विभाग

कोरोना एक वायरस है। जिसे कोविड - 19 के नाम से भी जाना जाता है। कोरोना वायरस जिसकी शुरुआत दिसम्बर 2019 को चीन के वुहान प्रांत के सीफड और पोल्ट्री बाजार से शुरू हुई थी। अब यह वायरस पूरे विश्व भर में अपने पैर पसार चुका है। जिसे विश्व स्वास्थ्य संगठन (डब्ल्यू एच ओ) ने कोरोना वायरस को महामारी घोषित कर दिया है। कोरोना वायरस एक अतिसूक्ष्म विषाणु है जिसे हम अपनी आँखों से नहीं देख सकते हैं। आज तक दुनियाभर में कोरोना वायरस से संक्रमित मरीजों की संख्या बढ़ती जा रही है और इस वायरस के कारण लाखों लोग अपना जीवन गवा चुके हैं। इस वायरस को फैलते देखकर भारत के प्रधानमंत्री श्री नरेन्द्र मोदी जी ने 22 मार्च 2020 को सम्पूर्ण भारत में लॉकडाउन लगा दिया था। लॉकडाउन के कारण लोगों को अपने घर पर ही रहना पड़ा जिसके कारण लोगों को आर्थिक मुश्किलों का सामना करना पड़ा।

कठिनाई होती है और कुछ दिनों बाद उस व्यक्ति की मौत हो जाती है।

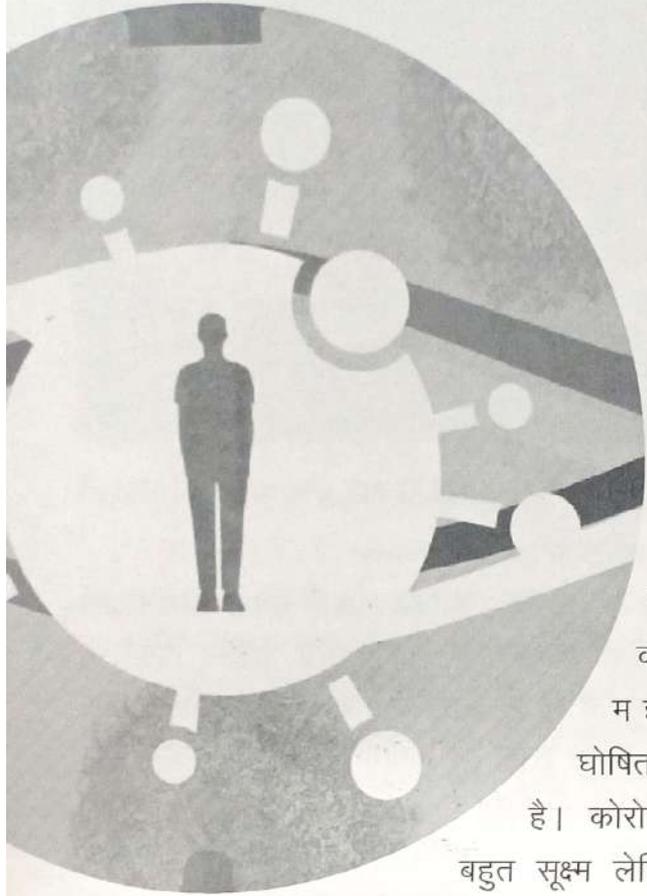
कोविड-19 के लक्षण :- कोविड-19 के सबसे पहले लक्षण लगातार खांसी आना शुरू हो जाता है लेकिन खांसी में बलगम आता है तो ये चिंता की बात हो सकती है। इस वायरस के कारण शरीर का तापमान 37.8 डिग्री सेल्सियस तक बढ़ सकता है जिस कारण व्यक्ति का शरीर गर्म हो सकता है और उसे ठंडी महसूस हो सकती है अर्थात् कुछ लोगों को साँस लेने में भी मुश्किल हो सकती है।

प्रधानमंत्री श्री नरेन्द्र मोदी जी की कोविड-19 के खिलाफ लड़ाई :- प्रधानमंत्री श्री नरेन्द्र मोदी कोविड-19 संक्रमण से मुकाबले के लिए कमर कसकर तैयार हैं। सबसे पहले प्रधानमंत्री श्री नरेन्द्र मोदी जी ने 22 मार्च 2020 को शाम 5 बजे 5 मिनट के लिए ताली और थाली बजाने की अपील की। उसके बाद रविवार 5 अप्रैल 2020 को रात्रि 9 बजे 9 मिनट के लिए घरों के बल्ब बंद करके मोमबत्ती, मोबाइल, टॉर्च जलाकर छत, दरवाजे पर आने के लिए कहा, जिस कारण लोगों से एकजुट होकर कोरोना के खिलाफ लड़ाई लड़ी।

कोविड-19 के बचाव :- कोरोना वायरस से बचाव के लिए सामाजिक दूरी रखना बहुत जरूरी है। सामाजिक दूरी से ही हम सुरक्षित रह सकते हैं और व्यक्तिगत स्वच्छता और शारीरिक दूरी बनाए रखें। हाथों को पूरे दिन भर में बार-बार धोना चाहिए। सफाई का पूरा-पूरा ध्यान रखना जरूरी है। मुँह को हाथों से ना छुएं। छींकते और खांसते समय अपनी नाक और मुँह को रुमाल या टिशू से ढकें ताकि दूसरे लोगों के मुँह तक छींक की बूंदें ना जा सकें। अपने इम्यून सिस्टम को मजबूत बनाएँ जिसके लिए पौष्टिक आहार व योग को अपनी दिनचर्या में शामिल करें। अपने शरीर के तापमान और श्वसन लक्षणों की जांच नियमित रूप से करें और कोरोना वायरस के लक्षण दिखाई दे तो घर में ही खुद को सेल्फ आइसोलेट करना चाहिए ताकि ये संक्रमण दूसरे लोगों तक ना पहुँच सकें और लॉकडाउन का पूरी-पूरी ईमानदारी से पालन करें।

कोविड-19 कैसे फैलता है :- कोविड-19 एक संक्रामक बीमारी होने के कारण यह तेजी से फैलती जा रही है। यह बीमारी कोरोना संक्रमित व्यक्ति के निकट आने से या सम्पर्क में आने से या उसकी खांसी या छींक से उत्पन्न होने वाली बूंदों से फैलती है। यह वायरस बहुत खतरनाक है। यह वायरस आपके शरीर में तब प्रवेश करता है जब आप संक्रमित लोगों के सम्पर्क में आते हैं और आप किसी संक्रमित सतह को छू लेते हैं और उन्हीं हाथों से अपनी आँखों को, मुँह को या नाक को छूते हैं अर्थात् इसके बाद वायरस के कण पहले गले तक और फिर फेफड़ों तक पहुँच जाते हैं। जिसके कारण लोगों को ऑक्सीजन लेने में

Puja
B-A- IV Sem

प्रस्तावना
– विश्व स्वास्थ्य संगठन ने कोरोना को महामारी घोषित कर दिया है। कोरोना वायरस

बहुत सूक्ष्म लेकिन प्रभावी वायरस है। कोरोना वायरस मानव के बाल की तुलना में 900 गुना छोटा है, लेकिन कोरोना का संक्रमण दुनियाभर में तेजी से फैल रहा है।

कोरोना वायरस क्या है ?

कोरोना वायरस का संबंध वायरस के ऐसे परिवार से है जिसके संक्रमण से जुकाम से लेकर साँस लेने में तकलीफ जैसी समस्या हो सकती है। इस वायरस को पहले कभी नहीं देखा गया है। इस वायरस का संक्रमण दिसम्बर में चीन के वुहान में शुरू हुआ था। अब तक इस वायरस को फैलने से रोकने वाला कोई टीका नहीं बना है।

इस संक्रमण के फलस्वरूप बुखार, जुकाम, साँस लेने में तकलीफ, नाक बहना और गले में खराश जैसी समस्याएं उत्पन्न होती है। यह वायरस एक व्यक्ति से दूसरे व्यक्ति में फैलता है इसलिए इसे लेकर बहुत सावधानी बरती जा रही है। यह वायरस 2019 दिसम्बर में सबसे पहले चीन में पकड़ में आया था। धीरे – धीरे यह दूसरे देशों में भी पहुंच गया।

कोविड-19 नाम का यह वायरस अब तक 70 से ज्यादा देशों में फैल चुका है। कोरोना के संक्रमण के बढ़ते खतरे को देखते हुए सावधानी बरतने की जरूरत है ताकि इसे फैलने से रोका जा सके।

बचाव के कारण

- इसके मुताबिक हाथों को साबुन से धोना चाहिए।
- खांसते और छीकते समय नाक और मुँह को रुमाल या मास्क से ढककर रखें।
- मासाहारी भोजन के सेवन से बचे।
- जंगली जानवरों के सम्पर्क में आने से बचें।
- मास्क पहनने का तरीका
- मास्क पर सामने से हाथ नहीं लगाना चाहिए अगर हाथ लग जाएं तो तुरंत हाथ धोना चाहिए।
- मास्क को ऐसे पहनना चाहिए कि आपके नाक, मुँह का हिस्सा उससे ढका रहे।
- हर रोज मास्क बदल दिया जाना चाहिए।

उपसंहार—

लगभग 18 साल पहले सार्स वायरस से भी ऐसा ही खतरा बना था। 2002-03 में सार्स की वजह से पूरी दुनिया में 700 से अधिक लोगों की मौत हुई थी। इसका असर आर्थिक गतिविधियों पर भी पड़ा था। कोरोना वायरस जैसे वायरस शरीर के बाहर बहुत ज्यादा समय तक जिंदा नहीं रह सकते। मेडिकल स्टोर्स में मास्क और सैनेटाइजर की कमी हो गयी है, क्योंकि लोग तेजी से इन्हें खरीदने के लिए दौड़ रहे हैं।

Priya
B.A. Sem VI
Student Editor

मुश्किल बड़ी है, संयम बनाये रखना

मुश्किल बड़ी घड़ी है, संयम बनाये रखना।
मुश्किल बड़ी घड़ी है, संयम बनाये रखना।
मुश्किल बड़ी घड़ी है
संयम बनाएं रखना
एक फासला बनाकर
खुद को बचाये रखना
है जिंदगी नियामत
असमय ये खो ना जाये
इस देश पर कोरोना
हावी ना होने पाये
ये वक्त कह रहा है
घर से नहीं निकलना
निज शक्ति को बढ़ाना है

संकल्प से ही अपने
इस रोग को हराना
हाथों को अपने साथी
कई बार धोते रहना
उनको नमन करें हम
सेवा में जो लगे हैं।
सब कुछ भुला के अपना
दिन रात जो जुटे हैं
रहकर सजग हमेशा
अफवाहों से भी बचना
मुश्किल घड़ी बड़ी है,
संयम बनाये रखना

Komal

(BA Sem 2nd)

नई शिक्षा नीति

नई राष्ट्रीय शिक्षा नीति मौजूदा राष्ट्रीय शिक्षा नीति के स्थान पर 29 जुलाई 2020 को अस्तित्व में आई। शिक्षा नीति में यह बदलाव कुल 34 वर्षों के अंतराल के बाद किया गया है। लेकिन बदलाव जरूरी था और समय की जरूरत के अनुसार यह पहले ही हो जाना चाहिए था पहले की शिक्षा प्रणाली मूल रूप से सीखने और परिणाम देने पर केंद्रित थी। विद्यार्थियों का आंकलन प्राप्त अंकों के आधार पर किया जाता है। ये विकास के लिए एक सरल दिशा वाला दृष्टिकोण है। लेकिन नई शिक्षा नीति एक बहु-विषयक दृष्टिकोण की प्रासंगिकता पर केंद्रित है जिसका उद्देश्य विद्यार्थी का सर्वांगीण विकास करना है।

नई शिक्षा नीति, एक नए पाठ्यक्रम और शिक्षा की संरचना के गठन की कल्पना करती है जो छात्रों को सीखने के विभिन्न चरणों में मदद करेगी। शिक्षा को शहरों से लेकर ग्रामीण क्षेत्रों में सभी तक पहुंचाने के लिए मौजूदा शिक्षा प्रणाली में बदलाव किया जाना चाहिए। यह लक्ष्य 40

गुणवत्ता शिक्षा को पूरा करके स्थिरता को पूरा करने की ओर होगा। नई शिक्षा नीति का मुख्य उद्देश्य एक बच्चे को कुशल बनाने के साथ-साथ जिस भी क्षेत्र में वह रुचि रखता है, उसी क्षेत्र में उन्हें प्रशिक्षित करना है। इस तरह सीखने वाले अपने उद्देश्य और अपनी क्षमताओं का पता लगाने में सक्षम होते हैं। शिक्षार्थियों को एकीकृत शिक्षण प्रदान किया जाना है यानी उन्हें प्रत्येक अनुशासन का ज्ञान होना चाहिए। उच्च शिक्षा में भी यही बात लागू होती है। नई शिक्षा नीति में शिक्षक की शिक्षा और प्रशिक्षण प्रक्रियाओं के सुधार पर भी जोर दिया गया है। वर्तमान शिक्षा प्रणाली वर्ष 1986 की मौजूदा शिक्षा नीति में लिए गए परिवर्तनों का परिणाम है। इसे शिक्षार्थी और देश के विकास को बढ़ावा देने के लिए लागू किया गया है। नई शिक्षा नीति बच्चों के समग्र विकास पर केंद्रित है। इस नीति के तहत वर्ष 2030 तक अपने उद्देश्य को प्राप्त करने का लक्ष्य है।

Saloni

B.A. Sem VI

“ विद्यार्थी करें अपने सपने साकार,
नई शिक्षा नीति का यही आधार।”

हमारा देश प्राचीन काल से ही शिक्षा का केन्द्र रहा है। भारत में शिक्षा का समृद्ध और दिलचस्प इतिहास रहा है। शिक्षा के माध्यम से ही हम अपने सभी सपनों को पूरा कर सकते हैं। शिक्षा ही एक मात्र ऐसा जरिया है जिस से जीवन को नयी दशा और दिशा मिलती है। वर्तमान में वही देश सबसे शक्तिशाली है जिसके पास ज्ञान की शक्ति है। भारत में पहली शिक्षा नीति की घोषणा 1968 ई. को प्रधानमंत्री इंदिरा गांधी द्वारा की गई थी। भारत में नई शिक्षा नीति की घोषणा 34 वर्षों के बाद की गई। नई शिक्षा नीति 1986 के बाद स्वतंत्र भारत की तीसरी शिक्षा नीति है। इस शिक्षा नीति के अंतर्गत छात्रों में रचनात्मक सोच, तार्किक निर्णय और नवाचार की भावना को प्रोत्साहित करने पर बल दिया गया है।

स्कूल पाठ्यक्रम में बदलाव — स्कूल पाठ्यक्रम के 102 ढांचे की जगह 5334 का नया पाठ्यक्रम ढांचा लागू किया जाएगा। ढाँचा क्रमशः 3-8 वर्ष, 8-11 वर्ष, 11-14 वर्ष, और 14-18 वर्ष की उम्र के बच्चों के लिए नया पैटर्न होगा।

1. फाउंडेशन स्टेज—झ 3 से 8 वर्ष के बच्चे पहले तीन वर्ष के बच्चे आंगनवाड़ी कवरा एवं प्री-स्कूलिंग शिक्षा लेंगे।
2. प्रीपेटरी स्टेज—झ 8 से 11 वर्ष तक के बच्चे कवर कक्षा 3से 5तक की शिक्षा लेंगे।
3. मिडल स्टेज—झ 11से 14 वर्ष तक के बच्चे कवर कक्षा 6 से 8 तक की शिक्षा ग्रहण करेंगे।

4. सेकेण्डरी स्टेज—झ 14 से 18 तक के बच्चे कवर कक्षा 9 से 12 तक की शिक्षा लेंगे।

एमफिल की समाप्ति : 4 साल की डिग्री फिर (एम.ए) और उस के बाद बिना (एम.फिल) सीधा (पी.एच. डी) कर पाएंगे।

ऑनलाइन एजुकेशन पर बल — नई शिक्षा नीति के अनुसार अब स्कूलों और कॉलेजों के सभी विद्यार्थियों को ऑनलाइन माध्यम से गूगल मीट, जूम ऐप द्वारा फोन के जरिए ऐप का इस्तेमाल करके शिक्षण को रोचक बनाने की बात की गई है।

स्कूल में प्री-प्राइमरी लेवल पर स्पेशल सिलेबस- प्री-प्राइमरी शिक्षा के लिए इसके तहत तीन से छः वर्ष तक की आयु के बच्चे आएंगे।

मातृभाषा को बढ़ावा-नई शिक्षा नीति के अनुसार पांचवी से लेकर आठवीं कक्षा तक विद्यार्थी अपनी मातृभाषा में शिक्षा ग्रहण कर पाएगा।

शिक्षा का अंग्रेजीकरण होगा खत्म — अंग्रेजी में पढ़ाई की अनिवार्यता नहीं रहेगी। अंग्रेजी मात्र एक विषय के तौर पर पढ़ाएंगे।

व्यावहारिक ज्ञान — कक्षा छः से कंप्यूटर सीख सकेंगे। बोर्ड की परीक्षा में अपनी मनपसंद भाषा हिन्दी अथवा अंग्रेजी किसी में भी लिखने का अवसर मिलेगा। कक्षा नौवीं से लेकर बारहवीं तक की पढ़ाई समस्तर प्रणाली द्वारा की जाएगी।

शिक्षा का वित्तपोषण — शिक्षा के क्षेत्र में GDP का 6 प्रतिशत तक निवेश वर्तमान में यह GDP का 4.43 प्रतिशत है।

प्रौढ़ शिक्षा — वर्ष 2030 तक 100% : युवा और प्रौढ़-साक्षरता की प्राप्ति का लक्ष्य।

Amisha Banger
BA Sem 2nd

नई शिक्षा नीति

राष्ट्रीय शिक्षा नीति में बदलाव लाने के लिए 34 वर्षों के अंतराल के बाद जुलाई 2020 में हमारी केन्द्रीय सरकार द्वारा एक नई शिक्षा नीति को मंजूरी दी गई। नई शिक्षा नीति का उद्देश्य छात्रों की सोच और रचनात्मक क्षमता को बढ़ाकर सीखने की प्रक्रिया को और अधिक कुशल बनाना। नई शिक्षा नीति में स्कूल स्तर के साथ-साथ अब शिक्षा में कई बदलाव शामिल हैं। नई शिक्षा नीति पर मैंने यहाँ पर अलग-अलग शब्द सीमा में आपके लिए कुछ निबंध उपलब्ध कराए हैं जो आपको इस विषय के बारे में विस्तार से समझने में मदद करेंगे। नई राष्ट्रीय शिक्षा नीति मौजूदा राष्ट्रीय शिक्षा नीति के स्थान पर 29 जुलाई 2020 को अस्तित्व में आई। शिक्षा नीति में यह बदलाव कुल 34 वर्षों के अंतराल के बाद किया गया है लेकिन बदलाव जरूरी था और समय की जरूरत के अनुसार यह पहले ही हो जाना चाहिए था।

नई शिक्षा नीति 2020 की आवश्यकता — पहले की शिक्षा प्रणाली मूल रूप से सीखने और परिणाम देने पर केन्द्रित थी। विद्यार्थियों का आंकलन प्राप्त अंकों के आधार पर किया जाता था। यह विकास के लिए एक एकल दिशा वाला दृष्टिकोण था। लेकिन नई शिक्षा नीति एक बहु-

विषयक दृष्टिकोण का प्रासंगिकता पर केन्द्रित है, जिसका उद्देश्य विद्यार्थी का सर्वांगीण विकास करना है।

नई शिक्षा नीति का मुख्य उद्देश्य एक बच्चे को कुशल बनाने के साथ-साथ जिस भी क्षेत्र में वह रुचि रखता है, उसी क्षेत्र में उसे प्रशिक्षित करना है। इस तरह सीखने वाले अपने उद्देश्य और अपनी क्षमताओं का पता लगाने में सक्षम होते हैं। शिक्षार्थियों को एकीकृत शिक्षण प्रदान किया जाना है यानी उन्हें प्रत्येक अनुशासन का ज्ञान होना चाहिए। उच्च शिक्षा में भी यही बात लागू होती है। नई शिक्षा नीति में शिक्षक की शिक्षा और प्रशिक्षण प्रक्रियाओं के सुधार पर भी जोर दिया गया है।

निष्कर्ष—वर्तमान शिक्षा प्रणाली वर्ष 1986 की मौजूदा शिक्षा नीति में किए गए परिवर्तनों का परिणाम है। इसे शिक्षार्थी और देश के विकास को बढ़ावा देने के लिए लागू किया गया है। नई शिक्षा नीति बच्चों के समग्र विकास पर केन्द्रित है। इस नीति के तहत वर्ष 2030 तक अपने उद्देश्य को प्राप्त करने का लक्ष्य है।

Amisha Banger
BA Sem 2nd

नई शिक्षा नीति

कुछ चाहत थी, कुछ सपना था।
जीवन में कुछ कर दिखाने की।
नई शिक्षा नीति की बात छिड़ी,
हासिल कुछ नया कर जाने की।

शिक्षा ही किसी राष्ट्र और समाज की जागृति का मूल आधार है। शिक्षा प्राप्त करने की प्रथा तो सनातन काल से चल रही है।

शिक्षा का वास्तविक अर्थ है — सीखना।

शिक्षा ही एक मात्र ऐसा साधन है जिससे व्यक्ति का न सिर्फ बौद्धिक अपितु सम्पूर्ण रूप से विकास होता है। शिक्षा का उद्देश्य साक्षरता के साथ-साथ जीवनोपयोगिता भी होना

चाहिए। अगर हम बात करें नई शिक्षा नीति की तो "शिक्षा नीति से अभिप्राय— कतिपय सुधारों से है। इसका सम्बन्ध न सिर्फ आज की बल्कि हमारी भावी पीढ़ी से भी है।

"नई शिक्षा नीति" का एक विशेष अर्थ है, जो हमारी सोच में हर प्रकार से एक नयापन लाने को प्रकट करती है। "केन्द्र सरकार ने "राष्ट्रीय शिक्षा नीति 2020" को मंजूरी दी। नई शिक्षा नीति 34 वर्ष पुरानी राष्ट्रीय शिक्षा नीति को

प्रतिस्थापित करेगी। राष्ट्रीय शिक्षा नीति 2020 से 21 वीं सदी की पहली शिक्षा नीति है। जिसमें कुछ आवश्यक बदलाव किए गए हैं जो कि शायद बहुत पहले ही हो जाने चाहिए थे।

इस नई शिक्षा नीति को जीवन पर आधारित बनाया गया है। इसके लिए प्रधानमंत्री ने एक विशेष मंत्रालय बनाया जिसका नाम "मानव संसाधन एवं विकास मंत्रालय" रखा गया।

इसी नई शिक्षा नीति के तहत पाठ्यक्रम में कई प्रकार के बदलाव किए गए। अब विद्यालय में सभी विषयों को समान रूप से महत्ता दी जाएगी। विद्यार्थी जो चाहे वह पाठ्यक्रम का चुनाव अपने हिसाब से कर सकते हैं। प्राथमिक स्तर में बच्चे अपनी मातृभाषा, स्थानीय भाषा अथवा क्षेत्रीय भाषा में पढ़ाई कर सकते हैं। यदि हम बात करें स्नातक की डिग्री की तो उसकी अवधि चार वर्ष निर्धारित की गई है। अगर विद्यार्थी किसी कारणवश डिग्री कोर्स पूरा नहीं कर पाया उसे किसी और स्ट्रीम में जाना है तो उसे विशेष प्रकार के सर्टिफिकेट दिए जाएंगे ताकि वह अपनी शिक्षा पूरी करने से वंचित न रह जाए। इसके अतिरिक्त नई शिक्षा नीति के अनुसार अब यूनिवर्सिटी में नियम एक जैसे होंगे। सभी उच्च संस्थानों को 2030 तक "मल्टी सब्जेक्ट इंस्टीट्यूशन" बनाया जाएगा एवं डिस्टेंस लर्निंग और ऑनलाइन शिक्षा को बढ़ावा दिया जाएगा। इससे अब शिक्षा मात्र विद्यालय, महाविद्यालय और विश्वविद्यालय के प्रांगण तक सीमित नहीं रहेगी अपितु समाज और राष्ट्र के घट-घट से उच्चरित होने लगेगी। नई शिक्षा नीति के प्रचार-प्रसार के लिए दूरदर्शन,

आकाशवाणी, कंप्यूटर इत्यादि जैसे उपयुक्त साधनों का प्रयोग व्यापक स्तर पर किया जायेगा। प्रचार-प्रसार के ये साधन जो अभी तक सीमित थे। अब व्यापक स्तर प्रदान करते हुए सभी आकाशवाणी व दूरदर्शन के केन्द्रों से एक समान ही शैक्षिक कार्यक्रम प्रसारित करने पर जोर दिया जाएगा जिससे गांव में रहने वाले विद्यार्थी भी शिक्षा नीति में आए परिवर्तन से वंचित न हो पाए, उन्हें भी इन साधनों के माध्यम से शिक्षा सम्बन्धी सम्पूर्ण जानकारी प्राप्त हो। इस प्रकार से "नई शिक्षा नीति" हर प्रकार से एक अपेक्षित और उपयोगी शिक्षा नीति सिद्ध होगी। इसमें प्रत्याशी अपने व्यवहारिक स्तर के मूल्यांकन के आधार पर कोई भी पद अथवा व्यवसाय चुनने के लिए स्वतंत्र होगा। नयी शिक्षा नीति से बच्चे और युवाओं को फायदा होगा। इस नयी शिक्षा नीति को लाने का मकसद यही है कि आने वाली पीढ़ी के भविष्य को उज्ज्वल बनाया जा सके। यह शिक्षा नीति बच्चों और युवाओं को एक नए मार्ग तथा रोशनी की तरफ ले जाएगी, साथ ही रोजगार भी अवश्य प्रदान करेगी। आने वाले समय में बेरोजगारी को खत्म करने में नई शिक्षा नीति अवश्य कामयाब होगी। पहले की शिक्षा नीति तो सम्पूर्ण रूप से सीखने और परिणाम देने पर केन्द्रित थी परन्तु अब "नई शिक्षा नीति" का उद्देश्य विद्यार्थी का सम्पूर्ण विकास करना है। इसे शिक्षार्थी और देश के विकास को बढ़ावा देने के लिए ही लागू किया गया है।

Sandhya
BA Sem VI

देश में आई नई शिक्षा नीति

भारत सरकार द्वारा हाल में ही नई शिक्षा नीति पर बहुत ज्यादा परिवर्तन किया गया है। जिससे देश का शिक्षा स्तर मजबूत किया जा सके। जो शिक्षा की दृष्टि से छात्रों के लिए काफी महत्वपूर्ण है। देश की शिक्षा नीति में ये बदलाव करीब 34 वर्ष बाद किया गया है। इस नई एजुकेशन पॉलिसी से स्कूल व कॉलेज स्तर तक शिक्षा प्रणाली में कुछ

बदलाव आएंगे। इस नीति में स्कूल एजुकेशन से लेकर हॉयर एजुकेशन तक कई बड़े बदलाव किए गए हैं। इसमें एक ओर प्राइमरी स्तर पर मातृभाषा में शिक्षा का प्रावधान किया गया है, तो ग्रेजुएशन स्तर पर डिग्री कोर्स को 4 साल तक का कर दिया गया है। इसके इलावा देश में शिक्षा की जिम्मेदारी संभाल रहे मानव संसाधन विकास मंत्रालय का

नाम बदलकर भी शिक्षा मंत्रालय कर दिया गया है। नई शिक्षा की व्यवहारिकता और कौशल विकास पर जोर दिया गया है।

नई शिक्षा नीति के कुछ अन्य महत्वपूर्ण पहलू और बातें –

1. वर्ष 2020 तक हर जिले में या उसके पास से कम एक मल्टी सब्जेक्ट हाई इंस्टिट्यूशन होगा।
2. 2040 तक सभी उच्च शिक्षण संस्थानों को मल्टी सब्जेक्ट इंस्टिट्यूशन बनाना होगा, जिसमें 3,000 से अधिक छात्र होंगे।
3. संस्थानों का पाठ्यक्रम ऐसा होगा जिसमें सार्वजनिक संस्थानों के विकास पर उसमें जोर दिया जाए।
4. मानव के बौद्धिक, सामाजिक, शारीरिक, भावनात्मक और नैतिक सभी क्षमताओं को एकीकृत तौर पर विकसित करने का लक्ष्य है।
5. नई शिक्षा नीति में देश की सभी प्राचीन भाषाओं को पढ़ने का विकल्प रखा गया है और विदेशी भाषा जैसे इंग्लिश, फ्रेंच, चाइनीस आदि भाषाओं को पढ़ने का विकल्प रखा गया है।
6. 10वीं सीबीएससी बोर्ड तथा राज्य सरकार वाली प्रक्रिया को समाप्त कर दिया गया है।
7. शिक्षा को आसान बनाने के लिए सरकार द्वारा आर्टिफिशियल इंटेलिजेंस सॉफ्टवेयर का प्रयोग किया जाएगा।
8. छात्र को न्यूनतम 3 भाषाओं का ज्ञान होगा।
9. नई शिक्षा नीति में छात्रों को प्रशिक्षण एवं अनुसंधान करने के लिए लैब प्रदान की जाएगी।
10. Higher Education M. Phil Degree को खत्म किया जा रहा है।
11. छात्रों की पढ़ाई के साथ प्रशिक्षण पर विशेष ध्यान दिया जाएगा।
12. नई शिक्षा नीति 2020 के तहत छात्र कोई भी कोर्स

बीच में छोड़कर किसी अन्य कोर्स में दाखिला लेना चाहता है तो वह एक निश्चित समय के पश्चात दूसरे कोर्स में दाखिला ले सकता है।

13. नई शिक्षा नीति में बोर्ड परीक्षाओं को तो बरकरार रखा गया है, लेकिन इन्हें ज्ञान आधारित बनाया जाएगा और उसमें रटकर याद करने की आदतों को कम से कम किया जाएगा।
  14. बच्चा स्कूली शिक्षा के दौरान अपनी रिपोर्ट कार्ड तैयार करने में भूमिका निभाएगा। अब तक रिपोर्ट कार्ड केवल अध्यापक लिखता है, लेकिन नई शिक्षा नीति में तीन हिस्से होंगे। पहला बच्चा अपने बारे में स्वयं मूल्यांकन करेगा। दूसरा उसके सहपाठियों से होगा और तीसरा अध्यापक के जरिए।
  15. इतना ही नहीं, अब कक्षा छठी से ही छात्रों को कोडिंग की पढ़ाई जाएगी जो कि स्कूली शिक्षा पूरी करने तक उनके कौशल विकास में मदद करेगी।
  16. अंडरग्रेजुएट कोर्स को अब तीन की बजाए चार साल का कर दिया गया है। हालांकि अभी भी तीन साल बाद डिग्री हासिल कर पाएंगे। तीन साल की डिग्री उन छात्रों के लिए, जिन्हें हायर एजुकेशन नहीं करना है। हायर एजुकेशन करने वाले छात्रों को 4 साल की डिग्री करनी होगी।
  17. इसके साथ ही एम. फिल को पूरी तरह से खत्म कर दिया गया जबकि (एम. ए) के बाद छात्र सीधे (पी. एच. डी) कर पाएंगे।
  18. नई शिक्षा नीति में प्राइवेट यूनिवर्सिटी और गवर्नमेंट यूनिवर्सिटी के नियम अब एक होंगे, अब किसी भी डीम्ड यूनिवर्सिटी और सरकारी यूनिवर्सिटी के नियम अलग-अलग नहीं होंगे।
- सभी ने नई शिक्षा प्रणाली की प्रशंसा की है। आस है ये शिक्षा नीति संस्थानों के लिए कारगर साबित होगी।

**Anjali
BA Sem VI**

संसार में कई बार मनुष्य को भयंकर महामारियों का सामना करना पड़ता है। इस तरह ही कोविड-19 जिसे हम कोरोना नामक बीमारी के नाम से जानते हैं। यह एक खतरनाक वायरस है, जो कि दिसम्बर 2019 में चीन के वुहान शहर से शुरू होकर पूरे विश्व में फैल गया। इस वायरस का नाम सुनकर ही लोगों के मन में डर पैदा हो रहा है। इस वायरस के कारण सब का जीना मुश्किल हुआ है। विश्व स्वास्थ्य संगठन ने कोरोना वायरस को एक महामारी घोषित कर दिया है। इतिहास इस बात का गवाह है कि हर 100 वर्ष के बाद दुनिया में कोई न कोई महामारी आती है। कोरोना वायरस एक ऐसा वायरस है जिसे हम आँखों से नहीं देख सकते। यह अतिसूक्ष्म विषाणु है जिसे पहले कभी नहीं देखा गया। यह कोरोना वायरस कोरोना संक्रमित व्यक्ति से या उसके संपर्क में या उसकी खांसी या छीक से उत्पन्न होने वाली बूदों के कारण कई और कारणों से यह वायरस बहुत तेजी से फैल रहा है। इस वायरस के कारण लाखों की

गिनती में लोगों की मृत्यु हुई है। कोरोना वायरस मनुष्य के बाल की तुलना में 900 गुणा छोटा है।

इस बीमारी के कारण सभी कार्यों में बहुत नुकसान हुआ है। इस वायरस के कारण सभी स्कूल, कॉलेज और यातायात के साधन भी बंद कर दिए गए हैं। इस वायरस से बचने के लिए सबसे अच्छा उपाय – “बचाव” है। हमें इस वायरस से बचने के लिए रोजाना जीवन में कुछ सावधानियों का प्रयोग करना चाहिए। जैसे – हमें 20 सैकेंड तक हाथों को साबुन से अच्छी तरह से धोना चाहिए और सैनेटाइजर का उपयोग करना चाहिए। अपने मुँह को बार – बार नहीं छूना चाहिए और बाहर जाते समय मास्क पहनाना चाहिए। सार्वजनिक स्थानों पर लोगों से हाथ न मिलाएं। अगर आप कहीं भीड़ वाले स्थान पर जाते हो तो 2 गज की दूरी बनाकर रखें और मुँह से मास्क को मत हटाएँ।

Roman Kaul
BA Sem VI

गिले शिकवे भी होंगे एक

गिले शिकवे भी होंगे एक-दूसरे के साथ,
पर कभी अकेले बैठ कर यह कॉलेज लॉइफ
को याद करना।

जब अलग होंगे तो फिर एक-दूसरे के लिए
फरियाद करना।

आज महफिल लगी है जहाँ, बड़ी
खुशानसीब है वो जगह।

मेरा कॉलेज मुझे घर लगे और टीचर मेरी माँ।

आज वक्त को रोकने को जी चाहता है, ना जाने कुछ
छूट जाने से डर लगता है।

बच्चे बनकर ही तो आए हैं हम सब, एक-दूसरे से
कितने पराएँ हैं हम सब।

कॉलेज के कुछ दिनों में ही हम सब एक हो गए, हँसने
खेलने के बहाने अनेक हो गए।

तीन साल पहले इस सफर की शुरुआत की थी,

सोचते थे कि जल्दी यहाँ से चले जाएंगे।

याद आएगा हम सबको कमला नेहरू

कॉलेज से बिछुड़ जाना,

परम मैडम के पहले लैक्चर में लेट हो जाने पर गेट से
दौड़ लगाना।

वो 9:40 पर क्लास में आना

फिर अटेंडेंस ना लगने पर परम

मैडम को मस्का लगाना।

सुमिता मैडम की प्रैक्टिकल क्लॉसिस

और उनका प्यारा गुस्सा।

वो गीता मैडम की डांट और प्यार,

अब हम कहाँ देख पाएंगे।

जैसे-तैसे करके हमने निकाला था अपना पहला साल,

बहुत खुश हुए थे कि अब सिर्फ बचे हैं दो साल।

पहले समस्तर के परिणाम ने हमें
 हमारी असलियत दिखाई।
 अब लगता है समय कुछ जल्दी बीत गया, आज एक
 बार फिर वक्त हमसे जीत गया।
 अब बिछुड़ जाएंगे परेंड्स सारे,
 जिनसे हमें बहुत प्यार था।
 मेरे दोस्तों जरा ठीक से देख लो कहीं
 कुछ छूटा न हो, मेरी वजह से किसी
 का दिल टूटा न हो।

भूल कर सब आज आओ गले मिल ले।
 एक बार फिर से मिलने का वायदा कर ले,
 क्योंकि जा रहा है, जो वक्त वो दोबारा आने से रहा।
 दिल थामकर, आँखे मीचकर, अलविदा कहना पड़ रहा।
 यह साथ का हसीन पल अब एक दास्ता
 में बदल रहा है।
 आ गया वो मोड़ जिसमें अलविदा कहना पड़ रहा है,
 अलविदा कहना पड़ रहा है।

Sonia Gupta
 BA Sem VI

कोविड - 19 एक महामारी

प्रस्तावना :- कोविड-19 को विश्व स्वास्थ्य संगठन ने वैश्विक महामारी घोषित कर दिया है। यह वायरस बहुत ही सूक्ष्म लेकिन प्रभावी वायरस है। इस वायरस का संक्रमण बहुत जल्दी चीन के वुहान शहर से पूरी दुनिया में फैल गया इसलिए सरकार द्वारा सावधानी बरतने की सलाह दी जा रही है, ताकि हम लोग सुरक्षित रह सकें।

कोविड-19 या कोरोना वायरस क्या है ?

यह एककोशिकीय अति सूक्ष्म जीव है, जो केवल जीवित कोशिका में ही जनन और जीवित रह सकते हैं, अर्थात् यह परजीवी है। इसके संक्रमण से व्यक्ति को सर्दी, जुकाम, बुखार जैसी समस्या हो सकती है। इस वायरस से संक्रमित व्यक्ति के सम्पर्क में आने से वायरस फैलता है। जब तक इस वायरस को फैलने से रोकने के लिए टीका नहीं बना था, तो भारत सरकार ने जनता कर्फ्यू और लॉकडाउन लगवाए और साथ में ही सोशल डिस्टेंसिंग का पालन करने की सलाह दी ताकि वायरस कम से कम फैले।

कोरोना वायरस की उत्पत्ति :- विश्व स्वास्थ्य संगठन की जाँच की रिपोर्ट के अनुसार कोविड-19 के शुरुआती मामले चीन के शहर वुहान में स्थित हुनान बाजार से दिसंबर 2019 को आया। अभी वर्तमान में यह वायरस पूरे विश्व में फैला हुआ है।

कोरोना वायरस के लक्षण :- इस बीमारी के लक्षणों की बात करें तो यह सामान्य सर्दी, जुकाम या निमोनिया जैसा होता है। इस वायरस के गम्भीर मामलों में निमोनिया,

किडनी फेल होना और यहां तक कि मौत भी हो सकती है। बुजुर्ग व्यक्ति या जिन लोगों को पहले से अस्थमा, मधुमेह की बीमारी है उनके मामलों में खतरा गम्भीर हो सकता है।

कोरोना वायरस से बचाव कैसे करें :-

- कोरोना वायरस से बचने के लिए सोशल डिस्टेंसिंग का पालन अवश्य करें।
- भीड़-भाड़ वाले स्थानों पर मास्क का उपयोग करना चाहिए।
- हाथों को बार बार धोयें।
- हाथ मिलाने की जगह नमस्ते करें।
- खांसते या छींकते समय नाक और मुँह को ढके।
- अपनी इम्युनिटी बढ़ायें।
- बिना काम बाहर ना जाएं।
- घर में लायी सभी चीजों को पहले सेनिटाइज कर करें फिर इस्तेमाल करें।

इस तरह के बहुत से उपाय हैं जो आप अपना सकते हैं। सबसे जरूरी सरकार द्वारा लिए गए फैसलों को मानें।

कोविड - 19 की वजह से आयी समस्या :-

कोविड - 19 ने अब तक पूरे विश्व में अपना कहर मचा दिया है। बचाव के लिए लॉकडाउन की वजह से बहुत सारे लोगों का रोजगार छूट गया। दिहाड़ी मजदूरों जैसे लोगों को सबसे ज्यादा परेशानी हुई। अपने शहर से बाहर फसे

लोगों को रहने और खाने की समस्या का सामना करना पड़ा। सभी छात्र-छात्राओं की पढ़ाई में रुकावट आयी। शुरुआत से लेकर अब तक बहुत सारी भयंकर समस्याएं आयी।

कोरोना के दौरान हुई लापरवाही :-

कोरोना के दौरान कई लापरवाही हुई, जो कोरोना मामलों की वृद्धि का बहुत बड़ा कारण बना। तबलीग जमात, चुनावी रैलियां जैसी प्रमुख लापरवाही है, इसके इलावा यात्रा के दौरान सावधानियां नहीं बरतना, दावत (पार्टी) समारोह, जैसी लापरवाही भी हुई। लोगों का बिना काम बाहर घूमना, सरकार के आदेशों का पालन नहीं किया गया। इसके बावजूद भी सरकार द्वारा आम जनता को प्रोत्साहन देने के लिए कई कदम उठाए गए जैसे थाली बजाना, मोमबत्ती जलाना, समय-समय पर "मन की बात" और समाचार पर प्रोत्साहन देना आदि।

कोविड-19 से बचाव के लिए "मेड इन इंडिया" वैक्सीन :-

वर्तमान में भारत, रूस समेत अन्य देशों ने वैक्सीन जारी की है। भारत द्वारा वैक्सीन का निर्माण किया गया। कोविडशील्ड वैक्सीन का उत्पादन भारत में सीरम इंस्टीट्यूट द्वारा किया जा रहा है। कोवैक्सीन इस वैक्सीन का उत्पादन भारत बायोटेक द्वारा किया जा रहा है। भारत ने

वैक्सीन के उत्पादन के बाद इसे अभी 65 देशों में उपलब्ध कराया। भारत सरकार द्वारा यह वैक्सीन कुछ देशों को ग्रांट बेसिस पर दी जा रही है।

उपसंहार :-

एक साल बाद भी फिर से पूरी दुनिया में कोरोना वायरस लगातार फैलता जा रहा है। 21 मार्च 2020 को भारत में सबसे पहले जनता कर्फ्यू लगाया गया था। भारत के कई क्षेत्रों में दोबारा नाइट कर्फ्यू लगाया गया है तो कई क्षेत्रों में पूर्ण लॉकडाउन लगाना पड़ा है। वर्तमान में इस बीमारी से बचाव के लिए सोशल डिस्टेंसिंग का पालन करें और मास्क लगाएँ। अभी कई जगह लॉकडाउन फिर से लगाने की बात की जा रही है। यदि लॉकडाउन भी लगता है तो मिलकर इसे काटना होगा, क्योंकि इसी लॉकडाउन की वजह से लाखों लोगों ने अपना रोजगार खो दिया। कई रिपोर्ट की माने तो महीनों घर में अकेले रहने की वजह से कई लोगों ने मानसिक संतुलन भी खो दिया। इसलिए जरूरी है, उन सारे लोगों की भी तकलीफ दूर करने की कोशिश करें उनका भी दर्द बांटे, उनको भी हिम्मत दें कि जल्दी ही सब ठीक होगा। तभी हम कोविड-19 जैसी महामारी से सुरक्षित रह सकते हैं। यदि हम सरकार द्वारा सुझाए नियमों तथा आदेशों का पालन करें।

Preeti Kumari
(BA Sem VI)

कोविड-19 शताब्दी की भयंकर महामारी

2020 से पहले हम सब का जीवन कितना अच्छा था। सभी ओर चहल-पहल थी। सुकून की जिंदगी थी। बच्चों के बेखौफ खेलने की आवाजें या शोर सुनाई देता था। सड़कों पर भौकाल ट्रैफिक हुआ करता था। बिना किसी डर के दोस्तों के साथ घूमना। कॉलेज से आते समय बस में मस्ती करना। सब कितना हसीन था। लेकिन ऐसा समय बदला कि सब कुछ बदल गया। लगभग 2020 के शुरुआत में भारत में तूफान का आगाज हुआ जिसका नाम है "कोरोना" इसने ने हम सब के जीवन को बुरी तरह से प्रभावित किया। हमारी खुशियों और हसीन पलों को इसने एक चार दीवारी में कैद या बंद कर दिया। हमारे जहन में खौफ भर दिया।

भारत में लॉकडाउन लग गया। मन में एक डर बैठ गया। मन की शांति कहीं खो सी गई। कुछ समझ में नहीं आ रहा था कि यह सब हो क्या रहा है। यह तूफान हमारे देश में कब दाखिल हुआ कब इसने अपना प्रभाव छोड़ना शुरू किया कुछ समझ नहीं आ रहा था।

यह लॉकडाउन समय खट्टा मीठा सा ही था। कुछ अच्छा तुजुर्बा भी है कुछ बुरा भी। सबसे पहले तो मैंने मन की शांति के लिए प्रभु का सिमरन करना शुरू किया ताकि कोरोना के डर को अपने मन से खत्म कर पाऊं। धीरे-धीरे मेरे मन का डर दूर होने लगा। लॉकडाउन की वजह से हम परिवार वाले एक साथ मजे करने लगे। परिवार के साथ

समय बिताने का मौका मिला क्योंकि काम की वजह से हमें समय नहीं मिलता था। जब शाम को सैर के लिए हम सभी दोस्त जाते थे तो कहीं पुलिस ना आ जाए इस बात का डर होता था। पुलिस की गाड़ी को देखकर दौड़ना मुँह पर मास्क लगाना रोचक लगता था। फिर धीरे-धीरे किताबें पढ़ना दोस्तों के साथ फोन पर बात करना। एक दम आजाद परिन्दे का अनुभव होता था, चार दीवारों में बंद होकर भी। यह सभी तो थी अच्छी यादें और कुछ मीठे पल।

अब सुनिए जरा खट्टे पलों के बारे में। जब यह तूफान धीरे-धीरे थमने लगा। हम धीरे-धीरे चार दीवारी से बाहर आने लगे तो सभी कोरोना के डर से एक-दूसरे से मिलने से कतराने लगे। घर पर रह कर मन तनाव में आ गया। पुराने पल फिर से जहन में आने लगे। 2020 से पहले के कोरोना की वजह से बच्चों की शिक्षा पर बुरा प्रभाव पड़ा। इसने हमें

आलसी और अन्दर से कमजोर किया। शंकाओं से भर दिया।

हम अपनी आत्मा के कप्तान है और किस्मत के रचनाकार। याद रखिए हमारे पास चुनने की ताकत है तो जीवन को चुनिए। प्यार को चुनिए। तंदरुस्ती को चुनिए। खुशियों को चुनिए। एक लम्बी साँस भरीए और सब कुछ पहले की तरह करने के लिए सोचिए और कदम बढ़ाएं कहते हैं कि हम जैसा सोचते हैं वैसा पाते हैं तो अच्छा सोचिए। इस तूफान को अपनी सोच से खत्म कीजिए।

मैं प्रभु से अरदास करती हूँ कि वो हम सब के जीवन को खुशियों से भरें, अच्छी सेहत प्रदान करे और अच्छा जीवन दे और इस बीमारी को जड़ से खत्म करने में हमारा मार्गदर्शन करें।

Sonia
(BA Sem VI)

कोरोना से बचाव और सुरक्षा कैसे करें

कोरोना वायरस को कोविड-19 के नाम से जाना जाता है। कोरोना वायरस एक ऐसी बीमारी है जिसे संगठन द्वारा महामारी घोषित कर दिया गया है। नवम्बर 2019 में यह चीन की लैब से निकला था। धीरे-धीरे यह वायरस इंसान से इंसान में फैलने लगा। इसी तरह यह वायरस पूरी दुनिया में फैल गया। जनवरी 2020 में यह वायरस भारत में पाया गया। फिर 21 मार्च 2020 को पूरे देश में लॉकडाउन लगाया गया था। कोरोना वायरस यह एक ऐसा संक्रमण है जो एक व्यक्ति से दूसरे व्यक्ति में तेजी से ट्रांसफर होता है। इस वायरस के लक्षण सर्दी, खांसी, जुकाम, बुखार, सांस लेने में तकलीफ होना है और जो व्यक्ति कोरोना पॉजिटिव है उसके सम्पर्क में आने से यह फैलता है। साथ ही किसी व्यक्ति द्वारा खांसने के बाद जो बारीक कण आपके शरीर में प्रवेश करते हैं इससे संक्रमित होने का खतरा है। इसलिए बातचीत के दौरान कम से कम 3 फीट की दूरी बनाकर रखें।

इसी के साथ मास्क भी लगाकर रखें। बार-बार हाथ धोएं। हाथों को सेनिटाइजर से भी साफ करें। कोविड-19 से बचने के लिए सरकार ने वैज्ञानिकों द्वारा वैक्सीन पर शोध

जारी की है। मास्क को ऐसे पहनना चाहिए कि आपको नाक, मुँह का हिस्सा उससे ढका रहे। हर रोज मास्क बदल दिया जाना चाहिए। कोरोना वायरस को लेकर लोगों में एक अलग ही बेचौनी देखने को मिली है। इसके अलावा हमें अफवाहों से बचना चाहिए, तभी कोरोना वायरस से निपटा जा सकता है, क्योंकि अभी भी कोरोना वायरस का खतरा कम नहीं हुआ है। इसलिए भारत में कोरोना वैक्सीनेशन अभियान चलाया जा रहा है। कोरोना से जंग अब भी जारी है। इसकी चपेट में आने से कोई नहीं बच पा रहा है। हमें कोरोना से बचने के लिए खुद ही अपना ध्यान रखना चाहिए। कोरोना से बचाव के लिए सोशल डिस्टेंसिंग रखना जरूरी है। हमें हाथ मिलाने की जगह नमस्ते करने की आदत डालनी चाहिए। घर में कोई भी चीज को पहले सेनिटाइज करे और फिर उसका इस्तेमाल करे। अपने इम्यून सिस्टम को मजबूत बनाएं जिसके लिए आप अपनी डाइट में पौष्टिक चीजों को शामिल करें। इस वायरस से बचने के लिए 2 गज की दूरी बनाकर रखनी चाहिए तभी हम कोरोना से बच सकते हैं।

Heena
(BA Sem VI)

कोरोना वायरस क्या है :- कोरोना वायरस (सी ओ वी) का संबंध वायरस से लेकर सांस लेने में तकलीफ जैसी समस्या हो सकती है। "इस वायरस का संक्रमण दिसम्बर में चीन के वुहान शहर में शुरू हुआ था।" डब्ल्यू एच ओ के मुताबिक बुखार, खांसी, सांस लेने में तकलीफ इसके लक्षण हैं। यह वायरस एक व्यक्ति से दूसरे व्यक्ति में फैलता है इसलिए इसे लेकर बहुत सावधानी बरती जा रही है। यह वायरस दिसम्बर में सबसे पहले चीन में पकड़ में आया था। विश्व स्वास्थ्य संगठन(डब्ल्यू एच ओ) ने कोरोना वायरस को महामारी घोषित कर दिया है। कोरोना वायरस मानव के बाल की तुलना में 900 गुना छोटा है।

इस बीमारी के लक्षण :- कोविड-19 कोरोना वायरस में पहले बुखार होता है। इसके बाद सूखी खांसी होती है और फिर एक हफ्ते बाद सांस लेने में परेशानी होने लगती है। "कोरोना वायरस के गम्भीर मामलों में निमोनिया, सांस लेने में बहुत ज्यादा परेशानी, किडनी फेल होना यहाँ तक कि व्यक्ति की मौत भी हो सकती है।"

कोरोना वायरस का संक्रमण हो जाए तब :- अभी तक इसकी कोई दवाई नहीं बनी है। परंतु इसमें बीमारी के लक्षण कम होने वाली दवाइयाँ दी जा सकती हैं और जब तक आप ठीक न हो जाए तब तक आप दूसरों से अलग रहें।

इस बीमारी से बचने के उपाय :-

- हाथों को साबुन से अच्छी तरह धोना चाहिए।
- अल्कोहल आधारित हैंड रब का इस्तेमाल भी किया जा सकता है।
- खांसते और छींकते समय नाक और मुँह को रुमाल या टिशू पेपर से ढककर रखें।
- जिन व्यक्तियों में कोल्ड और फ्लू के लक्षण हो उनसे दूरी बनाकर रखें।
- अंडे और मास के सेवन से बचे।
- जंगली जानवरों के सम्पर्क में आने से बचें।

मास्क पहनने का तरीका :-

- मास्क पर सामने से हाथ नहीं लगाना चाहिए।
- अगर हाथ लग जाए तो तुरंत हाथ धोना चाहिए।
- मास्क को ऐसे पहनना चाहिए कि आपकी नाक, मुँह का हिस्सा उससे ढका रहें।
- मास्क उतारते वक्त भी मास्क का फीता पकड़कर निकालना चाहिए। मास्क को छूना नहीं चाहिए।
- हर रोज मास्क बदल दिया जाना चाहिए।
- अगर आप किसी कोरोना वायरस से संक्रमित व्यक्ति की देखभाल कर रहे हैं, तो आपको मास्क नहीं उतारना चाहिए।

कोरोना का खतरा कैसे करे कम :-

- कोरोना से मिलते-जुलते वायरस खांसी और छीक से गिरने वाली बूदों के जरिए फैलते हैं इसलिए खांसते या छीकते वक्त अपना मुँह ढक ले।

कोरोना का संक्रमण फैलने से कैसे रोकें :-

- सार्वजनिक वाहन जैसे बस, ट्रेन, ऑटो या टैक्सी से यात्रा न करें।
  - घर में मेहमान न बुलाएं।
  - ऑफिस, स्कूल या सार्वजनिक जगहों पर न जाएं।
- अगर आप और भी लोगों के साथ रह रहे हैं तो ज्यादा सतर्कता बरते।

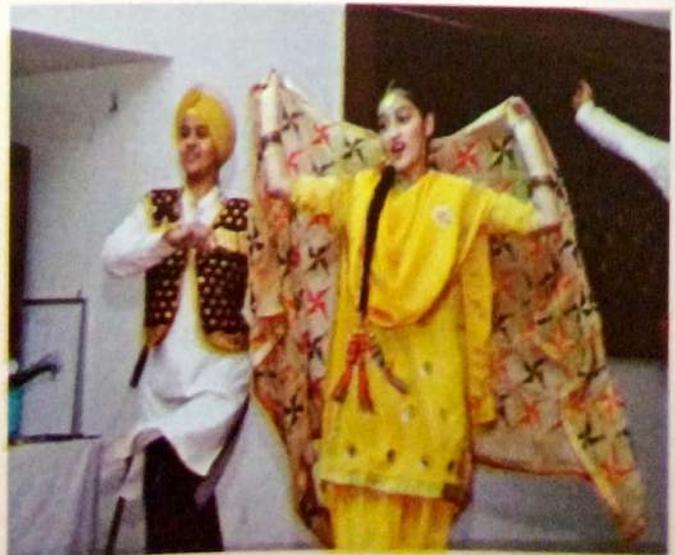
उपसंहार :-

लगभग 18 साल पहले सार्स वायरस से भी ऐसा ही खतरा बना था। 2002-2003 में सार्स की वजह से पूरी दुनिया में 700 से ज्यादा लोगों की मौत हुई थी। कोरोना वायरस जैसे वायरस शरीर के बाहर बहुत ज्यादा समय तक जिंदा नहीं रह सकते। कोरोना वायरस को लेकर लोगों में एक अलग ही बेचौनी देखने को मिली है। मेडिकल स्टोर्स में मास्क और सेनिटाइजर की कमी हो गई है क्योंकि लोग तेजी से इन्हें खरीदने के लिए दौड़ रहे हैं।

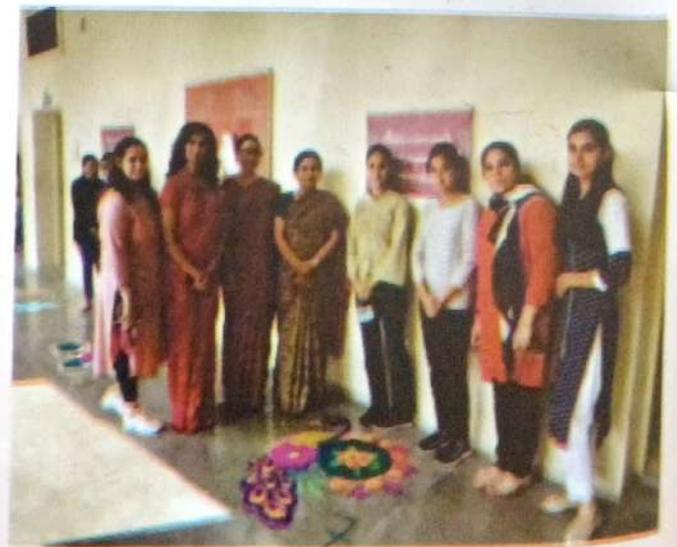
परंतु अब कोरोना की वैक्सीन आ चुकी है जो कि कई लोगों को लगाई गई है। वैक्सीन का नकारात्मक असर कम ही लोगों पर होता है लेकिन कुछ लोगों को इसके साइड इफेक्ट्स का सामना करना पड़ सकता है। जैसे-हल्का बुखार या खारिश होना, इसके सामान्य दुष्प्रभाव है। इस कोरोना ने सभी की जिंदगी का एक साल खराब कर दिया और कर भी रहा है। इस की वजह से लॉकडाउन लगा कई महीनों तक, देखते ही देखते महीनों से साल हो चुका है। इसका कहर कम न हो रहा है, बल्कि दिनों-दिन बढ़ता ही जा रहा है। मजदूरों से उनकी रोजगारी, विद्यार्थियों से उनकी स्कूल की शिक्षा, खुशी सब कुछ छिन गया। इस कोरोना ने सभी की जिंदगी का एक साल खराब कर दिया और कर भी रहा है।

Purinama Kumari
BA Sem VI

Teej and Van Mahotsav

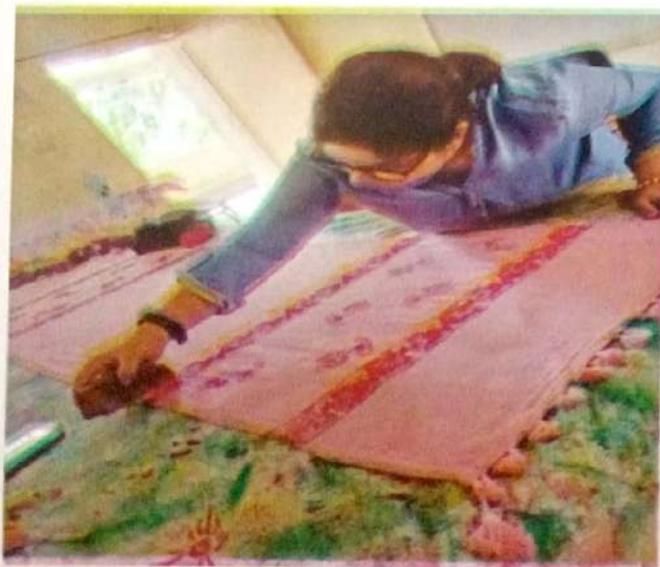
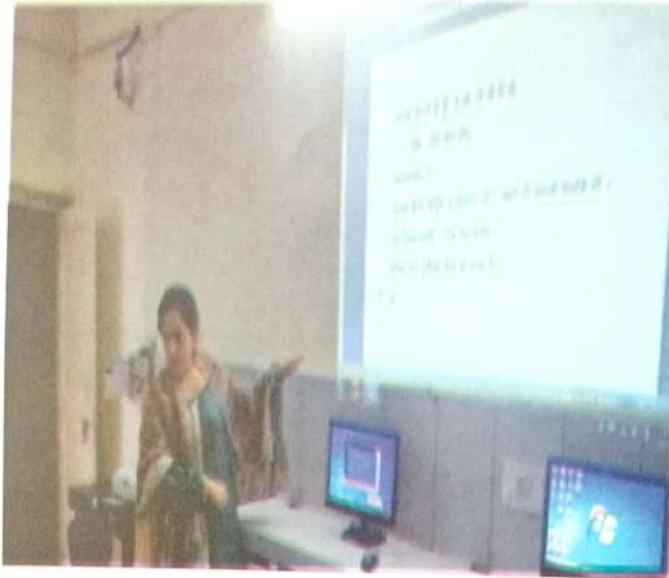
Students Empowerment via Vocational Activities

Inter School-College Competitions

Learning at Workshops

ਮਹਿਬੂਬ-ਏ-ਇਲਾਹੀ

ਜੇ ਦਮ ਗਾਫਿਲ ਸੋ ਦਮ ਕਾਫ਼ਿਰ, ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਇਹ ਪੜਾਇਆ ਹੂ॥
 ਸੁਣਿਆ ਸੁਖਨ ਗਈਆ ਖੁਲ ਅਖੀਂ, ਚਿੱਤ ਮੌਲਾ ਵਲ ਲਾਇਆ ਹੂ॥
 ਕੀਤੀ ਜਾਨ ਹਵਾਲੇ ਰੱਬ ਦੇ, ਐਸਾ ਇਸ਼ਕ ਕਮਾਇਆ ਹੂ॥
 ਮਰਨ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਮਰ ਗਏ ਬਾਹੂ, ਤਾਂ ਮਤਲਬ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੂ॥

(ਹਜ਼ਰਤ ਸੁਲਤਾਨ ਬਾਹੂ)

ਰੂਹ ਅਤੇ ਰੱਬ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੀ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਤਾਂ ਰੂਹ ਜਾਗ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਾਲਕ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਜਿਉਂਦਾ-ਜਾਗਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਰੂਹ ਵਿਚ ਇਹ ਇਸ਼ਕ ਰੂਪੀ ਬੀਜ ਪਹਿਲੋਂ ਤੋਂ

ਹੀ ਵਿਦਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਦੀ ਦਇਆ ਦੇ ਨਾਲ ਰੂਹ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਜਾਗਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਰੂਹ ਲਈ ਮਾਲਕ ਲਈ ਤੜਪ ਤੇ ਖਿੱਚ ਵੱਧਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ਼ਕ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਜੀਵ ਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਅੱਗੇ ਲਿਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦੀ ਵਾਕਫ਼ੀ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਰੂਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਮਹਿਬੂਬ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦੀ ਤੜਪ ਦੀ ਚਿਣਗ ਬਾਲਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਰਾਤ-ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਮਹਿਬੂਬ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਵਿਆਕੁਲ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਰੂਹ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਅਗਰ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਨ ਦੀ ਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਸੀਨੇ ਅੰਦਰ ਉਸ ਮਾਲਕ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਦ ਮਾਲਕ ਦਾ ਨੂਰ ਅੰਦਰ ਚਮਕ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਨੂਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਦਿਲ ਖਿੱਚਵੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਮਸਤੀ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਰੱਬ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲਮਾ ਰੱਬ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਇਹ ਕਲਮਾ ਉਹ ਬਾਂਗ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਰੂਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੱਬ ਦਾ ਇਸ਼ਕ ਜਾਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਰੂਹ ਨਿਰਮਲ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਬਣ ਕੇ, ਮਹਿਬੂਬ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਾਲਕ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਇਸ਼ਕ ਹੀ ਕਬੂਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਦ ਇਸ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਰੂਪ ਤਿਖੇਰਾ ਤੇ ਤੀਬਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਰਹਾ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਧਕ ਦਾ ਦਿਲ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਆਪਣੇ ਮਹਿਬੂਬ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਤੜਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਬੇਚੈਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਆਪਣੇ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਨਾਲ ਇਸ ਕਦਰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਜਿੰਨਾਂ ਵੱਧ ਉਹ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ ਪਿਆਸ ਚਮਕਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਇਸ਼ਕ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਦੁਆਰਾ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਅੰਗ ਸੰਗ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਫਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਉਪਾਅ ਹੀ ਇਸ਼ਕ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਦੀ ਰਜ਼ਾ, ਉਸਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਚਾ ਆਸ਼ਕ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਪੈਦੀਂ, ਅਜਿਹੀ ਨਮਾਜ਼ ਕੇਵਲ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਮਾਜ਼ ਦੇ ਲਈ ਆਸ਼ਕ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਹੰਝੂਆਂ ਦਾ ਵੁਜੂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਆਸ਼ਕ ਪੜ੍ਹਨ ਨਮਾਜ਼ ਪਰਮਦੀ, ਜੈਂ ਵਿਚ ਹਰਫ ਨ ਕੋਈ ਹੂ॥

ਜੇਹਾ ਕੇਹਾ ਨੀਤ ਨ ਸਕੇ, ਉਥ ਦਰਦਮੰਦ ਦਿਲ ਵੋਈ ਹੂ॥

ਅਖੀਂ ਨੀਰ ਤੇ ਖੂਨ ਜਿਗਰ ਦਾ, ਵੁਜੂ ਪਾਕ ਕੀਤੇਈ ਹੂ॥

(ਹਜ਼ਰਤ ਸੁਲਤਾਨ ਬਾਹੂ)

ਇਹ ਇਸ਼ਕ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਸ਼ਕ ਆਪਣੇ ਮਹਿਬੂਬ ਦੇ ਲਈ ਸਭ ਕੁੱਝ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ਼ਕ ਅਜਿਹਾ ਅਨੋਖਾ ਖੇਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਸ਼ਕ ਆਪਣਾ ਵਿਆਕੁਲ ਹਿਰਦਾ, ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਦਾਅ ਉੱਤੇ ਲਾ ਕੇ ਖੇਲਦੇ ਹਨ।

ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ (ਬੀ.ਏ)

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਪਾਦਕ

ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਪਦਾਰਥਿਕ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਵੱਧਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ; ਉਵੇਂ ਹੀ ਨਕਰਾਤਮਿਕ ਸੋਚ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਨੈਗੇਟਿਵ ਸੋਚ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਪਾਸੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ, ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਕ ਖੋਜ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਕਾਰਾਤਮਿਕ ਸੋਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਕਾਰਾਤਮਿਕ ਸੋਚ “ਲੰਬੀ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਜੀਵਨ” ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਧਰੇ ਨੌਕਰੀ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪੌਜ਼ੀਟਿਵ ਐਟੀਟਿਊਡ (Positive Attitude) ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:-

- ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸਕਾਰਾਤਮਿਕ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਦਿਆਲੂ-ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਆਲੂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਸਾਡਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇਵੇਗਾ।
- ਸਾਨੂੰ ਜਿਸ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ; ਉਸ

ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਚੰਗੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

- ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ-“ਸਾਡਾ ਮੁਸਕਰਾਉਣਾ”।
- ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਸਾਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਹਟਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਜੋ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਹ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਣ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮਨ'ਚ ਖਿੜ ਆਉਂਦੀ ਹੈ; ਸਿਹਤਮੰਦ ਰਹਿਣ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖਿੜ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਪਲ ਭਰ ਹੀ ਰਹੇ, ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਇਸ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਸਲ ਮਕਸਦ ਹੈ-ਪਿਆਰ। ਇਹ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਕ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਵੀ ਮੋਮ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ-ਖੇਡੇ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੋ, ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਇਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲ, ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

“This problem is ; you are treating this world as if it is your resting place”.

**ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
(ਬੀ.ਏ)**

ਕੁੜੀਆਂ ਚਿੜੀਆਂ

ਉੱਡ ਗਈਆਂ ਅੰਬਰਾਂ ਚੋਂ, ਚਿੜੀਆਂ ਪਿਆਰੀਆਂ
ਬਿਰਖ ਦੇ ਓਹਲੇ ਓਹਲੇ, ਬੈਠੀਆਂ ਨਿਮਾਣੀਆਂ
ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਗਲ ਪਾ ਕੇ ਬਾਂਹ
ਨੀਂ ਮਾਏਂ !
ਸਾਨੂੰ ਹਾਸੇ ਹਟਕੋਰੇ ਇਕੋ ਭਾਅ

ਸਰੋਂ ਦਿਆਂ ਬੂਟਿਆਂ ਚੋਂ, ਸੂਰਜਾਂ ਦੇ ਦੇਸਾਂ ਵੱਲ
ਜਾਂਦੀਆਂ ਜੋ ਪੈੜਾਂ ਨੀਂ ਲਿਆ

ਪੌਣਾ ਦੀਆਂ ਹੱਟੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਜਰਵਾਣੇ ਜੀਹਨੂੰ

ਮੱਲੇ-ਮੱਲੀ ਲੈਦੇ ਹਥਿਆ

ਨੀਂ ਮਾਏਂ !

ਸਾਨੂੰ ਹਾਸੇ ਹਟਕੋਰੇ ਇਕੋ ਭਾਅਝੁੰਗ ਚਿੱਟੇ
ਚੀਰਿਆਂ ਦਾ ਅਜਲੀ ਵਤੀਰਿਆਂ ਦਾ

ਆਖਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦੈ ਕਾਲਾ ਸ਼ਾਹ?

ਚੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਦੀ, ਦੂਧੀਆ ਸਿਆਹੀ ਲੈ ਕੇ
ਕਾਲਖਾਂ ਨੇ ਕੇਸ ਲਏ ਨਹਾਅ

ਨੀਂ ਮਾਏਂ!

ਸਾਨੂੰ ਹਾਸੇ ਹਟਕੋਰੇ ਇਕੋ ਭਾਅ
ਚੁੱਪ ਦੀਆਂ ਝਾਂਜਰਾਂ ਚੋਂ, ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਰੁਬਾਈਆਂ
ਵੁੱਦੀਆਂ ਨੇ ਵਿਹੜਿਆਂ ਦੇ ਭਾਗ
ਬੋਰ ਬੋਰ ਕੇਰ ਕੇ ਵੀ, ਬੀਜਾ ਸਾਰੇ ਸਾਹਾਂ ਵਾਲਾ
ਦਾਣਿਆਂ ਤੇ ਸਾਡਾ ਨਈਓ ਨਾਅ
ਨੀਂਮਾਏਂ! ਸਾਨੂੰ ਹਾਸੇ ਹਟਕੋਰੇ ਇਕੋ ਭਾਅ

ਸੂਹੇ ਸੂਹੇ ਘੁੰਗਟਾਂ ਚੋਂ ਫਿੱਕੀਆਂ ਨੇ ਪੈ ਗਈਆ
ਰੀਝਾਂ ਅਣਗੋਲ ਤੇ ਅੰਵਾਣੀਆਂ
ਕੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੂਰਜਾਂ ਦੇ ਸੇਕ ਧਰ ਲੈਦੀਆਂ ਨੇ
ਲੇਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਫੇਰ ਵੀ ਧਿਆਣੀਆਂ
ਸਾਡੀ ਹੋਣੀਆਂ ਦੀ ਐਸੀ ਭੈੜੀ ਰਾਹ
ਨੀਂ ਮਾਏਂ!
ਸਾਨੂੰ ਹਾਸੇ ਹਟਕੋਰੇ ਇਕੋ ਭਾਅ

ਰਮਨਦੀਪ ਕੌਰ
(ਬੀ.ਏ.)

ਸਰਬੱਤ

ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਮਹੀਨਤਾ 'ਚ, ਕਿਹਦਾ ਦਰਬਾਰ ਹੈ
ਸਾਡੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ, ਕਿਹਦਾ ਉਪਕਾਰ ਹੈ
ਸੁਰਤਾਂ ਚੋਂ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ, ਉੱਡ ਗਈਆ ਸਦੀਆਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁੱਝ ਸਦੀਆਂ ਦਾ, ਸਾਡੇ ਤੇ ਉਧਾਰ ਹੈ
ਰਬਾਬ ਭੱਥੇ ਤੀਰ ਮੀਰ, ਤੇਰਾ ਚੱਕਰ ਨਾਗਣੀ
ਗੁਰੂ ਸੰਤ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ, ਸ਼ਬਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੈਰਾਗਣੀ
ਫੋਰੇ ਦੀ ਗਹਿਰੀ ਚੁਪ ਵਿਚ, ਜੰਗ ਦਾ ਜੋ ਨਾਦ ਹੈ
ਜਾਮਿਆਂ ਦੀ ਜੁਗਤ ਵਿਚ, ਜਗਤ ਲਈ ਜੋ ਜਾਗ ਹੈ
ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵਿਚ ਮੌਲਦਾ, ਕੋਈ ਅਤਿ ਉਚੇਰਾ ਗਿਆਨ ਹੈ
ਰਾਗ ਸਾਜ਼ ਸੰਗਤਾਂ, ਸਰਬਤ ਦੀਆਂ ਇਹ ਪੰਗਤਾਂ
ਦੇਗ ਤੇਗ ਚਰਖੜੇ, ਚੀਰੇ ਸਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰੰਗਤਾਂ
ਕੌਤਕ ਹਜ਼ੂਮ ਹਕੂਮਤਾਂ, ਸੱਤਾ ਸੰਗੀਨ ਕਰੂਪਤਾ

ਸਿਰ ਸੀਸ ਸਮਾਂ ਵੀਰਤਾ, ਕੁਰਬਾਨ ਸਾਹ ਮਰਜੀਵਤਾ
ਇਹ ਵਹਿੰਦੇ ਅਵਾਰਾ ਮੌਸਮਾਂ ਦੇ, ਰੂਪ ਰੰਗ ਇਬਾਰਤਾਂ
ਇਹ ਮਖਮਲੀ ਅਦਾ ਚ ਰੌਸ਼ਨ, ਨੂਰ ਨਿਗਾਹ ਇਬਾਦਤਾਂ
ਸੁਰਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸਨੇ ਚੰਢਿਆ, ਰਾਹਾਂ ਤੇ ਵਿਛਿਆ ਨੂਰ ਹੈ
ਇਹ ਰਿਸ਼ਮ ਪਾਕ ਸਰਵਰੀ; ਸਾਹਾਂ ਤੇ ਕਿਰਿਆ ਬੂਰ ਹੈ
ਵਾਦ ਸ਼ਬਦ ਗੋਸਟਾਂ ਚ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀਆਂ ਸੰਗੋਸਟਾਂ ਵਿਚ
ਜੋ ਆਦਿ ਕਾਲ ਅਕਾਲ ਹੈ, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਮਹੀਨਤਾ'ਚ
ਜਿਹਦਾ ਦਰਬਾਰ ਹੈ
ਸਾਡੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ, ਜਿਹਦਾ ਉਪਕਾਰ ਹੈ
ਸੁਰਤਾਂ ਚੋਂ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ, ਉੱਡ ਗਈਆਂ ਸਦੀਆਂ
ਉਨਾ ਕੁੱਝ ਸਦੀਆਂ ਦਾ, ਸਾਡੇ ਤੇ ਉਧਾਰ ਹੈ।

ਰਮਨਦੀਪ ਕੌਰ
(ਬੀ.ਏ.)

ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਇਨਾਮ ਜੇਤੂ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਸਾਲ	ਲੇਖਕ	ਕੰਮ/ਰਚਨਾਵਾਂ
1955	ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ	ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆ ਜੀਓ
1956	ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ	ਸੁਨੇਹੜੇ (ਕਵਿਤਾ)
1959	ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ	ਵੱਡਾ ਵੇਲਾ (ਕਵਿਤਾ)
1961	ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ	ਇਕ ਮਿਆਨ ਦੇ ਤਲਵਾਰਾਂ (ਨਾਵਲ)
1962	ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ	ਰੰਗਮੰਚ (ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਥੀਏਟਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ)

1964	ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਕੌਰ	ਪੱਬੀ (ਕਵਿਤਾ)
1965	ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ	ਇੱਕ ਛਿੱਟ ਚਾਨਣ ਦੀ (ਲਘੂ ਕਹਾਣੀਆਂ)
1967	ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ	ਲੂਣਾ (ਕਾਵਿ-ਨਾਟ)
1968	ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ	ਨਵੇਂ ਲੋਕ (ਲਘੂ ਕਹਾਣੀਆਂ)
1969	ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ	ਨਾ ਧੁੱਪੇ ਨਾ ਛਾਂਵੇਂ (ਕਵਿਤਾ)
1971	ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ	ਏਹੁ ਹਮਾਰਾ ਜੀਵਣਾ (ਨਾਵਲ)
1972	ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ	ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰਾ (ਨਾਟਕ)
1973	ਡਾ. ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ	ਕੱਲ, ਅੱਜ ਤੇ ਭਲਕੇ (ਨਾਟਕ)
1974	ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ	ਜੁੱਗ ਬਦਲ ਗਿਆ (ਨਾਵਲ)
1975	ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ	ਅੱਧ ਚਾਨਣੀਂ ਰਾਤ (ਨਾਵਲ)
1976	ਨਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ	ਬਾ ਮੁਲਾਹਜਾ ਹੋਸ਼ਿਆਰ (ਨਾਵਲ)
1977	ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਮੀਸ਼ਾ	ਕੱਚ ਦੇ ਵਸਤਰ (ਕਵਿਤਾ)
1978	ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫਿਰ	ਉਰਵਾਰ ਪਾਰ (ਕਹਾਣੀਆਂ)
1979	ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇਕੀ	ਕਰੁਣਾ ਦੀ ਛੋਹ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ (ਕਵਿਤਾ)
1980	ਸੁਖਪਾਲ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਹਸਰਤ	ਸੂਰਜ ਤੇ ਕਹਿਕਸ਼ਾਂ (ਕਵਿਤਾ)
1981	ਵੀ.ਐਨ.ਤਿਵਾੜੀ	ਗਿਰਾਜ਼ ਤੋਂ ਫੁੱਟਪਾਥ ਤੀਕ (ਕਵਿਤਾ)
1982	ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ	ਅਮਰ ਕਥਾ (ਲਘੂ ਕਹਾਣੀਆਂ)
1983	ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਫੀਰ	ਅਨਿਕ ਬਿਸਤਾਰ (ਕਵਿਤਾ)
1984	ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ	ਪਾਗਲ ਲੋਕ (ਨਾਟਕ)
1985	ਅਜੀਤ ਕੌਰ	ਖ਼ਾਨਾਬਦੋਸ਼ (ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ)
1986	ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ	ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਗਰਾਂ (ਲਘੂ ਕਹਾਣੀਆਂ)
1987	ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ	ਕੋਠੇ ਖੜਕ ਸਿੰਘ (ਨਾਵਲ)
1988	ਸੁਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਣਜਾਰਾ-ਬੇਦੀ	ਗਲੀਏ ਚਿੱਕੜ ਦੂਰਿ ਘਰੁ (ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ)
1989	ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਾਮਿਲ	ਕਹਿਕਸ਼ਾਂ (ਕਵਿਤਾ)
1990	ਮਨਜੀਤ ਟਿਵਾਣਾ	ਉਣੀਂਦਾ ਵਰਤਮਾਨ (ਕਵਿਤਾ)
1991	ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ	ਝਨਾਂ ਦੀ ਰਾਤ (ਕਵਿਤਾ)
1992	ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼	ਕੁੱਝ ਅਣਕਿਹਾ ਵੀ (ਲਘੂ ਕਹਾਣੀਆਂ)
1993	ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ	ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਸੁਲਗਦੀ ਵਰਣਮਾਲਾ (ਕਵਿਤਾ)
1994	ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ	ਨਵੇਂ ਯੁੱਗ ਦੇ ਵਾਰਿਸ (ਲਘੂ ਕਹਾਣੀਆਂ)
1995	ਜਗਤਾਰ	ਜੁਗਨੂੰ, ਦੀਵਾ ਤੇ ਦਰਿਆ (ਕਵਿਤਾ)
1996	ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ	ਪੱਬੀ (ਲਘੂ ਕਹਾਣੀਆਂ)
1997	ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ	ਤੌਸ਼ਾਲੀ ਦੀ ਹੰਸੇ (ਨਾਵਲ)
1998	ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ	ਮੂਨ ਦੀ ਅੱਖ (ਲਘੂ ਕਹਾਣੀਆਂ)
1999	ਨਰਿੰਜਨ ਤਸਨੀਮ	ਗਵਾਚੇ ਅਰਥ (ਨਾਵਲ)

2000	ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ	ਚੌਥੀ ਕੂਟ (ਲਘੂ ਕਹਾਣੀਆਂ)
2001	ਦੇਵ	ਸ਼ਬਦਾਂਤ (ਕਵਿਤਾ)
2002	ਹਰਭਜਨ ਹਲਵਾਰਵੀ	ਪੁਲਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ (ਕਵਿਤਾਵਾਂ)
2003	ਚਰਨ ਦਾਸ ਸਿੰਧੂ	ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ : ਨਾਟਕ ਤਿੱਕੜੀ (ਨਾਟਕ)
2004	ਸੁਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ	ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ (ਆਲੋਚਨਾ)
2005	ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ	ਅਗਨੀ ਕਲਸ਼ (ਲਘੂ ਕਹਾਣੀਆਂ)
2006	ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ	ਇਸ਼ਕ ਬਾਝ ਨਮਾਜ਼ ਦਾ ਹੱਜ ਨਾਹੀ (ਨਾਟਕ)
2007	ਜਸਵੰਤ ਦੀਦ	ਕਮੰਡਲ (ਕਵਿਤਾ)
2008	ਮਿੱਤਰ ਸੈਨ ਮੀਤ	ਸੁਧਾਰ ਘਰ (ਨਾਵਲ)
2009	ਆਤਮਜੀਤ ਸਿੰਘ	ਤੱਤੀ ਤਵੀ ਦਾ ਸੱਚ (ਨਾਟਕ)
2010	ਵਨੀਤਾ	ਕਾਲ, ਪਹਿਰ, ਘੜੀਆਂ (ਕਵਿਤਾ)
2011	ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ	ਢਾਹਵਾਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ (ਨਾਵਲ)
2012	ਦਰਸ਼ਨ ਬੁੱਟਰ	ਮਹਾਂ ਕੰਬਣੀ (ਕਵਿਤਾ)
2013	ਮਨਮੋਹਣ	ਨਿਰਵਾਣ (ਨਾਵਲ)
2014	ਜਸਵਿੰਦਰ	ਅਗਰਬੱਤੀ (ਕਵਿਤਾ)
2015	ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	ਮਾਤ-ਲੋਕ (ਨਾਵਲ)
2016	ਸਵਰਾਜਵੀਰ ਸਿੰਘ	ਮੱਸਿਆ ਦੀ ਰਾਤ (ਨਾਟਕ)
2017	ਨਛੱਤਰ	ਸਲੋਅ ਡਾਊਨ (ਨਾਵਲ)
2018	ਡਾ. ਮੋਹਨਜੀਤ	ਕੋਨੇ ਦਾ ਸੂਰਜ (ਕਵਿਤਾ)
2019	ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕਜ਼ਾਕ	ਅੰਤਹੀਣ (ਲਘੂ ਕਹਾਣੀਆਂ)
2020	ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰੁਪਾਣਾ	ਆਮ ਖ਼ਾਸ (ਲਘੂ ਕਹਾਣੀਆਂ)

ਸੰਪਾਦਕ

ਮਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ

ਇੱਕ ਵਾਰ ਡਾ. ਫਰਾਇਡ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਘੁੰਮਣ ਲਈ ਇਕ ਬਗੀਚੇ ਵਿਚ ਗਏ। ਦੇਰ ਤੱਕ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਟਹਿਲਦੇ ਰਹੇ, ਫੇਰ ਜਦ ਸ਼ਾਮ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਬਗੀਚੇ ਦੇ ਦੁਆਰ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਉਸਦਾ ਬੇਟਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ? ਇੰਨੇ ਵੱਡੇ ਬਗੀਚੇ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿਥੇ ਹੋਵੇਗਾ?

ਫਰਾਇਡ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਘਬਰਾ ਨਾ! ਮੈਂ ਇਕ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਉਸਨੂੰ ਕਿਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਮਨਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ? ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਹਾਂ! ਮਨਾ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਫੁਹਾਰੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ।

ਫਰਾਇਡ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਫਿਰ ਫੁਹਾਰੇ ਤੇ ਹੀ ਮਿਲੇਗਾ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਭੱਜਦੇ ਹੋਏ ਫੁਹਾਰੇ ਵੱਲ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬੇਟਾ ਫੁਹਾਰੇ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਫਰਾਇਡ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਬੜਾ ਅਸਚਰਜ਼! ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਲਿਆ ਕਿ ਸਾਡਾ ਬੇਟਾ ਇਥੇ ਹੋਵੇਗਾ?

ਫਰਾਇਡ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਅਸਚਰਜ਼ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ, ਮਨ ਉਥੇ ਹੀ ਜਾਣ ਦੇ ਲਈ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ; ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਇਕ ਛੁਪਿਆ ਰਹੱਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਉਥੇ ਹੀ ਜਾਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੁਖਪ੍ਰੀਤ (ਬੀ.ਏ.)

ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ

ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਮਜ਼ਲਿਸ਼ (ਪੁਸਤਕ ਵਿਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ) ਇਕ ਆਦਮੀ ਜਨਾਜ਼ੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵੈਣ ਪਾਉਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, “ਤੂੰ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਤੇ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਸੰਸਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਤੇ ਤੂੰ ਏਨੀ ਛੇਤੀ ਚਲਾ ਗਿਆ।” ਉਹ ਰੋਂਦਾ ਹੋਇਆ ਬੋਲਿਆ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਇੱਕ 'ਮੂਰਖ' ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ, “ਐਨਾਂ ਸ਼ੋਰ! ਦੁਨੀਆਂ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਲੱਗਦੇ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।”

ਪ੍ਰਿਆ (ਬੀ.ਏ.)

ਦੁਨੀਆਂ, ਇਕ ਸੂਫੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਰਾਹੀਂ

ਇਕ ਸੂਫੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਠਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਮੈਂ ਵੇਖ ਸਕਿਆ, ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਬਕਸੇ ਜਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹਾਂ, ਪਾਪ-ਪੁੰਨ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਗੁਆਚੇ ਹੋਏ। ਜਦ ਮੌਤ, ਇਸ ਬਕਸੇ ਦਾ ਢੱਕਣ ਖੋਲ੍ਹੇਗੀ ਤਾਂ ਸਦੀਵੀਂ ਦਿਨ ਤੱਕ ਜਿਹਨਾਂ ਕੋਲ ਖੰਭ ਬਚੇ ਹੋਏ, ਉੱਚੀਆਂ ਉਡਾਣਾਂ ਭਰਦੇ ਹੋਏ ਸਮਾਅ ਜਾਣਗੇ ਉਸ ਸਰਵਉੱਚ ਵਿਚ, ਪਰ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਖੰਭ ਨਾ ਬਚੇ ਹੋਏ, ਉਹ ਇਸੇ ਪੀੜ੍ਹਾਂ ਤੇ ਡਰ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਬਕਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਰੀਝ ਨੂੰ ਖੰਭ ਦਿਓ ਤੇ ਦਿਲ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ, ਤਾਂ ਕਿ ਜਦ ਮੌਤ ਦੁਬਾਰਾ ਇਸ ਬਕਸੇ ਦਾ ਢੱਕਣ ਖੋਲੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਆਤਮਿਕ ਪੰਛੀ ਆਪਣੇ ਖੰਭ ਖੋਲ੍ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਸਵਾਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ।

ਪ੍ਰਿਆ (ਬੀ.ਏ.)

ਇੱਜਤ ਜਾਂ ਫੈਸ਼ਨ

ਮੈਂ ਜਲਦੀ-ਜਲਦੀ ਕਾਲਜ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕਾਲਜ ਲਈ ਬੱਸ ਲਈ। ਬੱਸ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਭੀੜ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਸੀਟ ਮਿਲੀ। ਗਰਮੀ ਵੀ ਅਤਿ ਦੀ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੋਕ ਬੜੀ ਜਲਦੀ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੰਡਕਟਰ ਨੇ ਟਿਕਟਾਂ ਕੱਟੀਆਂ।

ਬੱਸ ਅਗਲੇ ਸਟੈਂਡ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਉੱਥੋਂ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਬੱਸ ਵਿਚ ਚੜੀ। ਉਸ ਲੜਕੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੋ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੇ ਬੈਰ

ਗਿਆਨ ਦਾ ਹੰਕਾਰ (ਲਘੂ-ਕਥਾ)

ਇਕ ਵਾਰ ਵਿਆਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਪਰਪੱਕ ਵਿਦਵਾਨ ਕਿਸਤੀ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਫਰ ਕਰਦਿਆਂ-ਕਰਦਿਆਂ ਉਸਨੇ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸਤੀ ਚਾਲਕ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਕੀ ਤੈਨੂੰ ਵਿਆਕਰਨ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ?”

ਕਿਸਤੀ ਚਾਲਕ ਨੇ ਆਖਿਆ, “ਨਹੀਂ;

ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ।”

ਵਿਦਵਾਨ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, “ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਅੱਧੀ ਉਮਰ ਵਿਆਕਰਨ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਸੋਝੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।”

ਉਸ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿਸਤੀ ਚਾਲਕ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਆਇਆ, ਪਰ ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਕੁੱਝ ਨਾ ਬੋਲਿਆ।

ਕੁਦਰਤੀ ਜਲਦੀ ਹੀ ਤੇਜ਼ ਹਨੇਰੀ ਦੇ ਵਗਣ ਕਾਰਣ ਉਸ ਦੀ ਕਿਸਤੀ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਤੇਜ਼ ਲਹਿਰਾਂ ਅੰਦਰ ਡਗਮਗਾਉਣ ਲੱਗੀ। ਕਿਸਤੀ ਚਾਲਕ ਨੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਜਨਾਬ! ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੈਰਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?”

ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਘਬਰਾਹਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, ਨਹੀਂ! ਮੈਨੂੰ ਤੈਰਨਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਕਿਸਤੀ ਚਾਲਕ ਬੋਲਿਆ, “ਫਿਰ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਹੀ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਦਵਤਾ ਅਤੇ ਕਿਤਾਬੀ ਗਿਆਨ ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਡੁੱਬ ਰਹੀ ਕਿਸਤੀ ਵਿਚੋਂ ਬਚਾਅ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।”

ਜਸਕਰਨ ਕੌਰ
(ਬੀ.ਕਾਮ.)

ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਜੀਨ ਦੀ ਪੈਂਟ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਕੁੜਤਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੱਸ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੋਕ ਉਸ ਵੱਲ ਹੀ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸਦੇ ਵਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸਨ, ਕਦੀ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੀ, ਉਹ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਵਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੱਥ ਫੇਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਇੰਝ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਰੀ ਸਮਝ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਉਸਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਈ ਬਜ਼ੁਰਗ ਔਰਤਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸੀ। ਬੱਸ ਅਗਲੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬੱਸ

ਸਟੈਂਡ ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ। ਕਈ ਸਵਾਰੀਆਂ ਉਤਰੀਆਂ ਕਈ ਸਵਾਰੀਆਂ ਚੜੀਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਲੜਕੀਆਂ ਤੇ ਇੱਕ ਔਰਤ ਬੱਸ ਵਿਚ ਚੜੀਆਂ। ਤਨ ਤੇ ਟਾਕੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ। ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਗਰੀਬ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਮਾਵਾਂ-ਧੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਲੜਕੀ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ, ਅੱਖਾਂ ਸ਼ਰਬਤੀ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਪਰੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਡਰੀ-ਡਰੀ ਸਹਿਮੀ-ਸਹਿਮੀ, ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਸੂਟ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫਟੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਸੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਤਾਰ-ਤਾਰ ਹੋਈ ਚੁੰਨੀ ਨਾਲ ਬਾਂਹ ਢੱਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੀ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲੁਕੇ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਉਦੋਂ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਲੜਕੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ, ਜੋ ਬੱਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਚੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ

ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦਾ ਪਾਉਣਾ ਫੈਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅਮੀਰੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ ਉਹ ਲੜਕੀ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬੱਸ ਚੜੀ ਸੀ ਕੀ ਉਹਦੇ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦਾ ਪਾਉਣਾ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਇਹ ਹੀ ਸੋਚਦੀ ਰਹੀ। ਵਾਰ-ਵਾਰ ਇਹ ਹੀ ਸਵਾਲ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੰਡਕਟਰ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵਿਸਲ ਮਾਰੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਬੀਬੀ ਤੇਰਾ ਕਾਲਜ ਆ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਦਮ ਮੇਰੇ ਸੋਚਾਂ ਦੀ ਤੰਦ ਟੁੱਟੀ ਤੇ ਮੈਂ ਕਾਲਜ ਪਹੁੰਚੀ। ਕਾਫ਼ੀ ਦਿਨ ਇਹ ਸਵਾਲ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਅਤੇ ਮਨ ਤੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ।

ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ
(ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ)

ਜਗ-ਜਣਨੀ

ਮਾਂ ਵਰਗਾ ਘਣ ਛਾਵਾਂ ਬੂਟਾ
ਕਿਧਰੇ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਵੇ
ਲੈ ਕੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਛਾਂ ਉਧਾਰੀ
ਰੱਬ ਨੇ ਸਵਰਗ ਉਸਾਰੇ।

ਮਾਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਹੋਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਮਾਂ, ਜਿਸ ਅੱਗੇ ਸਮਸਤ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਸੀਸ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਸਦੀ ਮਮਤਾ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਮਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਐਸੀ ਮਮਤਾ ਦੀ ਮੂਰਤ ਦਾ ਅਹਿਸਾਨ ਕੋਈ ਕਿਵੇਂ ਚੁਕਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜੋ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਲਾਡਾਂ-ਪਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਪਾਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪੈਂਡੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦਿਆਂ; ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹਿੰਮਤ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਮਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਧਰਮਾਂ, ਗ੍ਰੰਥਾਂ, ਗੁਰੂਆਂ, ਪੀਰਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਸਿਆਣਿਆਂ ਸੱਚ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ-

“ਮਾਂ ਸਾਗਰ ਪਿਆਰ ਦਾ ਹੈ,
ਮਾਂ ਰੂਪ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ।”

ਮਾਂ ਦੇ ਸਾਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵੱਸਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਮਾਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕਦੀ ਤੱਤੀ ਵਾਅ ਵੀ ਲੱਗੇ। ਮਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਿਰ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਤੂਫ਼ਾਨ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਢਾਲ ਬਣ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦਾ ਕਲਜੁਗੀ ਮਨੁੱਖ ਰੱਬ ਨੂੰ ਤਾਂ ਭੁਲਾਈ ਬੈਠਾ

ਹੈ, ਉਸਨੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਦੇ ਰੁਤਬੇ ਨੂੰ ਲਿਤਾੜਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ। ਖੁਦ ਉੱਚੇ-ਉੱਚੇ ਮਹਿਲ-ਮੁਨਾਰੇ ਪਾ ਕੇ, ਜਗ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਕੱਢ ਕਿਹੜੇ ਸੁੱਖ ਦੀ ਆਸ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਮਨੁੱਖ? ਜੋ ਸੁੱਖ ਮਾਂ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਹੈ ਉਹ ਸਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਅੱਜ ਇਸੇ ਮਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਮਾਵਾਂ ਬਿਰਧ-ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਦੁਆਵਾਂ ਮੰਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਘਣ ਛਾਵੇਂ ਬੂਟੇ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵੱਢਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਜਾਏ ਕਿਉਂ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ? ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮੈਂ ਲੱਖਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਕੇ ਵੀ ਲੱਭ ਨਹੀਂ ਸਕੀ।

ਅੱਜ ਇੱਕ ਔਰਤ, ਜੋ ਧੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਇੱਕ ਮਾਂ ਹੀ, ਫਿਰ ਉਸਦੀ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਕਦਰ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਬੇ-ਇਨਸਾਫ਼ੀ ਹੀ ਹੈ। ਆਖ਼ਿਰ ਮਰਦਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਜਾਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਮਾਂ ਤਾਂ ਮਾਂ ਹੈ। ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਰੱਬ ਦੇਵੀ ਜਾਂ ਕਰਤਾਰੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਿਚਰ ਸਕਦਾ, ਇਸੇ ਲਈ ਉਸਨੇ ਮਾਂ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਔਰਤ ਦਾ

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਹੁਦਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਨਮਾਨ “ਮਾਂ” ਬਣਨਾ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ। ਇਹੋ ਉਹ ਕਰਤਾਰੀ ਨਿਆਮਤ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਚਲਾਈ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਆਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਸੋ ਅੱਜ ਦੇ ਇਸ ਭਰੂਣ-ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਮਾਂ ਦੇ ਰੁਤਬੇ ਦਾ ਆਦਰ-ਮਾਣ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਹੀ ਔਰਤ ਪ੍ਰਤੀ

ਸਤਿਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵੱਧ-ਭੁੱਲ ਸਕੇਗੀ। ਆਉ ਸਾਰੇ-

“ਮਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀ ਸੀਸ ਨਿਵਾਈਏ,
ਇਸ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ,
ਜਗ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਬਣਾਈਏ ॥”

ਪ੍ਰਿਆ
(ਬੀ.ਏ.)

ਸੁਣਨ ਦਾ ਸਲੀਕਾ

ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਗੱਲ ਬੜੀ ਓਪਰੀ ਲੱਗੇਗੀ, ਕੁੱਝ ਹੈ ਵੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਕਸਰ ਕੋਈ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਨੂੰ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਦਾ ਸਲੀਕਾ ਹੈ, ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਸਲੀਕਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਇੰਝ ਹੀ ਕਰੇਗਾ-“ਉਸ ਨੂੰ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਸਲੀਕਾ ਹੈ, ਫਲਾਣੇ ਨੂੰ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਸਲੀਕਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਉੱਠਣ-ਬੈਠਣ ਦਾ ਸਲੀਕਾ ਹੈ, ਵਗੈਰਾ-ਵਗੈਰਾ।” ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਦਾ ਸਲੀਕਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਜੇ ਗੱਲ ਮੈਂ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਇਸਦਾ ਪੁੰਦਲਾ ਜਿਹਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਮੇਰੇ ਜਿਹਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਛੋਟੇ ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹਦੀ ਸਾਂ। ਮੇਰੇ ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਿੰਨ ਸੀ। ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਕੋਈ ਪਿੰਡ ਦਾ ਬੰਦਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਔਰਤ ਘੜੀ ਪਲ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਆ ਬੈਠਦੀ। ਫਿਰ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਚਾਰ ਜਾਂ ਕਦੇ ਪੰਜ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਫਿਰ ਹੁੰਦਾ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਗੱਲ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਉਦੋਂ ਅੱਚਵੀਂ ਜਿਹੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਜਣਾ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਦੂਜਾ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਬੋਲ ਪੈਂਦਾ, ਫਿਰ ਤੀਜਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ, ਸੁਣਨ ਤੇ ਘੱਟ। ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕੱਟ-ਕੱਟ ਆਪਣੀ ਕਹੀ ਜਾਣੀ। ਫਿਰ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਆਪਣੇ ਗਲੀ ਮੁਹੱਲੇ 'ਚ ਅਜਿਹਾ ਆਉਂਦਾ, ਮੈਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ।

ਅੱਜ ਵੀ ਦੇਖਦੀ ਹਾਂ ਕਿ-ਕਈ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਹਮਉਮਰ ਪੰਜ-ਚਾਰ ਇੱਕਠੀਆਂ ਹੋਈਏ ਤਾਂ ਸਭ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਆਪਣੀ ਗੱਲ

ਸੁਣਨ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸੁਣਨ ਦੀ ਨਹੀਂ।

ਇਕ ਵਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕੁੱਝ ਕੁੜੀਆਂ ਬੈਠੀਆਂ ਹਾਸਾ-ਮਜ਼ਾਕ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸੀ। ਚੁਟਕਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਮੇਰੀ ਇਕ ਸਹੇਲੀ ਚੁਟਕਲਾ ਸੁਣਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵਾਂ ਸੀ ਪਰ ਸਾਡੇ 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਇਕ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਉਹ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਚੁਟਕਲਾ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਜੇ ਅੱਧ ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਕੁੜੀ ਜਿਸਨੂੰ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ; ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਲੱਗਾ।

ਇਹ ਗੱਲ ਸਭ ਉਮਰ ਦੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਪੰਜ-ਛੇ ਔਰਤਾਂ ਕਿਤੇ ਜੁੜ ਬੈਠੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇੱਕ ਦੀ ਬਜਾਏ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਬੋਲੀ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਜਚਦੀ ਨਹੀਂ।

ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਕੋਲ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਲੀਕਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੈਠਣ ਦਾ, ਉੱਠਣ ਦਾ, ਪਹਿਨਣ ਦਾ, ਤੁਰਨ-ਫਿਰਨ ਦਾ, ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦਾ, ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਦਾ ਵੀ। ਪਰ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਦੇ ਸਲੀਕੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਬੇਹੁਦਾ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਜੀ-ਜੀ ਕਰਕੇ ਸੁਣੀ ਜਾਵੇ। ਬੋਲੋੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੱਲੋਂ-ਮੱਲੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਘੁਸੇੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਅਰੁਚੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਵਿਸਵਾਸ ਹੈ।

ਅੰਜਲੀ ਵਰਮਾ
(ਬੀ.ਏ.)

ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਬਣਾ ਸੰਵਾਰ ਕੇ ਰੱਖਣਾ, ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਲੱਗਣਾ ਹਰੇਕ ਦੀ ਦਿਲੀ ਤਮੰਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੰਗਾਰਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਹੈ। ਹਰ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦਾ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਲੋਕ-ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਘੜ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਸਜਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੰਗਾਰ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ-ਸਿੰਗਾਰ ਵਿਚ ਗਹਿਣੇ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਪਹਿਨਣਾ, ਪਤੀ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲੱਗਣ ਜਾਂ ਨਾ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਮੋਢੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸੇ ਹੀ ਸਾਰਥਿਕਤਾ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ-

“ਮੂੰਧੇ ਪਿਰ ਬਿਨ ਕਿਆ ਸਿੰਗਾਰ”।

ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਲੋਕ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਿਰੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਧਾਉਂਦੇ ਸਗੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਹੋਣਾ, ਉਸਦੀ ਆਰਥਿਕ, ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਗਹਿਣੇ ਲਈ ਸੋਨੇ, ਚਾਂਦੀ, ਤਾਂਬਾ, ਪਿੱਤਲ ਆਦਿ ਧਾਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਗ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਗਹਿਣਿਆਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਨੇੜਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ 81 ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜ ਗਹਿਣੇ ਇੱਕਲੇ ਨੱਕ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਹਨ।

ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀ ਸਾਡੇ ਲੋਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇੰਨੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਾਨੂੰ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਗਹਿਣੇ ਸੰਬੰਧੀ ਲੋਕ ਗੀਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ

ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਮੁਤਾਬਿਕ ਗਹਿਣੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅੰਗਾਂ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗਹਿਣੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ-ਸਿਰ ਦੇ ਗਹਿਣੇ, ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ, ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ, ਔਰਤਾਂ 'ਤੇ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ-

(ੳ) ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ:- ਸੱਗੀ ਫੁੱਲ, ਚੌਂਕ ਚੰਦ, ਬੋਰਲਾ, ਬਖਿਆੜੀ, ਸਿੰਗਾਰ-ਪੱਟੀ, ਟਿੱਕਾ, ਕਲਿੱਪ, ਝੂਮਰ ਸੂਈ ਤੇ ਝੂਮਰ ਆਦਿ ਸਿਰ ਤੇ ਗਹਿਣੇ ਪਹਿਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸੱਗੀ ਫੁੱਲ ਮੂਧਾ ਕੁੱਪ-ਨੁਮਾ ਗਹਿਣਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੀ ਉੱਪਰਲੀ ਤਿੱਖੀ ਨੋਕ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੀਮਤੀ ਮੋਤੀ ਜਾਂ ਨਗ ਜਤਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਉੱਪਰਲੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਖੋਲ ਤੇ ਮੀਨਾਕਾਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਜ਼ਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ-

ਮੈਂ ਚੰਦ ਚੌਂਕ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ,

ਸੱਗੀ ਫੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਮਿੱਤਰਾ ॥

ਨੱਕ ਦੇ ਗਹਿਣੇ:- ਨੱਕ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੋਕ ਗਹਿਣੇ ਹਨ-ਤੀਲੀ, ਲੌਂਗ, ਕੋਕਾ, ਮੇਖ, ਰੇਖ, ਨੱਥ, ਮੱਛਲੀ ਅਤੇ ਨੁੱਕਰ ਆਦਿ ਹਨ। ਨੱਥ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸੁਹਾਗ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਜੋਂ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨੱਥ ਨਾਲ ਮੱਛਲੀ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਨਾਸ ਦੇ ਛੇਕ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨੱਕ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਸ਼ਾਨ ਹੈ-

ਤੇਰੇ ਲੌਂਗ ਦਾ ਪਿਆ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ,

ਹਾਲੀਆਂ ਨੇ ਹਲ ਡੱਕ ਲਏ ॥

ਗਰਦਨ ਦੇ ਗਹਿਣੇ:- ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਆਪਣੀ ਗਰਦਨ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੱਸ, ਕੰਢੀ, ਗੁਲੂਬੰਦ, ਮਟਰ-ਮਾਲਾ, ਤੰਦੀਰਾ, ਗਾਨੀ ਤੇ ਹਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਟਰਮਾਲਾ ਠੋਸ ਗੀਠਿਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਗੀਤ ਇਹਨਾਂ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਇੰਝ ਕਰਦੇ ਹਨ-

ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਸਮਝ ਲਾਂ ਸਾਰੀ,

ਗਲ ਦਾ ਤਵੀਤ ਬਣ ਕੇ ॥

ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ:- ਪੰਜ-ਅਗਲਾ, ਰਤਨ ਚੌਂਕ, ਹੱਥ-ਫੁੱਲ, ਛਾਪਾਂ, ਛੱਲੇ, ਅੰਗੂਠੀਆਂ, ਕਲੀਚੜੀਆਂ, ਮੁੰਦਰੀਆਂ ਆਦਿ ਹੱਥਾਂ ਤੇ ਉਗਲੀਆਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ:-

ਮੁੰਡੇ ਮਰ ਗਏ ਕਮਾਈਆਂ ਕਰਦੇ,

ਲੱਛੀ ਤੇਰੇ ਬੰਦ ਨਾ ਬਣੇ ॥

ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ:- ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਵਿਚ ਪੱਟੀ, ਬਾਜੂ ਬੰਦ, ਕੰਗਣ-ਚੂੜੀਆਂ, ਪਰੀਬੰਦ, ਚੂੜਾ- ਗਜਰੇ, ਗੋਖੜੂ, ਸਿੰਘਾੜੇ, ਲੱਛੀ, ਘੜੀ-ਚੂੜੀ, ਬਾਕਾਂ, ਕੰਗਣ ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਆਦਿ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਦੇ ਸਿੰਗਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਲੋਕ ਗੀਤ ਹੈ-

ਮੇਰੀ ਚੰਦਰੀ ਦੀ ਜਾਤ ਤਖਾਣੀ,

ਚੂੜਾ ਪਾ ਕੇ ਸੱਕ ਹੁੰਦੀ ॥

ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ:- ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗਹਿਣੇ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗਹਿਣੇ-ਛੱਲੇ, ਛੱਲੀਆਂ, ਜੰਜੀਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਛੱਲੇ, ਗੁਸਲਪੁਰੀ, ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਚੈਨ, ਪੰਜੇਬਾਂ, ਕੁੰਡਲੀਦਾਰ ਤੋੜੇ ਆਦਿ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਗਹਿਣੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ-

ਤੇਰੇ ਝਾਂਜਰਾਂ ਵੱਜਣ ਨੂੰ ਪਾਈਆਂ

ਲੰਘ ਗਈ ਪੈਰ ਦੱਬ ਕੇ ॥

(ਅ) ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ:- ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਰਦਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਗਹਿਣੇ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕਾਫੀ ਰਿਵਾਜ ਹੈ। ਉਹ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮੁੰਦਰੀ ਤੇ ਕੜਾ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ। ਗਲ ਵਿਚ ਕੈਂਠਾ, ਮਾਲਾ, ਕੰਗਣ, ਤਵੀਤੜੀਆਂ, ਵਾਲੇ, ਨੱਤੀਆਂ, ਮੁੰਦਰਾਂ, ਜੰਜੀਰਾਂ ਆਦਿ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਲੋਕ ਗੀਤ ਕੁੱਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ-

ਦੁੱਧ ਰਿੜਕੇ ਝਾਂਜਰਾਂ ਵਾਲੀ,

ਕੈਂਠੇ ਵਾਲਾ ਧਾਰ ਕੱਢਦਾ ॥

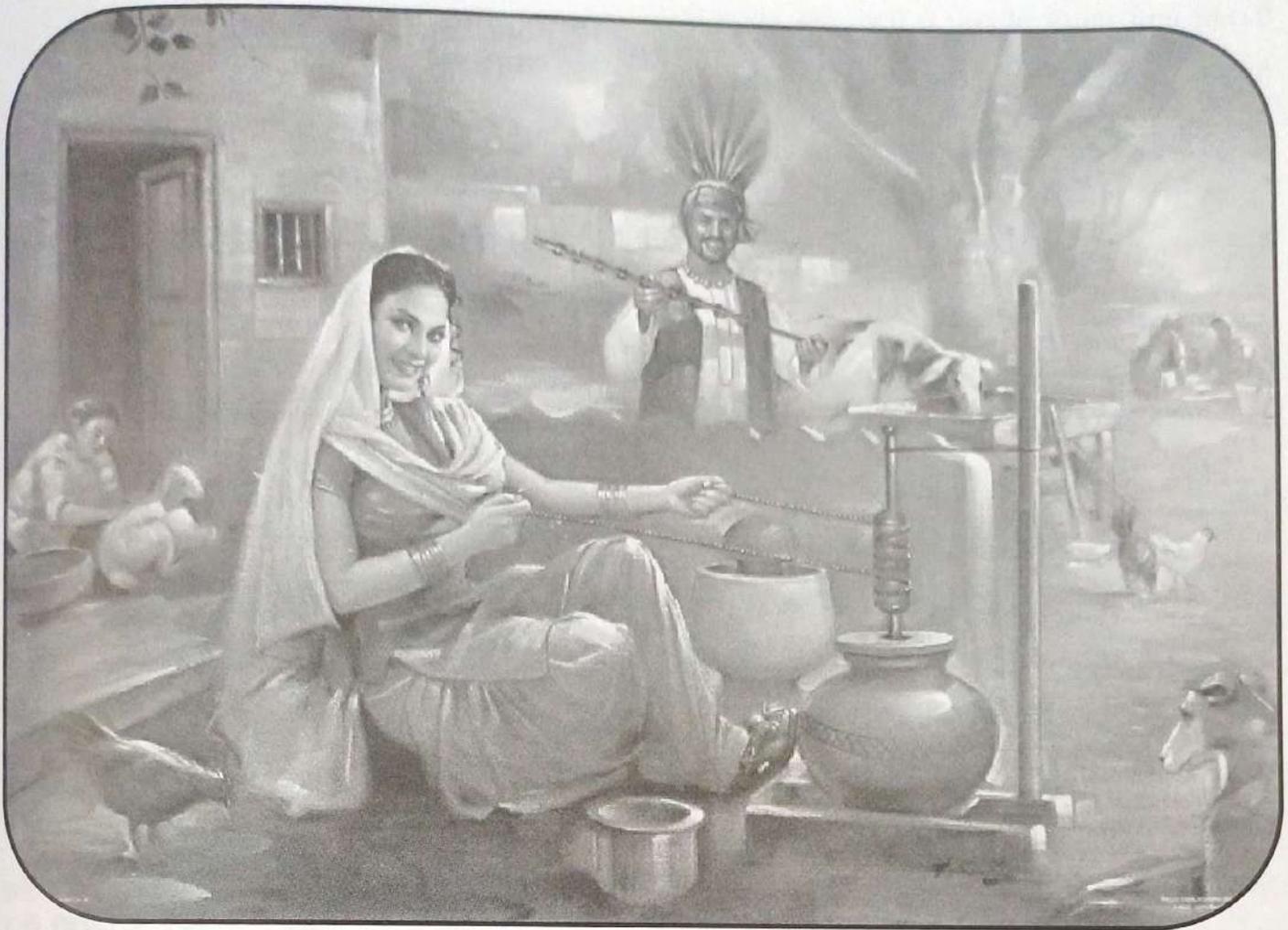
ਉਪਰੋਕਤ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀ ਵੰਨਗੀ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਸ਼ੌਕੀਨ ਹਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮੁਟਿਆਰਾਂ। ਗਹਿਣਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਲੋਕ ਗੀਤ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਗਵਾਹ ਹਨ। ਗਹਿਣੇ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਇਹ ਆਰਿਥਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਰੁਤਬੇ ਦੀ ਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹਨ।

**ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ
(ਬੀ.ਏ.)**

ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੇ ਸਮਾਜਿਕ ਰਿਸ਼ਤੇ

ਸਮਾਜ ਦਾ ਨਾਂ ਜੁਬਾਨ ਤੇ ਆਉਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਇਸਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰਿਸ਼ਤੇ ਸਿਰਫ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਸਗੋਂ ਇਹਨਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੇ ਗਲੀ-ਮਹੁੱਲੇ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਕਸਬਿਆਂ ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਤਾਂ ਜਿਉਂਦੇ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਨ।

ਕਦੇ ਉਹ ਸਮਾਂ ਵੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸਭ ਪਰਿਵਾਰ ਮਿਲ ਜੁੜ ਕੇ ਬੜੇ ਹੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਇਕ ਛੱਤ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦੀ ਧੀ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਧੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਜੋੜਨਾ ਬੜੇ ਹੀ ਮਾਣ ਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੁੜੀਆਂ ਤੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵੀ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਤੇ ਵੱਡੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕੁੜੀਆਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਨੂੰ ਬੜੇ ਹੀ ਮਾਣ ਨਾਲ

ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ-

ਦੇਂਈ ਦੇਂਈ ਵੇ ਬਾਬਲਾ ਉਸ ਘਰੇ,
ਜਿੱਥੇ ਸੱਸ ਦੇ ਬਾਹਲੜੇ ਪੁੱਤ।
ਇਕ ਮੰਗੀਏ ਇਕ ਵਿਆਹੀਏ,
ਮੈਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਵੇਖਾਂ ਨਿੱਤ।

ਦਾਦੇ, ਚਾਚੇ, ਤਾਏ, ਭੂਆ ਸਭ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ, ਆਪਸੀ ਭਾਈਚਾਰਾ, ਮਿਲ-ਜੁਲ ਕੇ ਰਹਿਣਾ, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਵਰਗੇ ਸੰਸਕਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ, ਨੌਕ-ਝੋਕ ਤੇ ਆਪਣਾ-ਪਨ ਝਲਕਦਾ ਸੀ। ਜਨਮ ਵੇਲੇ ਦਾਦੀਆਂ-ਨਾਨੀਆਂ ਦਾ ਗੁੜਤੀ ਦੇਣਾ, ਦੰਦ ਕੱਢਣ ਵੇਲੇ ਭੂਆ ਦਾ ਠੂਠੀ ਦੇਣਾ, ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਮਾਮਿਆਂ, ਮਾਸੀਆਂ ਦਾ ਚੂੜਾ ਤੇ ਨਾਨਕੀ ਛੱਕ ਲਿਆਉਣਾ,

ਤਾਈਆਂ-ਚਾਚੀਆਂ ਦਾ ਦਾਜ ਦਾ ਸਮਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ, ਵੀਰਾਂ ਦਾ ਡੋਲੀ ਤੋਰਨਾ, ਭੈਣਾਂ ਦਾ ਘੋੜੀ ਦੀ ਲਗਾਮ ਫੜਨਾ ਆਦਿ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮਹੱਤਵ ਹੈ:-

“ਅਜਿਹੀ ਹਨੇਰੀ ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਆਈ,
ਹੋ ਗਏ ਔਖੇ ਲੱਭਣੇ ਇੱਕਠੇ ਭੈਣ-ਭਾਈ।”

ਪਰ ਅੱਜ ਇਹ ਅਨਮੋਲ ਰਿਸ਼ਤੇ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਪਿੱਛੇ ਕਈ ਵੱਡੇ ਕਾਰਨ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਵੱਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਤੇ ਲੱਕ-ਤੋੜ ਮਹਿੰਗਾਈ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਕਹਰੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੰਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅੱਜ ਬੋਝ ਸਮਝਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਕਲ, ਆਟੀਆਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਬੱਚੇ ਮਾਮੇ, ਤਾਏ ਤੇ ਫੁੱਫੜ ਵਰਗੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਦੁਲਾਰ ਵਾਲੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਲਿਆ

ਹੈ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਾਲ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ-ਜੁਲ ਕੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਥਾਂ ਟੀ.ਵੀ. ਦਾ ਬਟਨ ਦਬਾਉਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਦੀ ਘਾਟ ਨੇ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਘਾਰ ਵੱਲ ਮੋੜਿਆ ਹੈ। ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾਰਨ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਮਿਲਜੁਲ ਕੇ ਬੈਠਣ ਤੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ ਤਾਂ ਮੋਬਾਇਲਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਹਤਾਜ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਚੰਗੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਾਝੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਅੱਜ ਕੱਲ ਇਹਨਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਅਰਾ “ਬੱਚੇ ਦੋ ਹੀ ਅੱਛੇ” ਤੇ ਕੰਨਿਆਂ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਨੇ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਅਜਿਹਾ ਆਵੇਗਾ ਕਿ ਬੱਚੇ ਮਾਸੀ ਤੇ ਭੂਆ ਵਰਗੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਤਰਸਣਗੇ। ਕਿਤੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਕੋਲ ਗੁੱਟ ਤੇ ਰੱਖੜੀ ਬੰਨਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਭਤੀਜੇ ਨੂੰ ਉਡੀਕਣੇ ਵਾਲਾ ਹੱਥ ਹੀ ਨਾ ਰਹੇ।

“ਮਾਇਆ ਨੇ ਵਿਛਾਇਆ ਹੈ ਏਸਾ ਜਾਲ,
ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੇ ਉਧਰ, ਜਿੱਧਰ ਹੈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਲ।”

ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਨੇ ਵੀ ਬਲੀ ਚੜਾਇਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਮਨੁੱਖ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸਾ ਹੈ, ਉਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਹੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਇਸ ਪੈਸੇ ਦੇ ਨਾਗ ਨੇ ਤਾਂ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਤਿਉਹਾਰ ਰੱਖੜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਡੰਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਲੋੜ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ। ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਟੀ-ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਕਲੱਬਾਂ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ। ਪਿਕਨਿਕਾਂ ਤੇ ਸੈਰ-ਸਪਾਟਿਆਂ ਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਨਿੱਘ ਮਾਣ ਸਕਣ। ਅਜੇ ਵੀ ਸਮਾਂ ਹੈ ਆਓ! ਰਲ-ਮਿਲ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਬਿਖਰ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੀਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਚਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਗਰੀਬ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਈਏ।

ਦਿਲਜੀਤ ਕੌਰ
(ਬੀ.ਏ.)

ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ

ਹਿੰਦੀ ਸਾਡੀ ਮਾਸੀ ਲੱਗਦੀ
ਮਾਂ ਲੱਗੇ ਪੰਜਾਬੀ।
ਉਰਦੂ ਸਾਡਾ ਭਾਈ ਲੱਗਦਾ
ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਡੀ ਭਾਬੀ।
ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਗੂੜਾ
ਮਿੱਠੜਾ ਬੇਹਿਸਾਬੀ।
ਵਤਨ ਮੇਰੇ ਦੀ ਰਾਣੀ ਬੋਲੀ

ਵੱਖਰੀ ਠਾਠ ਨਵਾਬੀ।
ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਰੂਹ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ
ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਿਤਾਬੀ।
ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਜਿਸਨੇ ਮਾਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ
ਉਹ ਕਾਹਦਾ ਪੰਜਾਬੀ।
ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਮਾਣ ਆਪਣਾ
ਸੌ ਜਿੰਦਿਆਂ ਦੀ ਚਾਬੀ।
ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਮਾਰੋ ਮੱਲਾਂ
ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਣ ਖਿਤਾਬੀ।

ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਕੌਰ
(ਬੀ.ਏ.)

ਧੀ ਧਿਆਣੀ

ਧੀ ਧਿਆਣੀਂ ਰੁੜ੍ਹ ਪੁੜ ਜਾਣੀ
ਬਣੇ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਇਕ ਕਹਾਣੀ
ਪੁੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਲਾਡ ਲਡਾਉਂਦੇ
ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੰਡ ਕਾਣੀਂ
ਕੇਹੇ ਲੇਖ ਲਿਖਾ ਕੇ ਲਿਆਈ
ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਘੁੰਮਦੀ ਬਣ ਮਧਾਣੀ
ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰਾ ਪਿਉ, ਫਿਰ ਅੰਮਾ ਜਾਏ
ਤੇ ਫਿਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣ ਗਿਆ ਹਾਣੀ
ਸਭ ਸੱਧਰਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰਹੀਆਂ
ਕਿਸੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਨਾ ਇਕ ਜਾਣੀ

ਹਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਜਾਂਦੀ
ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕਦਰ ਨਾ ਜਾਣੀ
ਡਰ ਵਿਚ ਲੰਘਿਆ ਮੇਰਾ ਬਚਪਨ
ਤੇ ਦੁੱਖ 'ਚ ਲੰਘ ਗਈ ਜਵਾਨੀ
ਹਰ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ
ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੁੱਖ ਦੀ ਛਾਂ ਠੰਡਤੀ ਮਾਣੀ
ਕੀ ਇਹੀ ਹੈ ਹਰ ਧੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ...
ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲਿਉਂ ਬੋਲੇ ਜੱਗ ਦੇ ਵਾਲੀਓ
ਕੀ ਇਹੀ ਹੈ ਹਰ ਧੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ।

ਰਾਜਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
(ਬੀ.ਏ.)

ਇਨਸਾਫ!!!

ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਕਾਲਜ ਆ ਰਹੀ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਦੂਰੋਂ ਕੀ ਦੇਖਦੀ ਹਾਂ ਕਿ 8-9 ਸਾਲ ਦਾ ਇਕ ਮਰੀਅਲ ਜਿਹਾ ਜੁਆਨ ਫੁੱਟਪਾਥ ਤੇ ਬੈਠਾ ਇਕ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕੱਢਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵਾਪਿਸ ਉਸੇ 'ਚ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਕੱਢਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਵਾਪਿਸ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਿਰਿਆ ਉਹ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਵਿਵਹਾਰ ਕੁੱਝ ਅਜੀਬ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਾ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਕਰੀਬ ਆਉਂਦੀ ਗਈ, ਤਿਵੇਂ-ਤਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸਦਾ ਚਿਹਰਾ ਸਾਫ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗਾ। ਵਾਲ ਉਸਦੇ ਪੁੜ ਨਾਲ ਭਰੇ, ਸੁੱਕੇ, ਜਾਮਣੀਂ ਬੁੱਲ, ਭੁੱਖੀਆਂ ਤੇ

ਤਰਸਾਈਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਗੱਲਾ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਘਰਾਲਾਂ ਚੋਈਆਂ ਹੋਣ। ਸਰੀਰ ਕਰੰਗ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ; ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਵੜਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਪੱਸਲੀਆਂ ਬਾਹਰ ਨਿੱਕਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।

ਨਜ਼ਦੀਕ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਏ ਮੰਦਿਰ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਤੋਂ ਇੱਕਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਬੱਚਾ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਉਹਨਾਂ ਪੂਰੀਆ ਨੂੰ ਫੜ-ਫੜ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਨਰਮ ਪੂਰੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾ ਸਕੇ। ਉਸ ਦੇ ਹਾਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝੁਣ-ਝੁਣੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਕਿ ਰੱਬ ਦਾ ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਇਨਸਾਫ ਹੈ? ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਹ ਬੱਚਾ ਹੈ ਜੋ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਰੁਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁੱਕੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਖਾ ਕੇ ਪੇਟ ਭਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਬੱਚੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਛੱਤੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੋਜਨ ਉਹਨਾਂ ਅੱਗੇ ਪਰੋਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਬੱਚੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਕੇ ਹੋਰ ਸੁਆਦੀ ਖਾਣੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਬੱਚੇ ਰੱਬ ਦਾ ਰੂਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਰੱਬ ਆਪਣੇ ਹੀ ਰੂਪ ਨਾਲ ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਇਨਸਾਫ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ?

ਅੰਜਲੀ
(ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ.)

ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਮੈਂ ਬਸ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਸਾਂ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਕ ਔਰਤ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੂਰੋਂ ਇਕ ਔਰਤ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ, ਤੂੰ ਆ ਗੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਖਾਂ ਕੱਲ ਵਾਲੀ ਹੀ ਕਰੇਗੀ।” ਉਹ ਆ ਰਹੀ ਔਰਤ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਤੇ ਕਿਹਾ, “ਭੈਣੇ ਕੱਲ ਦੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕੁੱਝ ਨਾ ਪੁੱਛ, ਘਰਵਾਲਾ ਸਿਆਪਾ ਪਾ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ, ਆਖੇ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾਈਂ ਤੇ ਫਿਰ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ, ਬਬੇਰਾ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਅੱਠ ਵੱਜਦੇ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਪਰ ਨਾ ਜੀ, ਕਿੱਥੇ ਮੰਨਦਾ ਸੀ? ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਦਾ ਰੋਟੀਆਂ ਦਾ ਸਿਆਪਾ ਕੀਤਾ, ਫਿਰ ਕਹਿੰਦਾ ਮੇਰੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕੱਪੜਾ ਹੀ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ, ਕੀ ਪਾਵਾਗਾਂ, ਮੈਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵੀ ਜਾਣਾ, ਇੱਕ ਸੂਟ ਵੀ

ਹੋ ਦੇਵੀ ਤਾਂ ਫੇਰ ਭੈਣੇ ਉਹਦਾ ਸੂਟ ਪੋਣਾ ਪਿਆ।

ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਹਾਂ ਭੈਣੇ, ਐਵੇਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ; ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਕਲੇਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ, ਜਦੋਂ ਸੰਤ-ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਆਖੀ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ... ਏਸ ਗੱਲੋਂ ਤਾਂ ਭੈਣੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਸੁਖੀ ਹਾਂ... ਰਾਤ ਹੀ ਵੱਧ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ... ਤੇ ਦੱਸ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਤਾਂ ਸਵੇਰੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜਾਣਾ... ਬਹੁਤ ਸੰਗਤਾਂ ਆਉਣਗੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ, ਤੂੰ ਆਪੇ ਰੋਟੀਆਂ ਤੱਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਖਾ ਲਵੀਂ।” ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਬੱਸ ਆ ਗਈ, ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਭਾਵਨਾ ਵੇਖ ਹੈਰਾਨ ਸਾਂ।

ਵਰਿੰਦਰ ਕੌਰ
(ਬੀ.ਏ.)

ਫਰਕ

ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਇਕ-ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਜਨਮ-ਦਿਨ 'ਤੇ ਤੋਹਫਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਪਤੀ ਤਾਂ ਕਮਾਊ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਖਰਚ ਕਰਦਾ ਤੇ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਤੋਹਫਾ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਪਰ ਪਤਨੀ ਘਰੇਲੂ ਔਰਤ ਸੀ, ਉਹ ਪਤੀ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਜੋੜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਫਿਰ ਜਨਮ ਦਿਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਬਚਾਏ ਹੋਏ ਪੈਸਿਆਂ 'ਚੋਂ ਤੋਹਫਾ ਖਰੀਦ ਲੈਂਦੀ। ਉਸਦਾ ਤੋਹਫਾ ਦੇਣ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ ਸੀ। ਪਿਆਰ-ਮਹੱਬਤ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਦੁਆਵਾਂ ਵੀ ਉਹ ਤੋਹਫੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭੇਂਟ ਕਰਦੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਚਾਨਕ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, “ਐ ਲਵੋ ਜੀ! ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦਾ ਤੋਹਫਾ।” ਪਤਨੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਤੇ ਪਤੀ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਪਤੀ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਫਟਾਫਟ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, “ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਤੋਹਫਾ ਦਿਆਂ ਜਾਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਦੇਵੇ, ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਕ ਹੀ

ਹੈ।” ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਪਤਨੀ ਦੇ ਹੋਠਾਂ ਤੇ ਮਿੱਠੀ ਜਿਹੀ ਮੁਸਕਰਾਟ ਆ ਗਈ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਜਦ ਪਤੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, “ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਹੀ ਖਰਚ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਫਿਰ ਕੀ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਤੂੰ ਤੋਹਫਾ ਖਰੀਦੇ

ਜਾਂ ਮੈਂ ਖਰੀਦਾ?” ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਪਤਨੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, “ਫਰਕ? ਫਰਕ ਤਾਂ ਬਸ ਇੰਨਾਂ, ਜਦ ਮੈਂ ਤੋਹਫਾ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਬਦਲੇ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਤੋਹਫੇ ਵਿਚ ਮਰਦਪੁਣੇ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਰਲ ਜਾਂਦਾ ਏ।” ਪਤੀ ਸਾਹਮਣੇ ਬੜੇ ਨਿਮਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੁਣ ਕੇ ਪਤੀ ਦਾ ਆਕੜ ਨਾਲ ਉੱਚਾ ਉਠਿਆ ਸਿਰ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਝੁਕ ਗਿਆ।

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ
(ਬੀ.ਸੀ.ਏ.)

ਤਿੰਨ ਅਨਮੋਲ ਗੱਲਾਂ

ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ, ਗੁਰੂ-

ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਦਾ ਹੀ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਨ, ਕਾਮ, ਲੋਭ-

ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬੱਚੇ, ਭੁੱਖੇ, ਅਪਾਹਜ-

ਇਹਨਾਂ ਉੱਪਰ ਸਦਾ ਹੀ ਦਇਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸੱਚਾਈ, ਮੌਤ, ਫਰਜ਼-

ਸਦਾ ਯਾਦ ਰੱਖੋ।

ਕਿਸਮ, ਹੁਸਨ, ਸੁਭਾਅ-

ਸਭ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਚੋਰੀ, ਚੁਗਲੀ, ਝੂਠ-

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜ਼ਲੀਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸਤਰੀ, ਦੌਲਤ, ਔਲਾਦ-

ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀਆਂ ਹਨ।

ਸਮਾਂ, ਮੌਤ, ਗਾਹਕ-

ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਮਾਪੇ, ਹੁਸਨ, ਜਵਾਨੀ-

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਭਜਨ, ਭੋਜਨ, ਨਾਰੀ-

ਇਸਨੂੰ ਸਦਾ ਪਰਦੇ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਤੀਰ ਕਮਾਨ'ਚੋਂ, ਗੱਲ ਜੁਬਾਨ'ਚੋਂ, ਆਤਮਾ ਸਰੀਰ ਚੋਂ-

ਨਿਕਲ ਕੇ ਕਦੇ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

ਨੀਤੂ
(ਬੀ.ਕਾਮ.)

ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਮੁੱਲ

ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ
ਅੱਜ ਵੀ ਉਹ ਦਿਨ ਯਾਦ ਹੈ
ਜਦੋਂ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਦਲਜੀਤ

ਪੰਜਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚੋਂ ਫਸਟ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਖੁਦ
ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ “ਕਰਮ ਸਿਉਂ ਮੁੰਡਾ ਬੜਾ
ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਜ਼ਰੂਰ ਵੱਡਾ ਅਫਸਰ ਬਣੇਗਾ, ਤੂੰ ਇਸ
ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਬੰਦ ਨਾ ਕਰਵਾਈ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਬੜਾ ਮੁੱਲ ਹੁੰਦਾ ਏ।”

ਬਸ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ
ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ। ਪਰ ਅੱਜ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ
ਹੱਥ ਵਿਚ ਡਿਗਰੀਆਂ ਲਈ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਖਾ

ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਸ਼ਬਦ ਯਾਦ
ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ “ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਬੰਦ ਨਾ ਕਰਵਾਈ, ਪੜ੍ਹਾਈ
ਦਾ ਬੜਾ ਮੁੱਲ ਹੁੰਦਾ ਏ।”

ਪਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਮੁੱਲ ਆਪਣਾ
ਘਰ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਗਹਿਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਚੁਕਾਉਣਾ ਪਿਆ ਸੀ।

ਸੰਦੀਪ ਕੌਰ
(ਬੀ.ਏ.)

ਪਿੱਪਲ ਦਿਆ ਪੱਤਿਆ

ਪਿੱਪਲ ਦਿਆ ਪੱਤਿਆ
 ਰੋਲਾ ਨਾ ਤੂੰ ਪਾਈਂ,
 ਮੈਂ ਜੋ ਬਾਤ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਹਾਂ
 ਕੰਨ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣਦਾ ਜਾਈਂ।
 ਇੱਥੇ ਹੀ ਨੇੜੇ ਕਿਤੇ
 ਮਾਸੂਮ ਜ਼ਿੰਦ ਕੁਰਲਾਈ,
 ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ
 ਉਸਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਵਿਦਾਈ।
 ਮਾਂ ਉਸਦੀ ਵਿਲਕੀ
 ਪਰ ਹੋਈ ਨਾ ਸੁਣਵਾਈ,
 ਪੋਤਰੇ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖ ਕੇ
 ਦਾਦੀ ਨੇ ਪੋਤੀ ਕਤਲ ਕਰਵਾਈ।
 ਪਿਉ ਨੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਕੇ
 ਪੁਰਾਣੀ ਕਹਾਣੀ ਦੁਹਰਾਈ,
 ਦਾਜ-ਦਹੇਜ਼... ਕਈ ਬਹਾਨੇ ਬਣਾ ਕੇ
 ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਠੁਕਰਾਈ।
 ਬੇਦਰਦ ਨਿਰਮੋਹਿਆਂ ਨੇ ਉਸਦੀ
 ਬੋਟੀ-ਬੋਟੀ ਕਟਵਾਈ,

ਰੋਂਦੀ-ਕੁਰਲਾਂਦੀ ਮਾਸੂਮ ਰੂਹ
 ਜਗ ਨੂੰ ਦੇ ਗਈ ਵਿਦਾਈ।
 ਨਾਂ-ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਟਾ ਕੇ ਉਸਦਾ
 ਘਰ ਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੁਧਾਈ,
 ਗੰਗਾ ਜਲ ਦਾ ਛਿੱਟਾ ਦੇ ਕੇ
 ਦੁਰਗਾ ਪੂਜਾ ਰਖਵਾਈ।
 ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭ ਪੂਰੇ ਕਰਕੇ
 ਕੰਜਕਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਬਿਠਾਈ,
 ਫਿਰ ਸਭਨਾਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ
 ਦਿਲੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਈ।
 ਮਾਂ! ਹੁਣ ਤੂੰ ਕੰਜਕ ਨਾ ਭੇਜੀ
 ਪੁੱਤਰ ਵਾਲੀ ਰੀਝ ਪੁਗਾਈ,
 ਸਾਡੇ ਉਂਜਲੇ ਕਪੜਿਆਂ 'ਤੇ
 ਖੂਨ ਦੇ ਦਾਗ ਨਾ ਲਾਈ।
 ਪਿੱਪਲ ਦਿਆ ਪੱਤਿਆ ਵੇ
 ਰੋਲਾ ਨਾ ਤੂੰ ਪਾਈ...
 ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਸੁਣਦਾ ਜਾਈਂ।

ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
(ਬੀ.ਏ.)

ਲਾਚਾਰ

ਏਧਰ ਪੈਲੇਸ ਵਿਚ ਨਾਚ ਗਾਣਾ ਅਤੇ ਦਾਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਧਰ ਲਾੜਾ, ਘਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਦੀ ਰਸਮ ਕਰਨ ਚਲੇ ਗਏ। ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਦੀ ਰਸਮ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਲਾੜਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਜੀ ਕਾਰ ਕੋਲ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਇਕ ਪੋਲੀਉ ਪੀੜਤ ਅੱਠ ਕੁ ਸਾਲ ਦਾ ਬੱਚਾ ਅੱਗ ਵਰਗੀ ਗਰਮ ਸੜਕ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਲੱਤਾਂ ਘੜੀਸਦਾ, ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਲਾੜੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਰੁਕਿਆ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕੁੱਝ ਮੰਗਿਆ ਪਰ ਲਾੜਾ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਥੱਲੇ ਰੋਲਦਾ ਹੋਇਆ, ਬਿਨਾਂ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤੇ ਏ. ਸੀ. ਵਾਲੀ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਤੋਂ ਇਕ ਟੌਹਰੀ ਜਿਹਾ ਮੁੰਡਾ ਕਾਰ 'ਤੇ ਆਇਆ ਤੇ ਕਾਹਲੀ

ਨਾਲ ਕਾਰ ਚੋਂ ਉੱਤਰ ਕੇ ਲਾੜੇ ਦੀ ਗੱਡੀ ਦੀ ਤਾਕੀ ਖੋਲ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਬਾਈ ਜੀ! ਸ਼ਰਾਬ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਲਦੀ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣੀ ਏ, ਪੈਸੇ ਦਿਉ।”

ਲਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੁੱਝ ਕਹੇ ਬਗੈਰ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾਏ ਤੇ ਉਹ ਮੁੰਡਾ ਉਸੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਪੋਲੀਉ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਲਾਚਾਰ ਬੱਚਾ ਲਲਚਾਈਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਕੁਲਵਿੰਦਰ
(ਬੀ.ਏ.)

ਰਾਤ ਦੇ 2 ਵਜੇ ਸਨ ਤੇ ਇਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਚਾਹ ਪੀਤੀ, ਟੀ.ਵੀ.ਦੇਖਿਆ, ਏਧਰ ਉਧਰ ਗੇੜੇ ਕੱਢੇ ਪਰ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਈ।

ਅਖੀਰ ਥੱਕ ਹਾਰ ਕੇ ਕਾਰ ਤੇ ਸਹਿਰ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿਉਂ ਨਾ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਏਥੇ ਰੁਕ ਕੇ ਰੱਬ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ।

ਉਹ ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਬੰਦਾ ਅੰਦਰ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਚਿਹਰਾ ਉਦਾਸ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ। ਉਸਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਏਨੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਏਥੇ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏ...

ਉਸ ਬੰਦੇ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਬਿਮਾਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਹੈ ਜੇ ਉਸਦਾ ਸਵੇਰੇ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮਰ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਪੈਸੇ ਸਨ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਬੰਦੇ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਰੌਣਕ ਆ ਗਈ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਾਰਡ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਤੇ ਮੇਰੇ

ਘ ਰ

ਦਾ ਪਤਾ

ਹੈ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ

ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੀ। ਉਸ ਗਰੀਬ ਬੰਦੇ ਨੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਾਰਡ ਵਾਪਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤੁਹਾਡਾ ਪਤਾ ਹੈ ਜੀ...

ਆਦਮੀ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ “ਤੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਪਤਾ ਕਿਸਨੇ ਦਿੱਤਾ...? ਤਾਂ ਉਸ ਗਰੀਬ ਬੰਦੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤੁਹਾਡਾ ਨਹੀਂ ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਰਾਤ ਦੇ 3 ਵਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਥੇ ਘੱਲਿਆ ਹੈ।

ਦਿਲਜੀਤ ਕੌਰ

(ਬੀ.ਏ.)

ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਵੱਡੇ ਬਦਲਾਵ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਨੀਤੀ 2020 ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 11 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਨਰੇਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੰਬੋਧਨ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ 34 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰ ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਆਪਣੇ ਸੰਬੋਧਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੁਰਾਣੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਸਿਰਫ ਮਾਰਕਸ਼ੀਟ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਰਕ ਸ਼ੀਟ ਦਾ ਮਤਲਬ ਮੈਂਟਲ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਸ਼ੀਟ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਝ ਕਰ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸਦੀਆਂ ਕੁੱਝ

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:-

- ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ 2020 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਈ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਯਮ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।
- ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਅਧੀਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕਾਰਡ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਵੀ ਬਦਲਾਅ ਕੀਤੇ ਗਏ।
- ਇਸ ਨੀਤੀ ਅਧੀਨ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 6 ਤੋਂ 14 ਸਾਲ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 3 ਤੋਂ 18 ਸਾਲ ਤਕ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਿਮਰਨਜੀਤ

(ਬੀ.ਬੀ.ਏ.)

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Sustainable development is the overarching paradigm of the United Nations. The concept of Sustainable development was described by the 1987 Brundtland Commission Report as "development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs."

Sustainable development always **encourages us to conserve and enhance our resources**, by gradually changing the manners in which we develop and use technologies. All Countries should meet their basic needs of employment, food, energy, water and sanitation.

The 2030 Agenda for Sustainable development adopted by all United Nations Member States in 2015, provides a shared blueprint for peace and prosperity for people and the planet, now and into the future. At its heart are the 17 Sustainable Development Goals (SDGs), which are an urgent call for action by all countries - developed and developing - in a global partnership. They recognize that ending poverty and other deprivations must go hand-in-hand with strategies that improve health and education, reduce inequality, and spur economic growth – all while tackling climate change and working to preserve our oceans and forests.

The Sustainable Development Goals (SDGs) were born at the United Nations Conference on Sustainable Development in Rio de Janeiro in 2012. The objective was to produce a set of universal goals that meet the urgent environmental, political and economic challenges facing our world.

The SDGs replace the Millennium Development Goals (MDGs), which started a global effort in 2000 to tackle the indignity of poverty. The MDGs established measurable, universally-agreed objectives for tackling extreme poverty and hunger, preventing deadly diseases, and expanding primary education to all children, among other development priorities.

- Eliminate Poverty
- Erase Hunger
- Establish Good Health and Well-Being
- Provide Quality Education
- Enforce Gender Equality
- Improve Clean Water and Sanitation
- Grow Affordable and Clean Energy
- Create Decent Work and Economic Growth
- Increase Industry, Innovation, and Infrastructure
- Reduce Inequality
- Mobilize Sustainable Cities and Communities
- Influence Responsible Consumption and Production
- Organize Climate Action
- Develop Life Below Water
- Advance Life On Land
- Guarantee Peace, Justice, and Strong Institutions
- Build Partnerships for the Goals

Sustainable development is not just about the environment. Its focus is much broader than that. It's all about meeting the diverse needs of people in different communities, social cohesion, creating equal opportunity to ensure a strong and healthy society.

Ms. Ankita
Asstt. Prof. in Economics

Education is a significant factor in India for its economic development. Since its independence, India has always focused on improving the literacy rate.

For this purpose Education Policy has a great significance. In India, the Indira Gandhi Government announced first National Education Policy in 1968 and the Second Education Policy was announced by Prime Minister Rajiv Gandhi in 1986. Now, there is a need for a New Education Policy for modern era with new specifications. Therefore our present Prime Minister Shri Narendra Modi announced the National Education Policy-2020 (NEP 2020) on 29th July 2020.

Major highlights of NEP 2020 are:

- ◆ Ensuring universal access of schooling from pre primary school to grade 12th.
- ◆ Ensuring quality early childhood care and education for all children between 3 to 6 year.
- ◆ New pedagogical structure (5 + 3+ 3+ 4) which means children who spend five years in the foundational stage, three year in the preparatory stage, three year in the middle stage and four year in the secondary stage.
- ◆ The minimum instruction until atleast grade V , preferably till Grade VIII will be the mother tongue or local language.

Much value to Vocational Education :

A study conducted by UNFPA noted that less than 5% of the Indian workforce within the age of

19 to 24 years received formal vocational education as compared to Countries such as USA (52%), Germany (75%) and South Korea (96%).

In New Education Policy, there is a provision for the teaching of vocational courses from class Vi, mostly in the form of practical activities, to ensure that every student should at least study one vocational course. As approximately 3000 crore has been allotted for skill development in Union Budget of 2020-21.

Impact on economic development of India:

NEP 2020 has set the target to increase the public investment in the education sector to reach 6% of GDP by the Centre and State. New Education Policy will help to improve our Country's human capital. It enhanced investments in vocational education. High skilled human capital is supposed to facilitate innovation in business which makes a way of economic development.

As quoted by Shri Narendra Modi, "National Education Policy will set the foundation for 21st century India. We were moving to an era where an individual will not be stuck to a single profession all his life. Thus, he will continuously need to reskill and upskill himself."

Future of NEP 2020:

In coming time, we may hope to see bright young adults with innovative approach towards work and life instead of running after marks and cramming. Change is possible if all the measures introduced in NEP 2020 is implemented in a structured way.

Shyna
Student Editor

The union budget for financial year 2022-2023. This year aims to strengthen the infrastructure with its focus on four priorities of:

- PM Gatishakti
- Inclusive development
- Sunrise opportunities, energy transition and climate action
- Financing of investment

The union Budget aims to complement macroeconomic growth by focusing on all inclusive microeconomic welfare. Ms. Nirmala Sitharaman, the union minister for finance and corporate affairs, tabled the union budget 2022-23 in parliament on 1st February 2022.

The Union budget 2022 has listed some first time initiatives with emphasis on digital technologies and climate action, while it has been criticized for being a capitalist budget with a negligible mention for the poor people in the country. There are various positive points in the budget 2022, that are

- Digital Education

- National Tele Mental Health Programme
- 5G auctions and increased connectivity
- Vande Bharat Trains
- E-passports and digital banking
- Energy and climate action

Key features or highlights of the budget are as follows:

- India's economic growth estimated at 9.2% to be the highest among all large economies
- 60 lakh new jobs to be created under the productivity linked incentive scheme in 14 sectors
- PLI schemes have the potential to create an additional production of Rs.30 lakh crore
- Entering Amrit Kaal, the 25 year long lead up to India@100, the budget provides impetus for growth along for priorities:

PM GATISHAKTI: The seven engines that drive PM Gatishakti are Roads, Railways, Airports, Ports, Mass Transport, Waterways, logistics infrastructure.

INCLUSIVE DEVELOPMENT: under the area of inclusive development, the development of several sectors, agriculture, health, education, skill development and various schemes like Har Ghar, Nal Se Jal and Housing For All are included.

SUNRISE OPPORTUNITIES: Government contribution to be provided for R&D in sunrise opportunities like artificial intelligence, Geospatial systems and drones, space economy, genomics and pharmaceuticals, green energy and clean mobility systems.

Priya Kaushal
B.Sc (Economics) SEM 4th

RECENT SCHEMES FOR GENERATING EMPLOYMENT

India faces a very serious problem of unemployment. Unemployment is a term referring to individuals who are employable and actively seeking a job but are unable to find a job. Included in this group are those people in the workforce who are working but do not have an appropriate job. The neglect of this issue is going to cause the nation downfall. The unemployment rate had increased sharply during the nationwide lockdown in 2020. India's urban unemployment rate jumped to 12.6% in the April-June quarter of 2021, compared to 9.3% in January-March quarter. A number of government offices established to collect and supply to the unemployed information about job vacancies and to employer information about availability of workers.

To solve the problem of unemployment, Government of India has taken certain steps and implement schemes to remove unemployment.

- ◆ Pradhan Mantri Rozgar Yojana (PMRY) – It was launched by the Central Government to offer sustainable self-employment prospects. It is given to 10 lakh educated and unemployed youth and women in India. If you want to start your own enterprise in India, then you can offer financial assistance.
- ◆ Ayushman Bharat- Prime Minister Sh. Narendra Modi announce the launch of Ayushman bharat yojana in his independence day speech of the year 2018. Pradhan mantri jan arogya yojana is the flagship national health protection scheme funded by the government of india. It is economically beneficial to the poor and households in the rural and urban areas.
- ◆ Pradhan mantari dakshata aur kushalta sampan hitgrahi yojana-PM-Daksh portal and PM-Daksh mobile app were launched by ministry on 7-august-2021. The URL of PM-

Daksh portal is available on google play store. PM-Daksh portal offers online registration free of cost for skilled development training programme. The scheme has been made trainee centric providing the facilities.

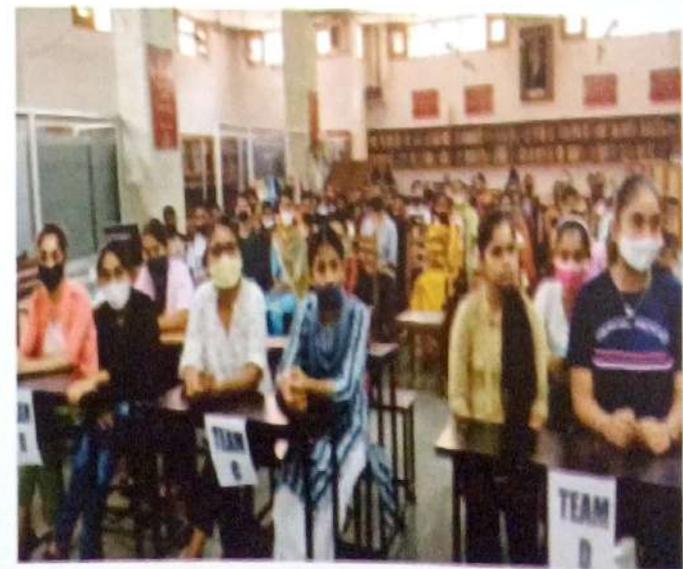
- ◆ Prime minister awaas yoajana- the pradhan mantari awass yojana- graminn was introduced with the view the boost the housing for all schemes. The central government came up with the vision to fullfill the 'housing for all' scheme by the year 2022. This scheme is for people who do not own a house and people who live in kutchha houses which are severaly damaged.
- ◆ Schemes for unemployment women- schemes intends to help women for estabilishing micro and small business in rural areas are MAI BHAGO ISTRI SHAKTI SCHEME STATE ASSISTED SCHEME OF PROVIDENT FUND FOR UNORGANISED SECTOR, UDIYAMAN SWANIRBHAR KARMASANSTHAN PRAKALPA
- ◆ Smile scheme for support for marganalised individual for livelihood: ministry of social justice and empowerment launched the smile scheme on Feb12,2022. The ministry has allocated rupees 365 erore for the scheme from 2021-22 to 2025-26.
- ◆ Social security relief to dependence of workers passing away due to COVID-19. The ministry of labour and employment has announced additional benefits for workers through ESIC and EPFO schemes to address the fear and anxiety of workers about well being of their family members due to increase in incidence of death due to covid-19 pandemic.

Geeta Bawa
B.Sc (ECONOMICS) Sem II

Community Services

Extension Activities

Annual Fete

Saying Hello and Bidding Good Bye

SKILL DEVELOPMENT

Skill development is a campaign launched by Prime Minister of India Narendra Modi on 15 July 2015 which aim to train over 40 crore people in India in different skills by 2022. It is managed by “Ministry of Skill Development And Entrepreneurship”. Rajiv Pratap Rudy is the Minister of State (Independent Charge) for Skill Development and Entrepreneurship. The main objective of skill India is to create opportunities and scope for the development of the skills of the youths of India and to develop more of those sectors which are under skill development for the last so many years and also to find new sectors for skill development. This programme aims to provide training and skill development to 40 crore by the year 2020, covering each and every village. It consists of different programmes. Different programmes includes Make in India, Pandit Deendayal Upadhyay Sharmev Jayate Karayakarm, Start-Up India, Stand-Up India, Unnat Bharat Abhiyan PM Kausal Vikas Yojna.

The main emphasis of this scheme is to skill the youths in such a way that they can get easily employment. It provides training, support and guidance for all the occupation i.e. traditional as well as new like carpenters, cobblers, blacksmiths, tailors, weavers, real construction area, transportation, textile, gem industry, jewellery designing, tourism, banking and various other sectors. Some of these sectors in which skill development is insufficient or zero, to overcome this skill development scheme is introduced by the government.

The training programme for this scheme is on the lines of international level so that the youths can also seek employment in other countries like US, Japan, China, Germany and those of West Asia. Tailor-made, need-based programmes are initiated for specific age groups like communication skill, life and positive thinking skills, personality development skills, management skills, including job and employment skills. The course methodology of 'skill India' is to be innovative, which is achieved by different games, brain storming sessions, group discussions, practical experiences etc.

The main idea of skill development is to raise confidence among the youths, give directions and improve productivity through proper skill development. Skill development will be helpful for the youths to get a proper job. Every job aspirant would be given training in the soft skills which can be used to lead a proper and decent life. Skill development would reach the rural as well as remote areas also so that youths of that area can also be benefited by this scheme. Corporate educational institutions, NGOs, Government, academic institutions like schools, colleges and universities, and society would help in the development of skills of the youths so that better results are achieved in the shortest time possible.

Teacher Editor
Priyanka Mankhand
(Science Department)

Covid 19 is a highly infectious disease caused by the virus SARS-CoV-2. The first known case was identified in Wuhan, China, in December 2019. The disease has since spread worldwide, leading to an ongoing

pandemic.

Symptoms of covid-19 are variable, but often include fever, cough, headache, fatigue, breathing difficulties, loss of smell and loss of taste. Symptoms may begin one to fourteen days after exposure to the virus. COVID-19 can occur without any symptoms. It can also cause symptoms that are severe and complications that can be fatal. Doctors do not yet know the full impact that it has on the body, but COVID-19 commonly affects a person's ability to breathe. Even if a person has no symptoms, they can pass the infection to others. It is vital to take steps to prevent this.

COVID- 19 transmits when people breathe in air contaminated by droplets and small airborne particles containing the virus. The risk of breathing these in is highest when people are in proximity, but they can be inhaled over longer distances, particularly indoors. Transmission can also occur if splashed or sprayed with contaminated fluids in the eyes, nose, or mouth, and, rarely, via contaminated

surfaces. People remain contagious for up to 20 days (about 3 weeks), and can spread the virus even if they do not develop symptoms.

Several testing methods have been developed to diagnose the disease. The standard diagnostic method is by detection of the virus's nucleic acid by real-time reverse transcription polymerase chain reaction (rRT-PCR), transcription-mediated amplification (TMA), or by reverse transcription loop-mediated isothermal amplification (RT-LAMP) from a nasopharyngeal swab.

Several COVID-19 vaccines have been approved and distributed in various countries, which have initiated mass vaccination campaigns. Other preventive measures include physical or social distancing, quarantining, ventilation of indoor spaces, covering coughs and sneezes, hand washing, and keeping unwashed hands away from the face. The use of face masks or coverings has been recommended in public settings to minimize the risk of transmission. While work is underway to develop drugs that inhibit the virus, the primary treatment is symptomatic. Management involves the treatment of symptoms, supportive care, isolation, and experimental measures.

Prabhsharan Kaur
Student Editor

SCARE WAY THE PANDEMIC

Coronavirus the worst disease
Hide in your home, if you please
A disease killing lives,
And spreading negative vibes,
Symptoms like fever making us weak,
Doctors help, we need to seek,
Started in China, now to world is sick,
Let us unite and find a curve quick,
You will have fever as I told,
You will get headache and a cold,
Following up then comes cough,
Getting rid of, is now quite tough.
You will get problems of respiration,

Now we all need prevention.
Muscle pain can come too.
Let us build immunity, me and You.
Wash your hands with some, soap,
We'u fight the virus, That's the hope.
Sneeze and cough into a tissue,
Let's take some steps to tackle this issue.
Don't go to crowded places,
Don't be one of those thousand cases.
Visit a doctor if you need care,
Now, just make others, all aware

Gurpreet Kaur B. Sc. (Medical) Sem-VI

CULTURE AND CRAFTS : HOW TO BE CREATIVE DURING PANDEMIC

The whole world has come to a standstill, and the reason is the pandemic COVID-19. The villainous coronavirus is killing thousands of people per day. It has turned our lives upside down. Even in our dreams, we could not have imagined ourselves confined to our homes, with no outgoing. This pandemic has also affected education system worldwide, leading to closure of schools and universities and impacting nearly two billion learners.

In some cases, the schools have also promoted the students without conducting exams. Reasonably, the situation has given us a chance to look at things differently and doing something new and creative that would be helpful to face the pandemic COVID-19. As we know the history of Indian culture and heritage by reading holy books such as Ramayana, Mahabharata and others. Another insightful book is Chanakya Neeti, which tells us how to live life differently and face difficult situations as we are facing. For example, due to Pandemic we get lots of free time in which we can enhance our personal hobbies such as singing, cooking and painting etc. Children can also complete online courses of many subjects, and they can also improve their general knowledge, vocabulary, speaking and writing skills.

Students should also contribute to the national health mission in their own small ways. Many

students have innovated producing sanitizers, face shields and masks by using resources available at home. This is the best example of warriors helping the nation to fight against the pandemic. Our culture is full of empathy and sympathy towards society, children are creative and full of enthusiasm. If such creativity in crafts is guided well, students can do wonders.

So taking the situation positively everyone has an opportunity to do something different and creative. We can practice yoga and meditation to get mental peace and enhance our immunity. We can also join online webinars and meetings organized by UNESCO. During this situation we can also share our creative works with others by using online platform.

Due to this pandemic we are facing plethora of problems because we weren't prepared well. The poor and vulnerable have also a problem of getting food for the day and it is difficult for them to think of culture and crafts. Which is a major problem and our government should think of solving them and prepare us well for any future disasters.

At last, I would like to convey a message to all my dear friends to be creative, positive and innovative, and learn as much as possible from available resources to pass this situation of the pandemic positively.

Ramandeep Kaur
B.Sc. (Non-Med) Sem-VI

NATIONAL EDUCATION POLICY 2020

The Union Cabinet approved a new National Education Policy on July 29, 2020, after a 34-year gap. The National Education Policy, 2020 is meant to provide an overarching vision and comprehensive framework for both school and higher education across the country.

The NEP proposes sweeping changes including opening up of Indian higher education to foreign universities, dismantling of the UGC and the All India Council for Technical Education (AICTE), introduction of a four-year multidisciplinary undergraduate programme with multiple exit options, and discontinuation of the M Phil programme.

In school education, the policy focuses on overhauling the curriculum, "easier" Board exams, a reduction in the syllabus to retain "core essentials" and thrust on "experiential learning and critical thinking". In a significant shift from the 1986 policy, which pushed for a 10+2 structure of school education, the new NEP pitches for a "5+3+3+4" design corresponding to the age groups 3-8 years (foundational stage), 8-11 (preparatory), 11-14 (middle), and 14-18 (secondary). This brings early childhood education (also known as pre-school

education for children of ages 3 to 5) under the ambit of formal schooling. The mid-day meal programme will be extended to pre-school children. The NEP says students until Class 5 should be taught in their mother tongue or regional language.

The policy proposes phasing out of all institutions offering single streams and that all universities and colleges must aim to become multidisciplinary by 2040.

Ramandeep Kaur
B.Sc. (Non-Med) Sem-VI

NEW EDUCATION POLICY (2020-21)

Education is fundamental for achieving full human potential developing on equitable and just society and promotion national development.

New education policy in India:

The union cabinet approved a new national education policy on July 29, 2020 which will replace the national policy on education 1986. It is only policy not a law; implementation of its proposals depends on further regulations by both states and the centre as education is a concurrent subject.

Some of the key proposals:

The NEP proposes to change 10 + 2 structure of school curricula is to be replaced by a 5 + 3 + 3 + 4 curricular structure corresponding to ages 3 - 8, 8 - 11, 11 - 14 and 14 - 18 years respectively. The new system will have 12 years of schooling with three years of anganwadi or pre - schooling and free breakfast being added to free lunches in government schools, vocational education along with internships from class 6, and proposed redesign of the board examination are some other major initiatives for school education.

Objective of the new education policy :

- ◆ This new education policy has been implemented only to reduce the burden of students higher education and mental stress.

- ◆ This new education policy will not only be degree - taking education, but according to the new education policy, emphasis will be laid on creative thinking, rational decision, innovation and employment education among the students.
- ◆ Board exams will be held twice a year to reduce the stress of board exam from the students and there will be comprehensive report of skills and abilities in place of marks in the report card.
- ◆ A target has been set under this policy to provide quality education to children between the ages of 3 to 18 by the year 2030.
- ◆ Under the New Education Policy 2020, a rule has been made to educate the students from pre-primary to fifth standard in mother tongue and vernacular. This will keep children connected to their mother tongue and culture.
- ◆ Sanskrit, Tamil and regional languages are also included along with English and Hindi languages. So that the student can study easily.

The NEP, which is designed to ease the burden of classroom teaching and examination on students, will play an important role in creating the future of the country

Amanjot Kaur
B.Sc (Non-Med) Sem-VI

COVID 19- IMPACT ON EDUCATION

Education is the basic necessity in human life. The real meaning of education is learning, which awakens the conscience of human being.

Everything was going well but suddenly it stopped due to corona pandemic. Pandemic has affected educational system worldwide leading to closures of educational institutes, as a consequence of which, learners ranging from school going children to post graduate students, are affected.

COVID-19 pandemic has both positive and negative impact on education. The pandemic has transformed the centuries old chalk talk teaching to one driven by technology. As a result, educational institutes could adopt online teaching methods by using video broadcasting tools like ZOOM, GOOGLE HANGOUT to offer to learn at home.

On the other hand, various institutions have developed real time messaging and social media channels-

FACEBOOK, WHATSAPP, YOUTUBE and so on. It helps to create online learning opportunities to guarantee education reaches every student's doorstep.

The pandemic has negative impact on education sector as well. It has disrupted higher education, as a large number of Indian students enroll in universities abroad, especially in countries worst affected by pandemic, China, Unites States. Many such students have now been barred from leaving these countries. If the situation persists, in the long run, decline in demand for international higher education is expected.

To conclude, I would like to say that educational administrators can use this crisis as an opportunity to introduce new learning modes that can reach everyone and to make system more resilient.

Ms. Riya Verma
Assistant Professor Zoology

THE GROUND REALITY OF COVID - 19

Corona virus disease 2019 [COVID-19] also known as the corona virus, or COVID, is a contagious disease caused by severe acute respiratory syndrome corona virus 2 [SARS-COV-2] The first known case was identified in wuhan ,china, in December 2019. The disease has since spread worldwide, leading to an ongoing pandemic. The virus primarily spreads between people during close contact, often via small droplets produced by coughing, sneezing and talking. People may also become infected by touching a contaminated surface and then touching their face. Common symptoms includes fever, cough, fatigue, shortness of breath, and loss of smell. But when we all are safe at our places, there are many people who, without caring about themselves are working outside to help others stay healthy and safe, we all should thank our corona warriors who have put there lives, on the line to ensure that we as nation are protected . lockdown is not only depressive. There are many positive effects. We have got a good opportunity to

unleash. Not only to us, this has affected mother nature as well.

-skies are cleaner and river water seems cleaner.

-visuals of a cleaner River Ganga and Yamuna have emerged. The clear water is a result of the shut down of most industries.

-The lockdown has also led to better air quality. According to the would Air Quality, the average concentration of PM 2.5 in New Delhi came down by 71%for a week last month nitrogen Dioxide, a pollutant, has also witnessed a decline of 71%

Despite the dreadful toll the pandemic is talking, people are becoming more than for the small pleasures in life.

To conclude, we all should stay positive because being negative is the new positive.

Ms. Priyanka
Assistant Professor Mathematics

SOME DON'T

- ◆ Do not touch the plant with naked skin
- ◆ Do not allow children to play in the field infested with weed
- ◆ Do not use parthenium twigs and plants in bouquets for decoration and welcome
- ◆ Do not allow the weed to invade the sites near your houses or those cleared off it.
- ◆ Do not leave any land without use.

Bhawna Sood
B.Sc. Medical Sem - VI

NEW EDUCATION POLICY

Getting proper basic education is the birth right of each and every individual as per the Indian Constitution.

The earlier system of education was basically focused on learning and giving results. This was an unidirectional approach to development. But the new education policy 2020 focuses on the relevance of multi-disciplinary approach and aims at all round development of student.

The new education policy is the reworking of the earlier National Education policy and focuses on the integrated development of learners. The vision laid in the new education policy is turning the system into a high spirited and energetic one. The learners are made responsive and skilled.

It replaces the 10+2 system with 5+3+3+4 structure, which states 12 years of schooling and 3 years of pre-schooling, providing kids with the experience of schooling at an earlier stage. It focuses

on enhancing particular education instead of laying stress on books for learning. New education policy allows for the development and learning of children by general interaction, group discussions and reasoning.

But since every coin has two sides, in the same way, every policy can have some flaws also.

The implementation of the language i.e. the teaching upto 5th grade to be continued in the regional languages is the utmost problem. The child will be taught in the regional language and will have less approach towards English language, which is required after completing 5th grade.

The new education policy is laid down with several initiatives that are really the need of present scenario. But merely dreaming of anything will not make it work, as proper planning and working according to that will only help in fulfilling the objective.

Ms. Shreya Jain
Assistant Professor Mathematics

SURPRISING SCIENTIFIC FACTS

- ♦ Babies have around 100 more bones than adults
- ♦ The Eiffel Tower can be 15 cm taller during the summer
- ♦ 20% of Earth's oxygen is produced by the Amazon rainforest
- ♦ Some metals are so reactive that they explode on contact with water
- ♦ A teaspoonful of neutron star would weigh 6 billion tons
- ♦ Hawaii moves 7.5cm closer to Alaska every year
- ♦ Chalk is made from trillions of microscopic plankton fossils
- ♦ In 2.3 billion years it will be too hot for life to exist on Earth
- ♦ Polar bears are nearly undetectable by infrared cameras
- ♦ It takes 8 minutes, 19 seconds for light to travel from the Sun to the Earth
- ♦ If you took out all the empty space in our atoms, the human race could fit in the volume of a sugar cube
- ♦ Stomach acid is strong enough to dissolve stainless steel
- ♦ The Earth is a giant magnet
- ♦ Venus is the only planet to spin clockwise
- ♦ A flea can accelerate faster than the Space Shuttle

Ms. Pinky
Assistant Professor Chemistry

TOPIC-ROLE OF TECHNOLOGY DURING COVID-19

A novel coronavirus (nCoV) with its epicentre in Wuhan, China, has resulted in the outbreak of a respiratory illness known as COVID-19. It has emerged as a public health emergency of international concern.

The perspective presented here is from a strange but what has turned out to be an important factor-Technology during this pandemic. In an effort to meet the mandate of social distancing, various types of human behaviour (shopping, learning, working, meeting and entertaining) shifted from offline to online.

The most commonly used technology in healthcare services is the computerized tomography machine that has been widely used in early detection and diagnosis. Another invention of technology i.e. chest computerized tomography had higher sensitivity for the diagnosis of COVID-19.

Most patients can be managed remotely by using video-based mobile devices, computers etc. they can be taken care of by video-based communication platforms such as Zoom, Face time, Meet and WhatsApp. Social media is playing an important role in reducing misinformation about number of fatalities, diagnosis, and govt. policies etc.

Not only in healthcare domain, but also for education, work and daily life use, video-based communication platforms are helping a lot. Drones, robots can all help at a time when the need is to avoid human contact.

After the COVID-19 outbreak, it is evident that the technology innovations are helping to manage the epidemic and better equip to fight future public health emergency in a timely, systematic and calm manner.

Ms. Shreya Jain
Assistant Professor Mathematics

NEW NATIONAL EDUCATION POLICY 2022

"Education is not a problem, Education is an opportunity."
The pursuit of knowledge, wisdom and truth was always considered in Indian thought and philosophy as the highest human goal.

The Covid -19 pandemic has exposed the limitations of countries in handling education. Institutions globally which switched to digitalisation of education with online learning began to examine their long term strategies.

The NEP 2020 has laid down many structural and functional changes and updations . But the year 2022 needs to get to the homes of the remotest locations of india , not just on paper but physically too, sothat education does not just remain as basic but more employable.

Major Reform In National Education Policy 2022 :

1. PARAKH[Performance, assessment, review and analysis of knowledge for holistic development] a new platform will be set up.
2. Vocational education will start in school from 6th grade which will also includes internships.
3. UG programmed can be of 3 or 4 years with multiple exit options with appropriate certification in this period like certificate will be

awarded after 1 year , advanced diploma after 2 years , degree after 3 years and bachelor with research after 4 years.

NEW CURRICULUM STRUCTURE:

1. Restructuring of school curriculum and pedagogy to new 5=3+3+4 pattern.
2. The new curriculum structure was designed in the interest of learners at different stages of their development such as 3 to 8, 8 to 11, 11 to 14 and 14 to 18 years.
3. Foundation stage will be of 5 years.

All things mentioned above will incorporate Indian and regional traditions, ethical reasoning , socio-emotional learning , quantitative and logical reasoning , digital literacy , computational thinking , scientific temper , languages and communication skills properly

Garima khurana
B.Sc. (Non Med) Sem IV

CHANGE AFTER 34 YEARS

What is changing after 34 years...

- ◆ The change is happening in our student life. The change is regarding our studies. In this change some points was added and some was changed and some are removed from our education policy. It was launched on date of July 29 2020. It was announced by human resource development {HRD} Ramesh Pokhriyal and Union Ministers of India's First Education Policy came under the Indira Gandhi government in 1968 and India's Second

Education Policy came in 1986 under the Rajiv Gandhi government, which was modified in 1992 during the time of P.V. Narasimha Rao government and now after 34 years, India's New Education Policy 2020 has come. In 2014, the New Education Policy was in BJP's manifesto. In 2015, a committee was formed, under the chairmanship of TSR Subramanian and this committee submitted its report on 7th May 2016. The main objective of this committee was to improve the quality of

education, the credibility of education, and addressing the gaps in implementation and the Ministry released this draft policy in 2016, but it could not apply.

- ◆ After this, another committee of 9 members was formed under the chairmanship of former ISRO Chief Dr. K Kasturirangan and this committee drafted the National Education Policy in 2019 which was finally passed as the New Education Policy 2020.
- ◆ On 1st May 2020, The New Education Policy 2020 was reviewed by Prime Minister Mr. Narendra Modi, for which draft was prepared by a panel of experts led by former (ISRO) Chief K Kasturirangan.

Motive.

- ◆ The New Education Policy 2020 focuses on the development of all factors with education, such as skill development, coding, music, project and involves everything which helps to grow overall personality students. By the implementation of NEP 2020 affordable fees are also applicable in all schools and colleges. Which helps to lower class families so that they also educate their children.

By 2030, the aim of the New Education Policy is to established at least one large multidisciplinary institution in or near every district.

The New Education Policy 2020 increases the flexibility of education. According to this policy, students have the option to choose their subjects during the study.

Undergraduate degree courses will be of either 3 or 4-year duration, with multiple exiting options. A certificate course after completing one year in a discipline or field, including vocational and professional areas. Or a diploma after 2 years of study, Or a bachelor's degree

after a 3 yrs program. After a 4-year multidisciplinary Bachelor's Program. However, shall be the preferred option.

According to NEP 2020, the digital credit system would be established .it is also known as Academic Bank Of Credit (ABC).

The aims of New Education Policy 2020 are to make India a global study destination providing the best education at very low or affordable costs. An international student's office at each institution hosting foreign students will be setup E-courses in eight major languages, not just English and Hindi. For the student who is above the age of 8 yrs, a National Curricular and Pedagogical Framework for Early Childhood Care and Education (NCPFECCE) is developed by NCERT.

Due to COVID-19 schools and colleges are closed across the world. So, for making balance distance learning, e-learning, online courses, and virtual learning is also encouraged.

Now technology-based options such as online courses/modules, dedicated apps, TV-channels are to be developed. Hence, Overall technology-based education is preferred. Prior to the age of five, every child will move to a "Preparatory Class" (that is, before class 1st), which has an EECE- qualified teacher.

The Ministry of Human Resources Development (MHRD) will create a National Mission on Fundamental Literacy and Numbering on Priority.

CONCLUSION...

The 2020 New Education Policy aims to make "India a global superpower of knowledge".

Isha sharma
Bsc (Med.) Sem IV

How COVID-19 triggered the Digital and E-Commerce turning point

The covid-19 pandemic has accelerated digital transformations. Digital solutions are increasingly needed to continue some of the economic and social activities remotely. They have been critical for telemedicine, online education, not least to keep alive our social ties in times of physical distancing. We have also witnessed E-commerce growth in developing countries, with long term implications.

In years to come we will look back at 2020 as the moment that changes everything. Now where else has unforeseen growth occurred as in the digital and e-commerce sectors, which have boomed amid the covid-19 crises. As lockdown became the new normal, businesses and consumer increasingly "went digital", providing and purchasing more goods and services online, raising e-commerce's share of global retail trade from 14% in 2019 to about 17% in 2020.

The effect of the covid-19 crisis on e-commerce is not uniform across product, categories or sellers. For example-a surge in demand was observed for items related to personal protection, home

activities, groceries or ICT equipments while demand dropped for items related to travel, sports or formal clothing. On the supply side, many operators of brick and mortar stores, who often were forced to completely shut down their physical business, are now considering e-commerce a potentially crucial complimentary or alternative sales channel. Because the move to online sales requires an investment, many of the firms that have enhanced their participation in e-commerce during the covid-19 crisis have an incentive to capitalize on their infrastructure or skills over the long run.

Covid-19 has been exceptionally different from what we have ever witnessed. As the world was forced into complete shutdown, it's safe to say that e-commerce was the saving grace, helping millions of people stay home and procure what they wanted to doorstep. More and more, customers now appreciate the convenience of online shopping. While the restrictions imposed by covid-19 may have made online shopping even more appealing.

Shally Kapoor
Teacher Editor

Social Discrimination

Social discrimination is defined as sustained inequality between individuals on the basis of illness, disability, religion caste or any other measures of diversity. All human beings are born free both in dignity and in rights, so why is it that

individuals are seen as a target for discrimination at a number of levels. In India, caste system is prevailing for ages. There were cases of forced conversion of religion in the history and even this

conversion was done through killings and forceful actions which leads to no benefits except wars or disputes. It divides the harmony and unity of the society. It is a social evil that exploited growth.

Due to advancement of science, technology and education, people are now aware about this problem. Even after consistent efforts of citizens and the government, this social evil is still prevailing in the society. This discrimination of caste and religion are evolved by the rulers over the centuries. Indian government should banned any discrimination to correct the previous injustices and to make India, a better place to live in. Government

jobs and educational institutions has announced quotas or reservations on the basis of caste system. Many deserving candidates are facing problem due to this system. Admissions and employment opportunities should be based on the qualifications and experience or skills. Every person should be treated equally because the one God is our father and we are the children of the one God. A person is good or bad according to their deeds which they performs, not by caste or wealth or any other measure of diversity. If this social evil will ends, the

society will become a peaceful place to live.

The system of caste or discrimination has already spoiled the image of the nation. So, It is the duty of the government and every citizen to live happily and peacefully without any discrimination.

Gurjeet kaur
B.Com 6th
Student Editor
(Commerce Section)

5G TECHNOLOGY

The Department of Telecommunications (DoT) has sought inputs from telcos and other industry experts on the sale and use of radio frequency spectrum over the next 10 years, including the 5G bands. What is 5G

technology and how is it different?

WHAT IS 5G?

Fifth-generation wireless (5G) is the latest iteration of cellular technology, engineered to greatly increase the speed and responsiveness of wireless networks. With 5G, data transmitted over wireless broadband connections can travel at multigigabit speeds, with potential peak speeds as high as 20 gigabits per second (Gbps) by some estimates. These speeds exceed wire line network speeds and offer latency of 1 millisecond (ms) or lower, which is useful for applications that require real-time feedback. 5G will enable a sharp increase in the amount of data transmitted over wireless systems due to more available bandwidth and advanced antenna technology.

How does 5G work?

Wireless networks are composed of cell sites divided into sectors that send data through radio waves. Fourth-generation (4G) Long-Term Evolution (LTE) wireless technology provides the foundation for 5G. Unlike 4G, which requires large, high-power cell towers to radiate signals over longer

distances, 5G wireless signals are transmitted through large numbers of small cell stations located in places like light poles or building roofs. The use of multiple small cells is necessary because the millimetre wave (MM wave) spectrum-- the band of spectrum between 30 and 300 gigahertz (GHz) that 5G relies on to generate high speeds -- can only travel over short distances and is subject to interference from weather and physical obstacles, like buildings or trees.

PERFORMANCE

• Speed

5G speeds will range from ~50 Mbit/s to over 1,000 Mbit/s (1 Gbit/s). The fastest 5G speeds would be in the mmWave bands and can reach 4 Gbit/s with carrier aggregation and MIMO.

• Latency

In 5G, the "air latency" is of the order of 8–12 milliseconds. The latency to the server must be added to the "air latency" for most comparisons. Verizon reported the latency on its 5G early deployment is 30 ms: Edge Servers close to the towers can reduce latency to 10–20 ms; 1–4 ms will be extremely rare for years outside the lab. The latency is much higher during handovers; ranging from 50–500 milliseconds depending on the type of handover. Reducing handover latency is an ongoing area of research and development.

• Error rate

5G uses adaptive modulation and coding

scheme (MCS) to keep the bit error rate extremely low. Whenever the error rate crosses a (very low) threshold the transmitter will switch to a lower MCS, which will be less error-prone. This way speed is sacrificed to ensure an almost zero error rate.

• **Range**

The range of 5G depends on many factors; frequency is the most important of all. MmWave signals tend to have a range of only a couple of hundred meters whilst low band signals generally have a range of a couple of kilometres. Since there is a lot of marketing hype on what 5G can offer, simulators and drive tests are used for the precise measurement of 5G performance.

TECHNICAL DEVELOPMENT IN 5G NOW

Though 5G is commercialized, there are still a lot of technical developments going on.

The race for lighter Massive MIMO sub-6 GHz radio

One crucial part of deploying a large-scale 5G network employing massive MIMO gear is that the radio must be lightweight and have a compact footprint, as these characteristics will help operators save significant money on overall deployment.

Small cell deployment

Small cells are proposed to address the challenge of short signal propagation range caused by high frequency. Creating an ultra-dense network by deploying more small cells plays a key role in 5G as it allows complementing the macro network and therefore boosts data capacity.

Open RAN development

Open RAN is a network alternative to traditional legacy RAN that enables interoperable components (including hardware and software) from different providers to work together seamlessly. The development of Open RAN is still in its infancy as of 2021, with only a few telecom operators deploying Open RAN 5G networks at a small scale. There are

still many challenges that need to be addressed before the bulk of telecom carriers adopt the technology.

Mm Wave development

Mm Wave devices, for example, require low-loss materials with a low dielectric constant and tan loss, as well as enhanced packaging methods, to prevent excessive transmission loss. Because of the short wavelength of mm Wave communications, device are becoming smaller and more integrated, necessitating more power and thermal management.

5G WIRELESS SERVICES

Network operators are developing two types of 5G services:

1. 5G fixed wireless broadband services deliver internet access to homes and businesses without a wired connection to the premises. To do that, network operators deploy NRs in small cell sites near buildings to beam a signal to a receiver on a rooftop or a windowsill that is amplified within the premises. Fixed broadband services are expected to make it less expensive for operators to deliver broadband services to homes and businesses because this approach eliminates the need to roll out fiber optic lines to every residence. Instead, operators need only install fiber optics to cell sites, and customers receive broadband services through wireless modems located in their residences or businesses.
2. 5G cellular services provide user access to operators' 5G cellular networks. These services began to be rolled out in 2019 when the first 5G-enabled (or -compliant) devices became commercially available. Cellular service delivery is also dependent upon the completion of mobile core standards by 3GPP.

CONCLUSION

5G market is just about to take off. By the end of 2032, consumer mobile services are anticipated to generate \$800 billion in revenue, and 5G macro infrastructure markets will expand seven times larger than in 2020. Other key points include:

- For many years to come, sub-6 GHz will be the main frequency for deployment, whereas mmWave will require further technological advancement as well as a killer app to gain market, which will take years.
- The US-China relationship, as well as the development of Open RAN, will have an impact on the 5G system's player dynamics.
- Si is critical to the advancement of 5G since its performance has a substantial impact on connection speed, capacity, power consumption, product size, and weight, and, ultimately, the cost of a 5G system.

- Small cells will play a major role in enabling 5G to replace cable connectivity in the industrial setting.
- The mm Wave research and development trend focuses on low-loss materials, power and thermal management, and advanced packaging.

PRIYANKA BHANOT
 BCA Sem VI
 Student Editor
 IT Section

E-COMMERCE

The world economy is witnessing a transition. All companies are transformed into information operations through online technologies. E-commerce, also known as electronic commerce refers to all online activity that involves the buying and selling of products and services. It can also be said that ecommerce is a process for conducting transactions online. E-commerce is a boom in the modern business. E-commerce is a paradigm shift influencing both marketers and the customers. Rather E-commerce is more than just another way to boost the existing business practices. The main types of electronic commerce are business to business (B2B); business to consumer (B2C); business to government (B2G); consumer to consumer (B2C); and mobile commerce (m-commerce). The significant change in business model is witnessing a tremendous growth around the globe and India is

not an exception. Moreover E-commerce has significant influences on the environment. Electronic markets may lead to more sales between suppliers and customers that are not in proximity to each other. This may lead to increase or decrease in Green House Gas Emission from transportation, depending on modes and distance of transportation. E-commerce has surged during the pandemic, enabling businesses to survive and thrive. There are some inherent challenges to running an online store, such as the increased risk of fraud and high rates of cart abandonment. But still there is a huge rise in ecommerce purchases. By the year 2023, it is estimated that ecommerce purchases will rise from 14.1% to 22%. To conclude, e-commerce has undeniably become an important part of our society.

Tanisha
 Bcom-4th Semester

How Outsourcing Practices are Changing in 2021 : An Industry Insight

There has been a shift in IT outsourcing practices after the global pandemic of 2020. The shift in these outsourcing practices means businesses need to rethink their outsourcing

strategies. For those planning to get software development, these changing practices mean greater focus on forming a stronger relationship. They need to ensure continuity while also thinking

about sustainable practices focused on the socially and environmentally-conscious users. Security becomes a top concern as cyber security threats escalate. Many businesses are now outsourcing security to managed service providers. With the fourth industrial revolution transforming most industries with technology, cloud computing, 5G network, IoT, and RPA will transform how businesses outsourced their business processes. Many businesses became hesitant about outsourcing to offshore companies after the pandemic. This led to an increased inclination towards nearshoring practices. No one had expected the sudden challenges, surprises, and disruptions that 2020 had in store for businesses

across all industry verticals. The impact of the pandemic is still undeterred in several sectors. And the outsourcing industry is no different. The second quarter of 2020 saw several outsourcing contracts canceled or coming to a halt. However, there was a pressing need to continue operations and stay competitive despite the uncertainty. Through the second half of the year, businesses started regaining trust in outsourcing companies and renewed their contracts with the main focus on business continuity and risk management. In 2021, Cyber security is becoming a priority. The fourth Industrial Revolution and embracing disruptive technologies in outsourcing are becoming more critical than ever.

Parvesh Uppal
Bcom 4th Semester

Role and Performance of Small-Scale and Cottage Industries of India

Next to agriculture, small-scale and cottage industries are the most important

employment providing sectors of the economy. They also contribute a substantial part of manufacturing output. We can discuss the role and performance of small-scale and cottage industries under the following headings:

(1) Expansion of Small-Scale Sector and Contribution to Industrial Output:

As is clear from the discussion above, the definition of small-scale undertakings has changed over time. Therefore, study of the expansion of the small-scale sector over a long period of time is not possible.

(2) Relative Efficiency as Compared with Large-Scale Sector:

Whether large-scale industries are more efficient or small-scale industries are more efficient, is a matter of debate. The problem arises because of the fact that efficiency can be defined in many different ways. The study on this issue was

conducted by SIDBI (Small Industries Development Bank of India) Team in 1999 in association with NCAER (National Council of Applied Economic Research).

(3) Employment Generations:

The small-scale units employed 129.80 lakh people in 1991-92 and this number has consistently risen to 185.6 lakh people in 2000-01. Given the acute problem of unemployment in India, creation of employment opportunities depend crucially on the development of small-scale and cottage industries.

(4) Equitable Distribution of National Income:

The main arguments put forward in support of the small-scale and cottage industries is that they ensure a more equitable distribution of national income and wealth. This happens because of the following two considerations:

(a) The ownership of small-scale industries is more widespread than the ownership of large-scale industries, and

about sustainable practices focused on the socially and environmentally-conscious users. Security becomes a top concern as cyber security threats escalate. Many businesses are now outsourcing security to managed service providers. With the fourth industrial revolution transforming most industries with technology, cloud computing, 5G network, IoT, and RPA will transform how businesses outsourced their business processes. Many businesses became hesitant about outsourcing to offshore companies after the pandemic. This led to an increased inclination towards nearshoring practices. No one had expected the sudden challenges, surprises, and disruptions that 2020 had in store for businesses

across all industry verticals. The impact of the pandemic is still undeterred in several sectors. And the outsourcing industry is no different. The second quarter of 2020 saw several outsourcing contracts canceled or coming to a halt. However, there was a pressing need to continue operations and stay competitive despite the uncertainty. Through the second half of the year, businesses started regaining trust in outsourcing companies and renewed their contracts with the main focus on business continuity and risk management. In 2021, Cyber security is becoming a priority. The fourth Industrial Revolution and embracing disruptive technologies in outsourcing are becoming more critical than ever.

Parvesh Uppal
Bcom 4th Semester

Role and Performance of Small-Scale and Cottage Industries of India

Next to agriculture, small-scale and cottage industries are the most important

employment providing sectors of the economy. They also contribute a substantial part of manufacturing output. We can discuss the role and performance of small-scale and cottage industries under the following headings:

(1) Expansion of Small-Scale Sector and Contribution to Industrial Output:

As is clear from the discussion above, the definition of small-scale undertakings has changed over time. Therefore, study of the expansion of the small-scale sector over a long period of time is not possible.

(2) Relative Efficiency as Compared with Large-Scale Sector:

Whether large-scale industries are more efficient or small-scale industries are more efficient, is a matter of debate. The problem arises because of the fact that efficiency can be defined in many different ways. The study on this issue was

conducted by SIDBI (Small Industries Development Bank of India) Team in 1999 in association with NCAER (National Council of Applied Economic Research).

(3) Employment Generations:

The small-scale units employed 129.80 lakh people in 1991-92 and this number has consistently risen to 185.6 lakh people in 2000-01. Given the acute problem of unemployment in India, creation of employment opportunities depend crucially on the development of small-scale and cottage industries.

(4) Equitable Distribution of National Income:

The main arguments put forward in support of the small-scale and cottage industries is that they ensure a more equitable distribution of national income and wealth. This happens because of the following two considerations:

(a) The ownership of small-scale industries is more widespread than the ownership of large-scale industries, and

(b) They possess a much larger employment potential as compared to the large industries.

(5) Regional Dispersal of Industries:

There has been a massive concentration of large-scale industries in the states of Maharashtra, West Bengal, Gujarat and Tamil Nadu. As a result, disparity in industrial development has increased. Even within these industrialized states, industries have tended to get concentrated in a few large cities like Mumbai and Chennai.

(6) Mobilisation of Capital and Entrepreneurial Skill:

Small-scale industries are at a distinct advantage as far as mobilisation of capital and entrepreneurial skill is concerned. A number of entrepreneurs are spread over small towns and

village industries are distributed over the entire length and breadth of the country.

(7) Less Industrial Disputes:

A number of supporters of small-scale and cottage industries have argued that as compared with large-scale units, these industries have less industrial disputes. While these are frequent strikes and lock-outs in large industries, small-scale and cottage industries do not face such problems.

(8) Contribution to Exports:

With the establishment of a large number of modern small-scale industries in the post-independence period, the contribution of the small-scale sector in export earnings has increased by leaps and bounds.

Ishita Soni

Bcom 4th Semester

GST-The Biggest Tax Reform in India

Introduction –The goods and services tax (GST) is a value-added tax levied on most goods and services sold for domestic consumption. The GST is paid by consumers, but it is remitted to the government by the businesses selling the goods and services. Most countries with a GST have a single unified GST system, which means that a single tax rate is applied throughout the country. A country with a unified GST platform merges central taxes (e.g., sales tax, excise duty tax, and service tax) with state-level taxes (e.g., entertainment tax, entry tax, transfer tax, sin tax, and luxury tax) and collects them as one single tax. The midnight of 01 July 2017 GST came into effect after the Goods and Service Tax Act passed in the Parliament.

Types- There are four types of GST, namely, CGST, SGST, IGST, and UTGST. Each type features different taxation rates applicable at the buyer's end.

CGST- stands for Central Goods and Services tax. It replaced all the previous taxes under the Central Government. Some examples of such taxes are central surcharges & Cess and central excise duty.

CGST is levied on the movement of goods within a state.

SGST- The GST collected by the State Government is known as SGST, which is applicable on transactions within its geographical boundaries. Under the new tax regime, previous state taxes like entertainment tax, VAT, and State Sales tax became non-functional.

TAX RATES :-

IGST- IGST stands for Integrated Goods and Services tax. It is generally applicable during interstate transactions, i.e., transactions between two different states. Among the types of GST, it's levied on supplies of products and services between two states and even on exports and imports (IGST + customs). The Central Government is responsible for its collection as per the IGST Act.

UTGST- UTGST stands for Union Territory Goods and Services tax, applicable to the transaction of goods and services in the Union Territories. It is levied on the supply of products in Andaman and Nicobar Islands, Lakshadweep, Daman Diu, Chandigarh, and Dadra and Nagar Haveli. Note that

Tax rate	Indicative items	
0%	50% of the consumer price basket, including foodgrains	
5%	Mass consumption items like spices and mustard oil	
12%	Processed foods	
18%	Soaps, oil, toothpaste, refrigerator, smartphones	
28%	White goods, cars	
28% plus cess	Luxury cars, pan masala, tobacco, aerated drinks	

Source: GST council

UTGST is only applicable on Union Territories without a legislature. Hence, Delhi, Puducherry, and even the newly formed UTs of Jammu & Kashmir are not liable for UTGST but SGST.

A 15-digit distinctive code that is provided to every taxpayer is the GSTIN. The GSTIN will be provided based on the state you live at and the PAN. Some of the main uses of GSTIN are mentioned below:

- ◆ Loans can be availed with the help of the number.

- ◆ Refunds can be claimed with the GSTIN.
- ◆ The verification process is easy with the help of the GSTIN.
- ◆ Corrections can be made.

Conclusion-The Government has introduced a GST system to smoothen tax processes and bring businesses into the formal economy. Being GST-compliant, businesses can experience the merits of having a unified tax system and easy input credits.

Shivani Malhotra,
M.com 4th semester

College Life

The College life is very happy and unforgettable experience in the lives of many students. There are huge benefits of college life apart from getting education. No body forgets the first year memorable college life experience. The pleasures of college life, the joy, college life friends etc are the best days of everyone's life. The college

life is quite important. It teaches you the tough skills of life; discipline, friendship, sincerity, dedication, struggles, experiences, joy and commitment. The college is sweet and wonderful indeed.

Kamandeep kaur
B.com 6th Semester

Benefits of Part time Jobs for Students

The first thought that hits us when we think of part-time jobs for students is, can we balance both work and study? The answer is- yes we can. With diligent planning, it is possible to balance your work and education. Education abroad is an expensive affair and usually comes with a hefty price tag. Studying full-time and working a part-time job is certainly a juggling act. However, the advantages of doing so far outweigh the

disadvantages. Working some part-time jobs for students not only allows you to offset some of your student loans but also gives you valuable social and professional experiences. Part-time jobs are also a great way of fulfilling your needs on your own, without dipping into your savings.

Sandeep
B.com 6th Semester

NATIONAL EDUCATION POLICY (NEP)

Introduction: The government of India infused some relief into the minds of students who were fed up with the old education system and were eagerly waiting for it change. The new education policy was introduced on Wednesday, July 29 by Prakash Tavadekar, Union Minister for information and Broadcasting and Ramesh Pokhriyal Nishank, Minister of Human Resource Development(HRD). Before that, Prime Minister Narendra Modi had reviewed the NEP 2020 on May 1. The draft was prepared by an expert panel led by former Indian Space Research Organisation(ISRO). The 1986 National Education Policy was again modified in 1992 by the government led by P.V. Narishma Rao. It was formulated by consulting teachers, parents, students, scholars, lawyers, journalists etc. It also emphasised on women education.

Advantages:

- Reduced unnecessary stress and the important

of board exams might reduce the number of student suicides.

- Vocational skills to be taught to improve employability.
- Importance to practicals and skills development.
- Inclusion of adult education.

Disadvantages:

- The implementation of the new education policy of 2020 will be challenging in rural India where the basic technological infrastructure is missing.
- It will be a big challenge to fight the stigma around education and hence the implementation of adult courses can be little challenging across the country.

SIMRAN SHARMA
BCA Sem IV

CLASSROOM LEARNING VS ONLINE LEARNING

CLASS ROOM LEARNING	ONLINE LEARNING
Face to Face	Remotely conducted and accessed
Interactive	One way participation or participation via web conferencing
Less need of technology	Lesser need for physical infrastructure
Resources and audience have to be present at the time	Sessions can be taken up anytime, anywhere
Fixed date and time	On demand access to sessions
Easier to evaluate and measure effectiveness	Online surveys and activities can map the level of participation.
Students focus more on studies	Students pay less attention on topics

Manpreet Kaur
BCA Sem IV

Artificial intelligence (AI) is intelligence demonstrated by machines, as opposed to natural intelligence displayed by animals including humans. Leading AI textbooks define the field as the study of "intelligent agents": any system that perceives its environment and takes actions that maximize its chance of achieving its goals.

Goals of Artificial Intelligence

Following are the main goals of Artificial Intelligence:

1. Replicate human intelligence
2. Solve Knowledge-intensive tasks
3. An intelligent connection of perception and action
4. Building a machine which can perform tasks that requires human intelligence such as:
  - Proving a theorem
  - Playing chess
  - Plan some surgical operation
  - Driving a car in traffic
5. Creating some system which can exhibit intelligent behavior, learn new things by itself, demonstrate, explain, and can advise to its user.

Application of AI

Artificial Intelligence has various applications in today's society. It is becoming essential for today's time because it can solve complex problems with an efficient way in multiple industries, such as Healthcare, entertainment, finance, education, etc. AI is making our daily life more comfortable and fast.

Following are some sectors which have the application of Artificial Intelligence:

1. AI in Astronomy

- Artificial Intelligence can be very useful to solve complex universe problems. AI technology can be helpful for understanding the universe such as how it works, origin, etc.

2. AI in Healthcare

- In the last, five to ten years, AI becoming more advantageous for the healthcare industry and going to have a significant impact on this industry.
- Healthcare Industries are applying AI to make a better and faster diagnosis than humans. AI can help doctors with diagnoses and can inform when patients are worsening so that medical help can reach to the patient before hospitalization.

3. AI in Gaming

- AI can be used for gaming purpose. The AI machines can play strategic games like chess, where the machine needs to think of a large number of possible places.

4. AI in Finance

- AI and finance industries are the best matches for each other. The finance industry is implementing automation, Chabot, adaptive intelligence, algorithm trading, and machine learning into financial processes.

5. AI in Data Security

- The security of data is crucial for every company and cyber-attacks are growing very rapidly in the digital world. AI can be used to make your data more safe and secure. Some examples such as AEG bot, AI2 Platform, are used to determine software bug and cyber-attacks in a better way.

Future of Artificial Intelligence

Undoubtedly, Artificial Intelligence (AI) is a revolutionary field of computer science, which is ready to become the main component of various emerging technologies like **big data, robotics, and IoT**. It will continue to act as a technological innovator in the coming years. In just a few years, AI has become a reality from fantasy. Machines that help humans with intelligence are not just in sci-fi movies but also in the real world. At this time, we live in a world of Artificial Intelligence that was just a story though for some years.

We are using AI technology in our daily lives either unknowingly or knowingly, and somewhere it has become a part of our life. Ranging from Alexa/Siri to chat bots, everyone is carrying AI in their daily routine. The development and evolution of this technology are happening at a rapid pace. However, it was not as smooth and easy as it seemed to us. It has taken several years and lots of hard work & contributions of various people to take AI at this stage. Being so revolutionary technology, AI also deals with many controversies about its future and impact on Human beings. It may be dangerous, but also a great opportunity. AI will be deployed to enhance both defensive and offensive cyber operations. Additionally, new means of cyber-attack will be invented to take advantage of particular vulnerabilities of AI technology.

Harshita Kaura
BCA Sem VI

The corona virus is a family of viruses that can cause a range of illness in humans including common cold and more severe forms like SARS and MERS which are life threatening. The virus is named after its shape which takes the form of a crown with profusion around it and hence is known as coronavirus. This new coronavirus, the seventh known to affect humans has been named COVID-19. This outbreak of coronavirus came to light on December 31, 2019 in Wuhan City of China.

This virus mainly spreads from person to person. Most of the time, it spreads when a sick person coughs or sneezes. They can spray droplets as far as six feet away. If you breathe in, the virus can get into your body. You can also get the virus from touching a surface or object the virus is on, then

touching your mouth, nose or you eyes.

Common signs of infection include fever, coughing and breathing difficulties. In severe cases, Pneumonia, multiple organs failure leads to death. The incubation period of COVID-19 is thought to be between one and fourteen days.

1. Wash your hands often. Use soap and water or clean them with all alcohol based sanitizer.
2. Keep distance atleast at least 2 meter between yourself and others.
3. Always wear a face mask to protect yourself and others.
4. Disinfect surfaces you touch often like doorknobs, switches, faucets and sinks.

In a nutshell, it is clear that this virus spreads from person to person. Therefore, it is mandatory to limit your contact with other people as much as possible. We must refrain ourselves from shaking hands, hugging for the safety of our loved ones, family members and the broader community and must continue to follow the safety practices such as wearing a mask, frequently hand wash and maintaining physical distance as these measures can help us to defeat this global pandemic.

Anika Sharma
BCA sem VI

Annual Sports Meet

G.N.D.U. — Youth Festival

Kamla Nehru College for Women

Phone: 01824-505204, Mob.: 83607-54096

Email: kamla_nehru@yahoo.co.in

www.kncw.org

